

ÇOCUK SUÇLULUĞU — KÜÇÜKLÜK — ÇOCUK MAHKEMELERİ VE İNFAZ MÜESSESELERİ

Doçent Dr. Naci Şensoy

ÜÇÜNCÜ KISIM

Çocuk mahkemeleri ve çocuk infaz müesseseleri-

147. — «Ceza Hukukunun belli başlı meselelerinden birini teşkil ettiği hususunda tereddüt edilmeyen çocuk suçluluğu ve bu suçluluğun sebep ve âmilleri, çocuğu, büyüklerden tamamille ayrı bir muameleye tabi tutmayı istilzam eylemiştir; bu ayrı muamele, ifadesini, bir taraftan, suçlu çocuğun, hususi bir zihniyet ve anlayışla mücehhez mütehas-sız hakimlerin önüne götürülmesinde; diğer taraftan da, suçluluğunun sebepleri, terbiye ve islâh yolu ile kurtarılması vasıta ve çareleri bilinen çocuk hakkında - sözü geçen hakimlerce - en uygun tedbirlerde ve bu tedbirlerin tatbik ve infazında bulmuştur.

Gerçekten umumi mahkemelerce ve umumi usul kaidelerine tevfi-kan verilen ve büyüklere mahsus ceza evlerinde infaz olunan mahkû-miyet hükümlerinin, başka çocukları, yeniden suç işlemekten alıkoymak şöyle dursun, mahkûm çocukların, yeniden suç işlemesine dahi mani olamadığı tecrübelerle sabit bulununca, bunlar için ayrı hüküm mercileri, hususi usul kaideleri, mahsus infaz müesseseleri ihdas etmek yolu-na gidilmiştir.

Bu sebepler dolayısıyla, çocuk mahkemeleri ile, bu mahkemeler tara-ından verilecek kararlar ve alınacak tedbirlerin tatbiki için muktazi müesseselerin ihdası, haklı olarak tezayüd etmekte olan çocuk suçlulu-ğu ile, ezcümle, mükerrir suçlu çocuklarla mücadele vasıta ve çarelerin-den biri olarak ileri sürülmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

Çocuk Mahkemeleri

§ 1 — *Çocuk mahkemelerine müteallik umumi mülahazalar :*

148. — Çocuk mahkemelerinin müstenit bulunduğu prensiplerle umumî ceza mahkemelerinin dayandığı prensipler arasında esaslı ayrı-

lıklar vardır. Umumi Ceza Mahkemelerinde muhakemenin gayesi, maznununu kendisine atf ve isnad olunan suçu işleyip işlemediğini tesbit, mahkûm olduğu takdirde, kanunun şekil ve şartlarını önceden tayin eylemiş olduğu cezaya hükm ile, bunu tatbika matuftur. Çocuk mahkemeleri ise suçluluğu tesbit ve bunun üzerine çocuğu ceza evine sevkeden kazai bir müessese olmayıp, suç işlemek suretile bir takım hattı hareket bozuklukları gösteren çocuklar hakkında, tıp, psişiatrı, psikoloji, sosyoloji ilimlerinin verimlerini nazara alarak çocuğun hattı hareket bozukluğuna sebebiyet veren unsuru ve bu bakımdan adeta tedavisi hususunda gereken tedbirleri tesbite çalışan bir müessese mahiyetindedir.

Bu izahlardan anlaşıldığına göre, çocuk mahkemeleri tesis olunurken gözönünde bulundurulması muktazi bazı esaslar vardır; bunları kısaca tebarüz ettirelim :

I — Mütahassıs hâkim esası :

149. — Suçlu çocuk muvacehesinde tesbiti muktazi mesele, çocuğu suçu işlemeğe sevkeden çeşitli sebeplerin nelerden ibaret olduğudur. Bu tesbit ameliyesini yapmak mevkiinde olan hâkim, mütenevvi istifhamları cevaplandırmak durumundadır : suçlu çocuğu, fiili ika etmeğe sevkeden sebepler nelerdir? İfsat edilmiş kötü karakteri mi? yoksa, fena arkadaşların sevki ve sürüklemesi neticesi, kötü nümune ve örnekler muvacehesinde bir ahlâk bozukluğu mu? acaba bunda irsiyetin tesirini görmek mümkün müdür? keyfiyet, bozuk ahlâkın, sarhoşluğun, sefahatin içinde kaynaştığı veya teşkilâtı gayri muntazam bir aile muhitinin tesirile mi husule gelmiştir? Bu nevi sebeplerin sevk ve ilcası ile suç işlemiş bir çocuğa yapılması lâzım gelen muamele, alınması muktezi karar, terbiye, islâh veya çocuğu himaye tedbiri ne olmalıdır ?

Bu sualleri cevaplandırabilecek hâkim, çocuk suçluluğunun nevi ve sebeplerine bihakkın vakıf, icabında, tıp psişiatrı, sosyoloji, çocuk psikoloji ve terbiyesi gibi ilimlerin verimlerini de nazara almak suretile, «suç» dan ziyade «çocuğu» tanıyabilen ve ona nüfuz edebilen, diğer taraftan, çocuğun seviyesine inebilecek meleke ve tecrübe sahibi bir kimse olmak lâzım gelir.

İşte çocuk mahkemeleri tesis olunurken gözönünde bulundurulması iktiza eden en mühim esaslardan biri, ifadesini, bu mahkemelerin, arzeddiğimiz vasıflarla muttasıf, hakiki bir ihtisasa sahip hâkimlerden teşkilinde bulmaktadır.

II — Tek veya toplu hâkim esası :

150. — Çocuk mahkemeleri tesis olunurken münferit hakim esası mı, yoksa müçtemi hakim esası mı kabul olunmalıdır meselesi üzerinde fikir ihtilâfları vardır.¹ Bu mebhaste ileri sürülen düşünceleri şu suretle telhis etmek mümkündür :

«İhtisas» prensibine istinad eden müçtemi hakim taraftarlarına göre, mademki çocuğu tetkik ve hakkında en uygun bir karara varabilmek için bir takım bilgilerle mücehhez olmak lâzımdır ve mademki bu bilgiler muhtelif ilim branşlarına dahil bulunmaktadır, şu halde bir şahsın bu muhtelif sahalarda ihtisas sahibi olabilmesi pek güçtür. Bu itibarla, bu evsafı haiz şahısların sayısı pek az olacak, bu da çocuk mahkemelerinin ancak mahdut miktarda ve mahdut mıntakalarda kurulmasına imkân vereceğinden maksat hasıl olamayacaktır. Halbuki, çeşitli ilim branşlarının her birinde ihtisas yapmış kimselerin birlikte hüküm vermeleri çocuk mahkemelerinin tesisi maksadı bakımından zaruret mertebesindedir; hattâ çocuk psikolojisine daha iyi nüfuz edebilmek bakımından, hakimler heyetinde bir kadın azanın bulunması da lâzımdır².

151. — Çocuk mahkemelerinin münferit hakim esasına müstenid bulunmasını müdafaa edenlere göre, tek hakim sisteminde sür'at vardır³. Hakim karşısına getirilen çocukla konuşacak ve varacağı kanaata göre kararını verecektir; mesele, mahiyeti itibarile tehir ve talike müsaıt değildir; halbuki müçtemi hakim sisteminde çeşitli zaviyelerden yapılacak tetkikler uzayacak, zuhuru muhtemel fikir ihtilâfları karar verilmesini geciktirecektir.

Diğer taraftan, çocuk mahkemelerini tesis ve basit bir usulü muhakeme tatbikile elde olunmak istenen menfaat ancak tek hakim sisteminde tahakkuk edebilir; düşünülürse, çocuk mahkemelerinin tesisinden maksat, mahkeme — maznun münasebet ve resmiyetini ortadan kaldırıp, onun yerine baba oğul münasebet ve samimiyetini ikame etmekten ibarettir, ve sözü geçen mahkemelerde tatbik olunan hususi usulü muhakeme hep bu maksadın teminine matuftur; çocuk, karşısında bir kaç kişiden mürekkep bir hâkimler heyeti görürse, onlara karşı yakın-

1) Sözü geçen mesele, umumî mahkemelerin kuruluşu mevzuunda da münakaşaları dahi bir mesele olup, bunlar bakımından da bu iki sistemin leyh ve aleyhinde fikirler vardır; bu fikirler için, Tahir Taner, Ceza Muhakemeleri Usulü, İstanbul 1945, sf. 28 ve müt.

2) Faruk Erem, Ceza Hukuku Önünde Suçlu Çocuklar, İstanbul 1940, sf. 38-39

3) İbrahim Zati Ögel, Çocuk Mahkemelerinin İhtisat ve Faydaları, İstanbul 1944, sf. 4.

lık ve samimiyet gösteremez; bu heyetin, üzerinde icra edeceği tesir ve haşyet onu doğru söylemekten, kalbini tamamen açmaktan meneder. Bu itibarla, heyeti tertip eden azalar — ne derecede mütehassis olurlarsa olsunlar — çocuğun ruhuna nüfuz edemez ve binnetice hakkında yanlış bir karar verebilirler; buna mukabil çocuğa evlât muamelesi yapan, her türlü resmiyetten uzak olarak ona, konuşur gibi sual soran tek hakimle başbaşa kalan çocuğun açılması, serbestçe ve herşeyi doğru olarak söylemesi kuvvetle melhuzdur.

152. — Beyan edelim ki, müçtemi hakim sistemine taraftar olanların ileri sürdükleri mülâhazalar her türlü değer ve kıymetten ari telâkki olunamaz; bir kişinin, muktazi bütün sahalarda aynı derecede bilgili ve mütahassis olması beklenemez. Ancak, bu keyfiyet, tek hakim sisteminde ihtisasa hiç yer verilmeyeceğini tazammun edemez; bir kere, münferit hakim gereken ilim hakkında Üniversitede ve tabi olacağı muayyen bir staj devresinde bilgi edineceği gibi, geçireceği tecrübe seneleri de hâdiselere nüfuz edebilme kabiliyet ve kudretini tezyid eyleyecektir; bundan başka, hakimin, kararını almazdan önce, ihtisas sahibi kimselerin fikirlerinden faydalanması mevzuunda hiçbir engel de yoktur. Filhakika suç işleyen çocuk hakkında gereken karar alınmazdan önce, mütehassis gözeticiler⁴ marifetile, onun, içtimai ve ruhi durumu incelenecek, sözü geçen gözeticilerin vereceği raporlar, karar üzerinde esash surette, müessir olacaktır. Diğer taraftan, hakim, huzuruna çıkarılan çocuk hakkında, nasıl bir tedbirin ittihazı iktiza ettiği hususunda tereddüt ederse, kendisini, muvakkaten, nezaret altında serbesti rejimine tabi tutmak suretile gözeticilerin raporuna intizar eyleyecektir. Nihayet, — çocuk muhakeme usulünde kaziyei muhkeme esası cari olmadığından — hakim, kararını verdikten sonra da, ya bizzat, yahut da biniyabe çocuğun vaziyetile yakından meşgul olacağı gibi, mütehassis gözetici veya memurların mütalâaları üzerine evvelce vermiş olduğu kararı tadil, icabederse ref edecektir.

Görülüyor ki, münferit hakim esasında da ihtisasa kıymet verilmekte ve hakimin muhtelif ihtisas erbabının rey ve mütalâalarından istifade eylemesi temin olunmuş bulunmaktadır.

4) Sayın Hocam Tahir Taner, sözü geçen eserinin ikinci tab'ında, bu tabiri, Amerika'daki Probation Officers, Fransa'daki Délégué karşılığı olarak kullanmaktadır; deruhte ettikleri vazifenin mahiyeti gözönünde bulundurulmak suretiyle bizce de, bu kimselere gözetici denmesi çok yerindedir.

İşte bütün bu sebepleri gözönünde bulundurarak, çocuk mahkemeleri tesis ve teşkilinde — umumî mahkemelerin kuruluş tarzına müteâlik kanaatimiz hilâfına — münferit hâkim sistemine daha üstün bir yer verilmesi iktiza eylediği düşüncesindeyiz.

III — Muhakeme usulünde hususiyet :

153. — Çocuk mahkemelerinin en bariz vasıflarından biri de, ifadesini, muhakeme usulündeki hususiyette bulur.

Çocuğun mütehassis hakimlere samimiyet ve yakınlık göstermesi, onlardan çekinip korkmaması, diğer taraftan kendisine bir kahraman süsü vererek yaptığı ile övünmesi... gibi sebepler, çocuklar için tamâmile ayrı bir muhakeme usulünün ihdasını hazırlamış olan sebeplerdir. Zamanımızda, çocuk mahkemelerini kabul etmiş olan her memleket, zarurî olarak, istisnâî bir muhakeme usulü de kabul etmiş bulunmaktadır.

İleride, muhtelif memleketlerde çocuk mahkemelerinin faaliyet suretini izaha matuf tetkiklerimizde ayrıca tebarüz ettirmeye çalıştığımız çocuk muhakeme usulündeki hususiyetlerin⁵ burada, umumî esasları bakımından bir fikir vermenin faideden hali olmayacağı düşüncesile söyliyelim ki, bu mevzuda gözetilen en esaslı prensip, duruşmanın «gizliliği»⁶ dir. Bu prensibin vaz'ı sebebi, bir taraftan, çocuğun hakimle başbaşa kalarak, sorduğu suallere doğru cevap vermesini, dinleyicilerden ürkmemesini temine; diğer taraftan, samiiin huzurunda cereyan edecek muhakemede, çocuğun, derin bir alâka toplamış olduğu düşüncesine müsteniden gurur duymamasını, binnetice kendisinin suç işlemek suretile içtimaî nizamı ihlâl etmiş bir kimse değil, bilâkis ve adeta bir kahraman mevkiinde görmemesini sağlamağa matuftur. İşte, ve hususile bu son mülâhazayı gözönünde bulunduran bazı memleketlerin çocuk mevzuatı, duruşmaya, gazetecilerin dahi alınamayacağı ve bu suretle, hâdisenin gazete sütunlarına geçmesini bertaraf zımında mahsus hükümler vazeylemiş bulunmaktadır.

Çocuk muhakeme usulünde cari ikinci bir esas da «sadelik» dir. Bu esas, ifadesini, önce, mahkeme salonunun mümkün mertebe sade olarak döşenmesinde, çocuğun sanıklara mahsus parmaklıklı bir mahalde değil, resmî libasını giymemiş olan hakimin çalışma masasının karşısına

⁵) Aşağıda No. 170 ve müteakibe bakınız.

⁶) Bu o kadar mühim bir esastır ki, henüz çocuk mahkemelerini tesis etmemiş olan memleketimizde bile 15 yaşından küçük olan çocukların duruşması mutlaka gizli yapılır; nitekim evvelce anlatılmıştı; Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu m. 375.

veya yanına oturtularak dinlenmesinde bulur. Bu esasın vaz'ı sebebi, çocukla hakim arasında bir yakınlık yaratmağa, çocuğun, hakime, ürkülecek ve korkulacak bir insan nazarile bakmasını önlemeğe mâtuftur.

Sadelik prensibine teferrü eden tabii bir esas da, «basitlik» dir. Bundan maksat, hâkimin, her türlü usulî şekil ve merasimden arî olarak çocukla bir baba gibi serbestçe konuşması, usulî kaidelerden hiç biri ile kendisini mukayyet görmemesidir. Çocuk muhakeme usulünde «basitlik» esasının vaz'ı sebebi, hakimin küçüğü istediği gibi tetkik edebilmesi, onun psikolojisine hakkile nüfuz eyleyebilmesini temindir.

Hülâsa, «gizlilik», «sadelik», «basitlik», çocuk usulü muhakemesinin farık ve mümeyyiz vasıflarıdır.

§ 2 — *Muhtelif memleketlerde çocuk mahkemelerinin kuruluşu, geçirdiği istihaleler, takip olunan muhakeme usulü :*

154. — Bu mehbasteki tetkiklerimiz, çocuk mahkemelerini kabul etmiş olan bütün memleketleri değil, bunlardan belli başlı bir kaçında çocuk mahkemelerinin kuruluşunu, geçirdikleri istihaleleri, faaliyet suretini, yani halen takip edilmekte olan muhakeme usulünü incelemeği istihdaf etmektedir.

Çocuklar için ayrı mahkemeler tesis etmiş olan memleketlerde teşkilât ve muhakeme usulü bakımından mevcut esasları, umumî prensipler şeklinde ve sentetik bir surette izah ve ifade mümkün ve belki de daha kolay iken bu mevzuda, belli başlı bir kaç memleketi ayrı ayrı ele alıp tetkik eylemek şikkını ihtiyar edişimizin sebepleri, mukayeselere imkân verebilmek düşüncesinden neşet eylemektedir.

I — Çocuk mahkemelerinin kuruluşu ve geçirdiği istihaleler :

1 — Fransa'da :

155. — Fransa'da çocuk mahkemeleri 22 Temmuz 1912 tarihli bir kanunla kabul edilmiş olmakla beraber, sözü geçen kanunun fiilen tatbikine Birinci Cihan Harbini müteakip başlanmıştır¹⁾. 1921 ve 1928 tarihli kanunlarla tadil edilmiş ve yakın zamanlara kadar meriyette bulunmuş olan 1912 kanununa göre çocukları muhakeme edecek olan mer-

¹⁾ Cevat Serim, Fransa Çocuk Mahkemeleri Mevzuat ve Teşkilâtı, Adalet Dergisi, 1939, Sf. 1463.

ciler — küçüğün yaşı ve işlenen suçun nev'i gözönünde bulundurulmak suretiyle — taaddüt eylemekte ve tehalüfler arzetyekte idi⁹. Şöyle ki:

Fail 13 yaşından küçük olup da işlediği fiil cinayet veya cünha nev'inden ise, selâhiyettar merci — ancak terbiyevi mahiyette kararlar ittihaz edebilen ve fakat cezaya hükmedemiyen — Hukuk Mahkemesinin «Chambre de Conseil» idir.

13 yaşından küçük olan failin işlediği fiil kabahat nev'inden olduğu takdirde davayı rüyet edecek merci sulh ceza mahkemesidir¹⁰.

Fail 13 yaşını bitirmiş ve fakat 18 yaşını ikmal etmemiş, işlediği fiil de cinayet ve cünha nev'inden ise, her eyaletteki bidayet ceza mahkemeleri «çocuklar ve gençler mahkemesi» adı altında davayı rüyet eder; fakat küçük, suçu, büyük kimselerle müştereken ika etmiş olursa hepsinin muhakemesi vazifeli umumî mahkemelerde yapılır.

İşte asıl çocuk mahkemeleri bu sonuncular olup, umumî mahkeme tekilâtına uygun olarak bir reis iki âza ile savcıdan terekküp etmektedir¹⁰.

Dikkat buyurulacağı veçhile, mahkemeyi teşkil eden hakimlerde ayrıca ihtisas aranmamıştır; buna mukabil, bu ihtisasın sorgu hakimlerinde bulunması keyfiyeti, tatbikatta takip olunan bir yolla temin olunmak istenmiştir: birden ziyade sorgu hakiminin bulunduğu mahkemelerde, savcının talebi üzerine mahkeme reisi ilk tahkikatın hangi sorgu hakimi tarafından yapılacağını evvelden tayin etmekte, bu suretle, bütün çocuk davalarına ait ilk tahkikat bu hakimce yürütölüp, kendisine başka bir iş havale olunmamaktadır.

156. — Fransa'da, Vichy hükümeti zamanında ısdar olunan «mücrim çocuklar hakkında» ki 27 Temmuz 1942 tarihli kanun, 1912 kanunu ile, Ceza Kanununun 66 dan 69 a kadar olan maddelerini ilga etmiştir. Bunun sebebi, 1912 kanununun, failin yaşına göre müteaddit mercilere selâhiyet vermesinden, cezaî mesuliyetsizlik çağını 13 yaşından başlatmasından, çocuk mahkemelerinin adet itibariyle fazla olup, hakimle-

⁹) 1912 kanununun muhtelif tarihlerdeki tadillerinden sonra aldığı şekil ve bu kanunun metni için Ziya Balkuvar, Fransız Çocuk Mahkemeleri Kanunu, Adalet Dergisi 1942, sf. 281 ve müt.

¹⁰) Sulh Ceza Mahkemesi tabirini Tribunal de simple Police karşılığı olarak kullandık.

¹¹) Cevat Serim, s. g. makale, sf. 1437.

rin yetişmesine ve ihtisas sahibi olmalarına imkân vermeyişinden mütevellit tenkitlerden ileri gelmiştir¹¹.

1942 kanunu hukuk mahkemesi Chambre de Conseil'inin selâhiyetini şu suretle tevsi ederek tadil eylemiştir: 18 yaşını ikmal etmemiş olan bütün suçlu çocuklar, sözü geçen dairece muhakeme olunduğu gibi, hâdisede yaşlı şeriklerin mevcudiyeti halinde de küçükler hakkındaki selâhiyet kaidesi değişmez.

Çocuk mahkemesi, bir istinaf azasının riyasetinde toplanmakta, teşekkül tarzı da suçun cinayet veya cünha nev'inden olmasına göre tebeddül etmektedir. Filhakika küçüğün işlediği fiil cünha nev'inden ise, reis yanında bidayet hakimlerinden seçilmiş iki aza bulunmaktadır; fiil cinayet nev'inden olduğu takdirde, çocuk mahkemesi, reis ve iki âzaya 2 «assasseur» ün iltihakı ile teşekkül etmektedir.

«Assasseur» ler 30 yaşını aşmış, amme hizmetlerine kabul için muk-tazi şeraiti haiz ve çocukluğa müteâllik meselelere karşı gösterdikleri alâka ile temayüz etmiş kimseler arasından Adalet Bakanı tarafından bir sene müddetle seçilmektedir.

Demek oluyor ki, bu suretle, çocuk mahkemelerinin teşekkülünde «Echevinage» prensipine yer verilmiş bulunmaktadır¹².

157. — Fransa'da 1942 kanununun ömrü uzun olmamıştır. De Gaulle Hükümetinin iktidarda bulunduğu sıralarda ısdar olunan 2 Şubat 1945 tarihli bir Emirname¹³, sözü geçen kanunu ilga etmiştir.

Bu Emirnamenin Fransız çocuk mevzuatında yaptığı en esaslı yenilik, ayrı ve hususi çocuk hakimleri kabul etmiş olması ve hukuk mahkemesi Chambre de Conseil'inin bu mevzudaki selâhiyetlerine son vermiş bulunmasıdır.

Emirnameye göre, çocuk hakimi, Adalet Bakanlığınca, bidayet hakimleri arasından ve üç senelik bir müddet için seçilir; 1940 kanununun Chambre de Conseil'e tanımış olduğu bütün selâhiyetler, bundan böyle, çocuk hakimine aittir.

¹¹) Donnedieu de Vabres, *Traité Élémentaire de Droit Criminel et de Législation Pénale Comparée*, ikinci tab'ı, Paris, 1943, No. 300.

¹²) Donnedieu de Vabres, s. g. e., No. 306 - 307.

¹³) İkinci Cihan Harbi esnasında ısdar olunmuş Fransız mevzuatının hangi hükümet zamanında ısdar ve kabul olunduğunu anlamak için ismine bakmak kâfidir: mevzubahs olan bir «kanun - loi» ise, Vichy Hükümeti, «Emirname - Ordonnance» ise De Gaulle Hükümeti zamanında sadır olmuştur.

Çocuğun işlemiş olduğu fiil cünha nev'inden ise, savcı, sorgu hâkimine müracaat edecek yerde, çocuklar hakimine başvurmuştur; bu hakim, tahkikat yapıp bu iddiamın esassız olduğuna karar itasıyla işi tasfiye etmekte, yahutta, ve aksi takdirde, vaziyete göre, çocuğa tevbihte bulunmakta, veya onu, ana baba, vasiye iade veya itimada şayan bir kimseye tevdi eylemekte yahutta — 21 yaşını geçmemek şartile — nezaret altında serbestiye tabi bulundurmaktadır.

Çocuk hakimi daha sert bir terbiyevî müeyyidenin tatbiki, bazan bir ceza tertibi lüzumuna kail olursa, işi sorgu yargıcına veya çocuk mahkemesine göndermek mecburiyeti içinde bulundurulmaktadır. İşte bu mahkeme, çocuk hakiminin riyaseti altında, 30 yaşını aşmış, çocukluğa müteâllik meselelere vukuf ile mütemayiz ve Adalet Bakanlığınca 3 sene müddetle seçilen iki assasseur'den tereküp etmektedir.

Çocuğa isnad olunan fiil cinayet nev'inden ve çocuk da 16 yaşını bitirmiş ve fakat 18 yaşını ikmal etmemiş çocuklardan ise, çocuk mahkemesinde ayrıca jüri de bulunmaktadır. Bu takdirde Ağır Ceza Mahkemesi Reisine tefviz edilmiş olan bütün selâhiyetler çocuk mahkemesi reisi tarafından kullanılmaktadır¹⁴.

Çocuğun işlediği fiil kabahat nev'inden ise, Sulh Ceza Hakimi selâhiyettardır.

II — İngiltere'de :

158. — İngiltere'de, çocuklar ve gençler mahkemesinin tesisi esasını 1908 tarihli Children act vazetmiştir; bu kanuna göre, «çocuk» tabiri, 14 yaşından küçük olanları; «genç» tâbiri ise 14 ile 17 yaş arasında bulunanları ifade etmektedir.

Sözü geçen kanun, krala, Metropolitan police court'un yani Londra Mahkemesinin kaza dairesi dahilinde bir veya müteaddit çocuk mahkemesi (Juvenil Court) tesisini emretmek ve her birinin kaza dairesini tayin eylemek selâhiyetini vermiştir¹⁵.

¹⁴) Donnedieu de Varbes, Supplément au traité élémentaire de droit criminel et de législation pénale comparée, ikinci tab'i, Paris 1946, No. 300-308.

¹⁵) Pierre Nisot, L'enfance délinquante et moralement abandonnée, cilt I Bruxelles, sf. 228.

Avrupada ilk olarak çocuk mahkemeleri İngiltere'de kurulmuştur. Bu memlekette çocuk suçluluğu meselesi ile 1847 tarihli Juvenile Offenders act ile meşgul olunmağa başlanmış, bu cereyan Infant life protection act, summary Jurisdiction act, industrial school act, jouthful offenders act gibi müteaddit kanunlarla kuvvetlendirilerek, nihayet metinde bahsettiğimiz kanunda ifadesini bulmuştur.

Bugün İngiltere'de çocuk mahkemelerine müteâllik mevzuat, ifadesini 1908 kanunundan sonra ısdar olunmuş, 1920 tarihli Juvénile Court act ve 1933 tarihli Children and young persons act da bulmaktadır.

Bu mevzuata göre, İngiliz çocuk mahkemeleri, müçtemi hakim esasına müsteniden, bidayet mahkemelerinden alınan üç hakimden teşekkül eder; İngiliz Juvénile Courts'larında ihtisaslaşmağa — çocuk psikolojisine nüfuz ve vukufu olacağı düşüncesiyle — hâkimlerden birinin mutlaka kadın olması şartı konularak yer verilmek istenilmiştir¹⁶. Bununla beraber bu hakimler çocuk davalarının dışında, diğer davalara da bakmakta, maznunun bir çocuk veya genç olması, yahut da duruşmada böyle bir kimsenin bulunması halinde mahkemenin hüviyeti değişerek Juvénile Courts ünvanını almakta, duruşmanın büyüklere müteâllik davaların rüyet edildiği bina veya odadan gayrı bir bina veya salonda yapılması cihetine gidilmektedir.

III — Belçika'da :

159. — Belçika'da, 15 Mayıs 1912 tarihli bir kanunla tesis edilmiş olan çocuk mahkemeleri ihtisasa dayanan mahkemelerdir. Tek hakim esası üzerine müesses bu mahkemelerin yargıçları, kral tarafından ve üç senelik bir müddet için bidayet mahkemeleri hakimleri arasından seçilmektedir.

Belçika çocuk mahkemeleri, 16 yaşından küçük olup da suç işlemiş, yahut da, suç işlememekle beraber, fuhşa, sefahate, kumara müptelâ olanlar, veya meşgaleleri itibariyle dilencilige, serseriliğe veya suç işlemeğe maruz bulunanlar, diğer taraftan, 18 yaşından küçük olup da dilenirken veya serserilik ederken yakalananlar, veya mutaden serserilik veya dilencilikle geçinenler, bunun gibi, tavır ve hareketleri yahut terbiye noksanı dolayısıyla ana babalarının, vasilerinin veya muhafazalarına memur kimselerin şikâyetini davet edenler hakkında gereken karar ve tedbirleri alıp tatbikatı ile meşgul olmakla muvazzaftırlar¹⁷.

¹⁶) The Journal of criminal Law and Criminology, Northwersten 1946, Basil L. Q. Hendiques. İngilterede Çocuk Mahkemesi, sf. 295.

¹⁷) Pierre Nisot, s. g. e., sf. 25; Esat Âdil Müstecaphoğlu, Belçika Çocuk Mevzuatı, Adalet Dergisi, 1937, sf. 813.

Bu izahlardan anlaşıldığına göre, Belçika sisteminde çocuk hâkiminin müdahale etmesi için, küçüğün behemehal suç işlemesi şart olmayıp ahlâkı bakımından kötü bir durumda yahut tehlikeli bir halde bulunması kâfidir.

IV — Almanya'da :

160. — Bu memlekette çocuk mahkemeleri, 1908 senesinde, Frankfurt'da, bilâhare diğer büyük şehirlerde, — çocuk davalarının büyüklere mahsus davalardan tefriki, bu mevzuda hususi bir çocuk hakiminin tavzifi, vesayet mahkemeleri gibi sair himaye müesseseleriyle iş birliği yapılması, terbiye ve ıslâh tedbiri babında çocuğun ebeveyninden alınması, mücrim veya metruk çocuğa bir hamî tayin olunması, duruşmada bir müşavir veya yardımcı bulundurulması, çocuğun ıslah evlerine veya himaye müesseselerine konulması cihetine gidilerek — önceleri tecrübi mahiyette tesis olunmuştur.

Bu teşkilâtta elde edilen ameli neticeler üzerine, çocuk mahkemeleri, esas itibariyle, 16 Şubat 1923 de meriyet mevkiine girmiş olan «çocuk mahkemeleri kanunu» ile kurulmuştur.

Bu izahlardan anlaşıldığına göre, diğer bütün memleketlerde çocuk mahkemeleri bir kanunla ihdas edildiği halde, Almanya'da aksi vaki olmuş, kanun, ancak 14 senelik bir tatbikat ve tecrübeden sonra meydana getirilmiştir¹⁸.

Suç işlediği zaman 14 yaşını bitirmiş ve fakat 18 yaşını ikmal etmemiş çocuktara ait davalara bakan ve sözü geçen kanunla müesses Alman çocuk mahkemeleri, müctemi hakim esasına müsteniden ve biri meslekden, diğer ikisi müntehap olmak üzere üç hakimden tereküp etmektedir. Alelâde Schöffen mahkemelerinden ilham alınarak kurulmuş olan Alman çocuk mahkemelerindeki iki aza — sözü geçen mahkemelerden farklı olarak — çocuklarla meşgul mahsus makamlarca hazırlanan ve çocuk haleti ruhiyesine, bünyesine ve suçluluğuna vakıf kimse-leri muhtevi bir listeden bir sene müddetle seçilir; ancak, çocuk tarafından işlenen suç mahiyeten «Yüksek Halk Mahkemesi» nin veya «Cinayet Mahkemesi» nin vazifesi dahiline girmekte ise, çocuk mahkemesi iki hakim ve üç échevin'den teşekkül ederek «Yüksek Çocuk Mahkemesi» adını alır¹⁹.

Kaydedelim ki, Almanya'da 6 Kasım 1943 tarihli bir kanun, izah edegeldiğimiz bu teşkilâtı değiştirmiş, Schöffen Gericht'lerin, yani müctemi hakim esasına müstenit mahkemelerin selâhiyetini ref ederek, istinaf hakimleri arasından seçilen münferit hakimli bir çocuk mahke-

¹⁸) Hadî Tan, Çocuk Mahkemeleri ve Alman Çocuk Mahkemeleri Kanunu, Adalet Dergisi, 1942, sf. 608 ve müt.

¹⁹) Pierre Nisot, s. g. e., sf. 7; Hadî Tan, s. g. makale, sf. 610.

mesinin küçüklere müteâllik bütün ceza davalarına bakmasını kabul etmiştir; sözü geçen kanun, maznun çocuğun şahsiyetini inceliyen ve bu hususta hakimın bilgi edinmesini kolaylaştıran yardımcı organlar da tesis etmiştir²⁰.

V — İtalya'da :

161. — İtalya'da çocuk mahkemeleri diğer memleketlere nisbetle geç kurulmuştur. Her ne kadar 1912 yılında teşkil edilmiş bir komisyon küçükler hakkında bir kanun tasarısı hazırlanmış ise de, sözü geçen tasarı kanuniyet kesbedememiştir; bu mevzuda Adalet Bakanı Rocconun 1929 tarihli olup, çocukların işlediği fiillerden dolayı muhakemelerini yapacak hakimın ihtisaslaşması esasını vazetmeğe matuf tamimini de zikretmek lâzımdır :

İtalya'da çocuk mahkemelerinin kuruluşu 20 Temmuz 1934 tarihli Kanun - Kararname ile olmuştur; «çocuk mahkemelerinin teşkili ve işleyişi» ismini taşıyan bu Kararname beş kısma tefrik olunmuştur; birinci kısım mahkemelere ve infaza müteâllik teşkilât hükümlerini, ikinci kısım cezaî selâhiyete, üçüncü kısım idarî selâhiyete, dördüncü kısım hukukî selâhiyete mütedair hükümleri, nihayet beşinci kısım da nihai hükümleri ihtiva etmektedir.

Kanun - Kararnamenin ikinci ve üçüncü maddelerine göre istinaf mahkemelerinin bulunduğu her merkezde tesis olunan İtalyan Çocuk Mahkemeleri, istinaf mahkemesi müşaviri derecesinde bir hakimın riyaleti altında, bir hakimle — biyoloji, psişiatrı, cinaî antropoloji, pedagoji ilimleriyle iştigal edenler arasından seçilen ve sosyal yardım sahasında temayüz eylemiş olan — bir vatandaştan teşekkül ederek, kurulduğu istinaf mahkeme veya dairesinin kaza çevresi içinde faaliyette bulunmaktadır.

Çocuk mahkemelerinin meslekten olmayan azası Adalet Bakanının teklifi üzerine bir Kararname ile üç sene için ve ücretsiz olarak tayin olunmakta ve istinaf reisinin huzurunda yemin etmektedir (M. 6).

Bir savcılık teşkilâtına da sahip bulunan İtalyan Çocuk mahkemeleri, kaza, daireleri dahilinde suç işleyen ve 18 yaşını ikmal etmemiş bulunan çocuklar hakkında takibat icra etmektedir (m. 4). Suçun müştereken ika edilmiş olması ve şerikler meyanında yaşlı sanıkla-

²⁰) K. Peters, 6 Kasım 1943 tarihli Alman Çocuk Mahkemeleri Kanunu, tercüme eden Ahmet Erdoğan, Adalet Dergisi, 1946, sf. 248 ve müt.

rın bulunması halinde, davaların tefrikine karar verilmedikçe, duruşma, umumi mahkemelerde yapılmaktadır (m. 9)²¹.

VI — İsviçre'de :

162. — İsviçre'nin muhtelif kantonları arasında çocuk mahkemelerini ilk defa 8 Nisan 1912 tarihli bir kanunla St. Gall kantonu tesis etmiştir; sözü geçen kanuna göre, 14 ilâ 17 yaş arasında olup, alelihlâk cinayet veya ağır cünha nev'inden suç işlemiş olan çocuk — bidayet mahkemesi azaları arasından seçilen üç kişi ve gençliği koruma resmî komisyonu azaları arasından mahkeme reisince tayin olunan iki kişi, yani cem'an beş kişiden müteşekkil — çocuk mahkemesinde muhakeme olunmaktadır²².

St. Gall kantonunu takiben, 4 Ekim 1913 tarihli kanunla Cenevre, 31 Mayıs 1917 tarihli bir kanunla Neuchâtel, 4 Mayıs 1919 tarihli bir kanunla Zurich, 13 temmuz 1926 tarihli bir nizamname ile de Affenzell kantonları çocuk mahkemelerini tesis ve teşkil eylemişlerdir.

Daha sonraları ve yeni olarak, yeni İsviçre Federal Ceza Kanunu üçüncü kitabının 7 nci babında ve «çocuklar ve gençler hakkındaki usulü muhakeme» başlığı altında çocuk mahkemeleriyle meşgul olmuş, bu hususta kantonlara selâhiyet verip, hususi müesseselerin yardımına da müracaat olunabileceğini tecviz eylemiştir.

Bu izahlardan anlaşıldığına göre, müteaddit kantonlardan müteşekkil federal İsviçre'de, çocuk mahkemeleri — teşkilât bakımından — kantonlar adedince tenevvü etmek iktiza eyler; bu itibarla biz, sırf bir misal vermiş olmak için Vaud kantonu çocuk mahkemelerine temasla iktifa edeceğiz.

Vaud kantonunda — 3 Aralık 1940 tarihli olup, 1.V.1942 tarihinde meriyet mevkiine girmiş bulunan «çocuklar hakkında cezaî kaza kanunu» ile — yeniden ve müçtemi hakim esasına müsteniden tesis olunmuş bulunan çocuk mahkemeleri, bir reis ve bir reis muavini ile, biri kadın olmak üzere, 4 hakimden keza, yine biri kadın olmak üzere 4, yedek hakimden teşekkül eder. Aza hakimler kanton mahkemesince tayin olunur (m. 1). Merkezi Lozan'da olan çocuk mahkemeleri, kabahat fiilleri hariç olmak üzere, çocuklar tarafından ika olunan suçları rüyet ederler.

²¹) Rivista Di Diritto Penitenziario, 1934, sf. 765 ve müt.

²²) Pierre Nisot, s. g. e., sf. 391.

VII — Birleşik Amerika'da :

163. — Bütün dünyada ilk defa çocuk mahkemelerinin kurulduğu memleket Amerika Birleşik Devletleri olmuş, sözü geçen mahkemeler Massachussets ile Illinois ve Chicago'da 1899 dan beri faaliyette bulunmağa başlamıştır.

Amerikan çocuk mahkemelerinin kuruluş ve teşkilâtına takdimen ve yeri gelmişken, çocuk mahkemelerinin kısa bir tarihçesini yapmak muvafık olur²³.

A — Çocuk mahkemelerinin tarihçesi :

164. — Dünyada ilk çocuk mahkemesine malik olmak şerefini ihraz etmiş bulunan Illinois'da, çocuk mahkemelerinin tesis ve teşkilini sağlayan kanunun kabul ve tasdiki keyfiyeti şöyle olmuştur :

1899 dan önce, Illinois'da mer'î ceza kanununun suçlu çocuk mevzuunda tesis ve tesbit eylemiş olduğu yegâne farklı nokta şu idi: 10 yaşını ikmal etmemiş olan çocuk, işlemiş olduğu bazı suçlardan dolayı takip ve muhakeme olunuyor, bu yaştan sonra da, cezai ehliyet bakımından yaşlı bir insan gibi telâkki edilerek, kendisi için hiç bir hafifletici sebep kabul olunmuyor ve büyük suçluların tâbi bulunduğu takip ve muhakeme usullerine tabi tutuluyordu.

Henüz 10 yaşını ikmal etmemiş bir çocuğu dilediğini yapmak hususunda serbest bırakmak, dilencilik, serserilik etmesine, tembelliğine müsamaha göstermemek, onda kötü insiyak ve arzuların yerleşmesine meydan vermemek ve onu istikbalin mücrimi yapmamak düşüncesiyle, o zamanlar çocukları himaye ve vikaye eden müesseseler, kâh onlar üzerinde nezaret ve tekayyüdde aciz gösteren ailelere — çocuklarının kendilerine tevdi hususunda — taleplerde bulunmak, kâh küçükler için mahsus mahaller meydana getirmek suretiyle bu derde bir çare bulmayı tecrübe etmişler ve fakat ortada bir kanun bulunmaması hasebiyle bunu tahakkuk ettirememişlerdir.

165. — Bu mevzuda duyulmakta olan ihtiyacı karşılamak ve tatmin etmek düşüncesiyle 1891 de, bazı ahvalde, mahkemelerin suç işlemiş çocukların hayırkâr müesseselere tevdi etmelerini tazammun eden proje hazırlanmış, bunun kanuniyet kesbedememesi üzerine, çocuklar

²³) Çocuk mahkemelerinin tarihçesi hakkında: İş Mecmuası, sayı 34, hususî nüsha 1934, deki «Çocuk Mahkemeleri ve Nezaret Altında Serbestli Sistemi» başlıklı makalemize bakınız. Sf. 140 ve müt.

hakkında büyüklerden tamamen ayrı ve farklı hareket edilmesini isteyenler, bu yolda düşüncelerini ve bundaki faydaları efkârı umumiyeye arzemişler, bir taraftan hukuk hakimleri, avukatlar, edipler, mesele ile yakından meşgul olmak, diğer taraftan matbuat çocuk suçluluğunun ür-kütücü bir hızla artışıını göstermek ve böylece bir islâh ve yenilikteki zarureti hissettirir istatistikler neşretmek suretiyle harekete geçmişler, gün geçtikçe kuvvet iktisap eden bu cereyan, nihayet 1899 da Meclise bir proje verilmesini müeddi olmuş, burada dahi mesele çok sürekli ve çetin münakaşalara yol açmış, Ayan tarafından kabul edilmiş olan proje Mebuslar Meclisince iki defa red edildikten sonra, celsenin son günü kanunilik iktisap edebilmiş ve sözü geçen kanun 1899 yılı Temmuzunun birinci günü tatbik mevkiine konmuştur.

166. — Bu izahlardan anlaşılacağı veçhile, Amerika'da çocuklara mahsus mahkemelerin kabulü hususunda kanun vazını harekete getirebilmek kolay olmamıştır. İşaret etmek lâzımdır ki, bazı devletlerde bu mevzuda mücadele çok şiddetli olmuş, yeni zuhur eden ve vazıca kanunen himayesi istenen her yenilik gibi, çocuk mahkemeleri müessesesinin karşısında da bir çok muhalifler direnmiştir; bunlar, yeni sistemin fazla mülâyim olduğunu söyliyerek, suçlunun bir an evvel islâhı keyfiyetini elde edebilmek için, mahkemenin ve muhakemenin şiddetli olması lâzım geldiği, suçluya — onun doğruluk ve selâmetini temin edecek — hususî bir korku ilham etmesi icabedeceği kanaatinde bulunmuşlar, çocuğu ailesine iade etmenin bir müeyyide olmayıp, çocukta — kendisi cezalandırılmamış bulunduğu göre — hatasının hafif olduğu düşünce-sini doğuran bir keyfiyet bulunduğu fikrini ileri sürmüşlerdir.

Diğer bazıları da, hususile bazı hukukçular, böyle bir muhakeme usulünde prensiplere tecavüz mahiyetini görmüşler, hakimlere bırakılan mutlak karar serbestliği, basitleştirilmiş usul, bir avukat veya müdafinin yokluğu, aleniyetin olmaması, gözeticilerin aile içinde anketleri bakımından müesseseseye itirazlarda bulunmuşlardır.

Elde edilen neticeler ve duyulan ihtiyaç karşısında, uzun zamandan beri ortadan kalkmış bulunan bu fikir ve cereyanlar, hususile Pensilvanya'da, 1903 şubatında çocuk mahkemeleri hakkındaki kanunun²⁴

²⁴) Pensilvanya (Filadelfya) da küçüklere müteallik hükümler ihtiva eden kanun metinlerinin islâh ve tādili meselesi 1889 da, 8 yaşında küçük bir kız tarafından işlenen bir suçtan sonra alevlenmiştir; İtfaiye ekiplerinin nasıl söndüreceğini görmek arzu ve hevesile çıkardığını söylediği yangından dolayı mahkûm edilen bu kız çocuğu, leinde her türlü suçlu grupu bulunan bir House of refuge

Ana-Yasaya muhalif olduğunu karar altına aldırmağa kadar varmış ve fakat geçici olan bu vaziyetten sonra, aynı yılın mayısında kanuniyet kesbetmiş olan yeni bir projenin kabulü ile, çocuk mahkemeleri inkitea uğramaksızın faaliyet göstermekte devam etmiştir²⁵.

167. — Ceza Hukuku ve Usulü sahasında tamamiyle yeni bir sistemin ifadesi bulunan çocuk mahkemeleri müesseseleri, menşei olan Amerika'da mahalli kalmıyarak, başta İngiltere olmak üzere Avrupa kıtasına geçmiş, orada dahî büyük bir süratle ve bir çok memleketlere yayılmıştır.

B — Amerika Birleşik Devletleri Çocuk Mahkemeleri :

168. — Bu memlekette çocuk mahkemelerinin kuruluşu, teşkilâtı, selâhiyetleri ve teferruata taallük eden hususiyetleri, Amerika'da mevcut 48 Devlete nazaran farklar arz etmektedir; bu mahkemelerden bazıları, meselâ Şikago mahkemesi, adeta ceza mahkemesinin bir branşı gibi hareket edip sadece suç işliyen çocukların ahvali ile meşgul olduğu halde, bazıları, suç işleyen, mektepten kaçan, ihmale uğrayan, kimsesiz çocuklara taallük eden bütün meselelerle hattâ bu meseleler dolayısıyla

gönderilmiştir; bu hâdise muvacehesinde matbuatta müntesir makale ve yazılarla işlenmiş olan Amme heyecanı, Amerika'da pek revaçta bulunan ve ötedenberi «çocukluk» la çok yakından ve şevkle meşgul olan «Kadın kulüpleri» nden birinde — New Century club de Philadelphie — de Bayan Schoff'un, mahsus bir mahkeme hakkındaki fikrini izah etmesi üzerine meydana konmuş, bundan sonra bir tetkik komisyonu, yeni bir kanun projesi hazırlamış, 1901 Mayısında kanuniyet kesbeden bu projeyi müteakip aynı senenin 14 Haziranında yeni müessese faaliyete başlamıştır.

²⁵⁾ Ehemmiyetle işaret edelim ki, Amerika'da bugün bile — şahsî hürriyete müdahaleyi meneden Habeas Corpus muvacehesinde — geniş salâhiyetlerle teçhiz edilmiş çocuk mahkemelerinin — henüz suç işlememiş ve fakat çeşitli bakımlardan tehlikede bulunan — çocukların adeta şahsî hürriyeti hududuna dahil bulunan bir çok mevzulara müdahale eylemesi karşısında, sözü geçen mahkemelere ait kanunların veya bu mahkemelerin kararlarının Anayasa'ya mugayir bulunduğu iddiasıyla, Amerika yüksek mahkemelerine müracaat olunduğu vakidir; fakat yüksek mahkemeler bu müracaatları «çocuk mahkemelerinin adli bir rol oynamadıkları, sadece bütün çocuklar hakkında Devlete ait bulunan, himaye ve muhafaza vecibesini yerine getirdikleri ve bu itibarla şahsî hürriyete müteveccih bir müdahale mevzuubahs olamayacağı» esbabı muclbesile ve daima reddetmektedirler.

yaşlı kimselerin işledikleri fiil ve hareketlerin muhakemesiyle meşgul olmaktadırlar.

Bu karışık vaziyet dolayısıyla, Amerikan çocuk mahkemeleri standartlarını bütün Devletler için aynı olacak surette tesbit maksadiyle muhtelif komisyonlar toplanmış, böylece, umumî ve müşterek esaslar tayinine çalışılmıştır. Bu itibarla Amerika çocuk mahkemelerine müteâlik izahlarımız, ifadesini bu standartların ana hatlarında bulmaktadır:

İdarî bakımdan müteaddit County'lere ayrılmış olan Amerika Birleşik Devletlerinde, her County'de, münferit hakim esasına müsteniden bir çocuk mahkemesi teşkil olunur.

İhtisas sahibi olan ve vali (Devlet Reisi) tarafından 10 sene hizmet müddetiyle tayin olunan hakim de çocuk işlerinde ihtisas sahibi ve probation officers yahut da Refere denilen yardımcı uzuvlarını tayin eyler.

Bu yardımcı uzuvlar muzaaf bir rol oynarlar; gerçekten bunların birinci rolü, hâkimin kararını hazırlayıcı mahiyette olup, küçük hakkında anket yapmağa, çocuğun kendisine, mazisine, ailesine... mütedair malûmatı toplamaya matuftur; mahkemede ne savcı, ne müdafii bulunmayacağına göre yardımcı uzuvların bu faaliyeti, hakimin yegâne bilgi kaynağını teşkil eder; yardımcı uzuvların, çocuğu dinlemeleri ve ona müteallik anketi bitirmelerinden sonra içinde kendi buluş ve tavsiyeleri de mevcut olan çocuğa ait dosyayı hakime vermeleriyle, birinci ve hazırlayıcı vazifeleri nihayete erer, hakim işi tetkik edip kararını verdikten ve çocuğu sözü geçen yardımcı uzuvların nezaretine tevdi eyledikten sonra, bunların ikinci vazifesi başlamış olur; bundan böyle çocuğun vasisi durumunda olan yardımcı uzuvlar, onu ziyaret eder, kendisine nasihat ve tavsiyelerde bulunup, vazifelerini icra sureti hakkında hakime muayyen zamanlarda raporlar verirler; kararı vermekle işi bitmemiş olan hakim, çocuğun kötü hareket etmekte olduğunu bu raporlardan anladığı takdirde daha ağır tedbirler ittihazı cihetine giderek, meselâ onu bir islâh müessesesine (reformatory) koyma kararı alabilir²⁶.

169. — Tesis ve teşkili suretine kısaca temas ettiğimiz Amerika çocuk mahkemelerinin²⁷ vazifelerinin yayıldığı sahanın genişliğine mü-

²⁶) Donnedieu de Vabres, s. g. e., No. 294.

²⁷) W. Poller, 1939 yılına kadar, Birleşik Amerika'nın muhtelif Devletlerinde tesis ve teşkil olunmuş çocuk mahkemeleri sayısının 3000'e yaklaştığını beyan eylemektedir; W. Poller, Amerikan Çocuk Mahkemeleri, tercüme eden Enver Erbil, Adalet Dergisi, 1946, sf. 463.

teallik bir fikir verebilmek için ilâve edelim ki, bu mahkemeler, County içinde yaşayan bütün çocuklardan, ebeveyni tarafından çeşitli bakımlardan, hususile kanunun tayin eylediği ölçüde terbiye ve tahsil bakımlarından, bunun gibi, tıbbî, sıhhati için lüzumlu ve zarurî ihtimamı görmeyenler, yahut, yine, ebeveyn, veli veya vasi tarafından terk olunan veya hiç bir surette velâyet veya vesayet altında bulunmayanlarla; işigalatı, hattihareketi, muhiti yahut arkadaşları, iyi bir şekilde yaşamasına zararlı olanlar; evinden kaçan, veya mutaden itaatsız olan veyahüt ebeveyn veya vasisinin kontrolü dışında bulunanlar; kanun gereğince mektebe gitmesi icabettiği halde isteyerek bu husustaki kaideleri ihlâl edenler; nihayet her türlü kanun ve nizamla aykırı hareket eyleyenlerle²⁸ meşgul olmaktadır. County içinde yaşayan bütün çocukların vesayet ve muhafazası, bir çocuğun evlât edinilmesi, kanunun iktiza ettirdiği hallerde bir küçüğün evlenmesine izin vermek, aklen zayıf veya hasta olan bir çocuğun bir müesseseye yatırılması da çocuk mahkemelerinin meşgul olduğu işlerden madut bulunduğu gibi, çok dikkate şayandır ki, bu mahkemeler, yaşlı kimselerin bazı fiilleri — ve meselâ evi terketmeleri ve kanunun tayin eylediği mükellefiyetleri çocuğa karşı yerine getirmeleri — muvacehesinde de vazifelidir.

II — Çocuk mahkemelerinde takip olunca muhakeme usulü :

170. — Evvelce işaret ettiğimiz vechile, bu mebhasteki tetkiklerimiz çocuk mahkemeleri teşkilât ve istihaleleri bakımından ayrı ayrı üzerinde durduğumuz bazı Devletlerin, sözü geçen müesseselerde muhakeme usulü bakımından kabul eylemiş oldukları esaslara taallük edecektir; ancak bu kısa incelemeler, bundan evvel yaptığımız gibi, muhakeme usulüne mütedair istihaleleri değil, sadece bugünkü durumu ihtiva eyleyecektir.

I — Fransa'da :

171. — Fransa'da, 1945 Emirnamesine göre, çocuklara müteâllik tahkikat, kaideten iki safhaya ayrılmakta, iş, hazırlık tahkikatı safhasından sonra çocuk mahkemesine intikal etmekte, sözü geçen mahkeme de duruşma yaparak kararını vermektedir. Bununla beraber, tahkikatın bazen bir, bazen ise üç safhada cereyan etmesi de vakidir; fiihakika, basit işlerde, savcı, hazırlık tahkikatı dahi yapmaksızın işi doğrudan

²⁸) Dikkat buyurulacağı vechile, ancak bu son nokta suçlu cocuklara taallük etmektedir.

doğruya çocuk hakimine göndermekte, bu hakim de, selâhiyetli olduğu tedbirlerden birini kati surette ittihaz eylemektedir; demek oluyor ki, bu halde tahkikat, çocuk hakiminin huzurunda başlayıp, yine orada nihayete ermektedir. Buna mukabil, savcı işin karışık ve tamika muhtaç olduğuna kanaat getirirse, dosyayı, önce ilk tahkikat yapılmak üzere, sorgu hakimine de gönderebilmekte, sözü geçen hakim de, işi, bilâhara çocuk mahkemesine havale etmektedir; görülüyor ki, bu son halde tahkikat üç safha arz etmektedir.

Gerek sorgu hakimi, gerekse çocuk hakimi tarafından yapılacak tahkikat gizli olduğu gibi, her iki safhada da çocuk hakkında, hususi raportörler tarafından sosyal bir anket yapılması da iktiza eder; diğer taraftan, bizzat çocuk hakimi de, kararına esas olabilmek üzere, küçüğü akrabalarını, vasisini, muhafazasına memur kimseyi ve istimaında fayda gördüğü sair şahısları dinler.

Asıl çocuk mahkemesinde cereyan eden duruşmaya gelince, bunun arzettiği hususiyetler, ifadesini, bir taraftan, gazetecilerin duruşmada bulunamamaları gibi, duruşma safahatını veya çocuğa ait bir resmi her ne surette olursa olsun neşredememekte; diğer taraftan, sorgudan ve şahitlerin dinlenmesinden sonra bizzat maznun küçüğün salondan çıkarılıp artık duruşmadan uzak kalmasında bulur; kaydedelim ki, menfaati icabettirdiği takdirde, çocuk başlangıçtanberi de duruşmada bulundurulamaz, bu takdirde kendisini, ebeveyn veya vasisi, müdafii temsil etmekle beraber hüküm vicahi sayılır.

İşlenen fiil cinayet nev'inden olduğu takdirde, çocuk mahkemesi, ağır ceza mahkemelerindeki usule tevfikân hareket eder; ancak, bu halde dahi gizlilik esası caridir²⁹.

II — İngiltere'de :

172. — İngiltere'de Juvenile Courts'lar, muhakeme usulü bakımından büyük bir hususiyet arzetmemektedir; duruşmalarda hafiflik, alenilik prensibinin bazı bakımlardan tahdidî şeklinde manzur olmaktadır; mese-lâ, gazeteciler mahkemeden ayrıca izin almağa hacet kalmaksızın, duruşmada bulunabilirler; ancak bunlar, hâdiseyi gazetelerinde naklede-lerken, isim kullanamayacakları gibi, sanık küçüğü tanımağa medar olabilecek herhangi bir tarif veya işaretle bulunamaz ve buna matuf tabirler kullanamazlar, diğer taraftan, duruşmada, avukat ve müdafiler, bunun gibi, hadise ile doğrudan doğruya alâkadar olan kimselerle, çocuk

²⁹) Donnedieu de Vabres, s. g. Supplément No. 309 - 318.

üzerinde velâyet veya vesayet hakkını haiz olanlar bulunurlar; bunların dışında kalanlara duruşma kapalıdır. Buna mukabil, delillerin iradı bakımından hususile işin şahadet ile ispatı muktezi hallerde, umumi mahkemelerde şahadete müteallik bütün usuller çocuk mahkemelerinde de aynen caridir; duruşmada, çocuklar ve gençler işledikleri fiilleri serbestçe anlatırlar; kendilerine yemin de verdirilebilir¹⁰.

III — Belçika'da :

173. — Belçika'da çocuk hakimi işe, önce çocuk hakkında bir anket yapmakla başlamakta, ezcümle çocuğun bedeni ve akli durumunu sosyal ve manevi vaziyetini incelemekte, bunun için de onu her zaman çağırabilip, muhafazasına memur kimseleri ve çocukları koruma naiplerini de dinleyebilmekte, bunun gibi, gerek bizzat sözü geçen naipler vasıtasıyla, Belediyenin, rahiplerin, aile doktorlarının, çocuğun devam ettiği mektep hocalarının, yanında çalıştığı patronun, fakirlere yardım eden kimselerin, patronaj komisyonlarının, çocukla meşgul olan hayırkâr cemiyetler mümessillerinin, çocuk hakkındaki düşüncelerini sorabilmekte, bu anket sırasında, çocuğun muhafazası için muktazi tedbirleri de aldıktan sonra, neticede kararını vermektedir¹¹.

Belçika sisteminde, duruşmada, savcı hazır bulunmakta — kanunda sarahat olmamakla beraber, davada savcının hazır bulunması esasını gözönünde bulunduran mahkemelerin içtihadı gereğince — müdafî de celseye iştirak etmektedir; tatbıkatta müdafîin rolü, ifadesini, çocuğun himayesiyle mükellef bir kimse gibi hareket etmesinde bulmakta, ve müdafî, hangi kararın çocuğun islâhını daha iyi temin edebileceğini hakimle birlikte araştırmaktadır; böylece, Belçika sisteminde, «çocuk davalarında, müddeiumumi itham, avukat müdafaa eden, hakim de bitarafane karar veren kimseler değil, aynı gaye için çalışan üç şahıs¹²» halinde bulunmaktadır.

IV — Almanya'da :

174. — Yeni Alman Çocuk Mahkemeleri Kanunu gereğince, bu memlekette, çocuk mahkemelerinden verilecek kararın mahiyetine göre, iki ayrı usul takip edilmekte, mahkeme çocuk hakkında «hapis» veya «koruma için terbiye» — fürsorgeerziehung — kararı verecekse,

¹⁰) Basil L. Q. Henriques, s. g. makale, sf. 295; P. Nisot, s. g. e., sf. 301 - 302.

¹¹) P. Nisot, s. g. e., sf. 25 - 28.

¹²) Faruk Erem, s. g. e., sf. 55.

umumi usul kaidelerini tatbik eylemekte, buna mukabil tedip veya diğer terbiye tedbirlerine hükmedecekse, «basitleştirilmiş çocuk ceza usulü» kaidelerini uygulamaktadır. Bu sonuncu usulün uygulanması halinde, duruşma tamamıyla hafi cereyan edip, davada savcı dahi bulunmaktaki, hakim, — hakikatin tezahürüne engel olmamak kaydile — şu veya bu şekil veya rasimeye bağlı kalmaktan vareste tutulmaktadır.

Bu usul ve şartlar içinde, hakim, çocuğun şahsi durumunu, ruhi, manevi ve bedeni hususiyetlerini tetkik ile, bu hususta, çocuğun mürebbisinden, kanuni mümessilinden, öğretmeninden, mahkemenin yardımcı organlarından, resmi makamlardan malûmat toplamakta, çocuk bir doktora da muayene ettirilip, icabederse, 6 haftayı geçmemek üzere bir müesseseye yerleştirilmek suretiyle, cinaî ve uzvî temayülleri bakımından gözetiminde bulundurulmaktadır; sözü geçen usulde, büyüklerle müştereken suç işlemiş çocuğun davası ötekilerinkinden tamamıyla ayrılmaktadır²³.

V — İtalya'da :

175. — İtalya'da, çocuk hakkında tahkikata mubaşeret edilmezden önce, onun şahsi ve ailevi durumu, fizik, psişik, manevi ve sosyal bakımlardan tesbit olunmaktadır. Sıra, çocuğun işlemiş olduğu suça ve bunun sebeplerini tayine gelince, savcı, mahkeme, ve istinaf dairesi hiç bir usulî formalite ile bağlı olmaksızın, her türlü malûmatı toplayabilmekte ve icabında mütehassısların fikirlerine müracaat edebilmektedirler (Yukarıda sözü geçen Kanun - Kararname, m. 11).

İtalyan usulüne göre, çocukların mahkemedeki müdafaası, mahsus bir levhada mukayyet avukatlar tarafından deruhte edilebilmektedir; bu levha beş senede bir istinaf reislerince tesbit olunmakta, bu tesbit amelîyesi yapılırken, kültürleri, ictimai faaliyetleri itibariyle Devletin küçükler hakkında icra ettiği terbiye işini müdrik oldukları anlaşılan avukatlar gözönünde bulundurulmaktadır (m. 12).

İtalyan sisteminde, çocuk mahkemelerinin selâhiyeti dahiline giren işlerde, ilk tahkikat yapılmadığı gibi (m.13), dava da gizli rüyet olunmaktadır; duruşmada, çocuktan gayri, suçtan zarar gören kimse, şahit ve müdafiler, çocuğun ebeveyn veya vasisi, yakın akrabası, çocukları koruma milli cemiyetinin, mahalli patronaj komitesinin mümessilleri, mahkeme reisinin ciddiyet ve müessiriyetine kani olduğu küçüklerle yar-

²³) K. Peters, s. g. makale, sf. 251.

dım ve onları himaye komitelerinin temsilcileri bulunabilmektedir (m. 16).

VI — İsviçre'de :

176. — İsviçre çocuk mahkemeleri hakkında vaki izahlarımız sırasında da işaret ettiğimiz veçhile, bizatihi mahkemelerin teşkilâtında olduğu gibi, buralarda takip edilecek muhakeme usulü bakımından da bütün kantonlar bir birlik arzmemekte, bunlar, İsviçre Federal Kanununun «çocuk ve gençlerin dâvaları hakkında takip edilecek mahakeme usulü kantonlarca tesbit olunur» hükmünü ihtiva eden 371 inci maddesi gereğince, bu mevzuda tamamiyle serbest bulunmaktadırlar.

Mücerret bir misal vermiş olmak için — mahkemenin kuruluşu mevzuunda yaptığımız gibi yine — Vaud Kantonu ele alınacak olursa, burada, — evvelce sözü geçen ve küçüklere dair cezai kaza hakkındaki kanuna göre — suçtan zarar görenin davaya müdahale etmesinin kabul olunmadığı (m. 7), küçüğe vaki her tebligatın aynı zamanda onun kanunî mümessiline de tebliğ edilmiş olacağı (m. 8), müştereken ika olunan suçlarda davaların ayrılacağı (m. 12), sözü geçen kanunda hilâfına sarahat olmayan hallerde mahkeme reisinin usule müteâllik kaideleri serbestçe tesbit eyliyeceği (m. 5) görülmektedir.

VII — Amerika'da :

177. — İsviçre'de olduğu gibi, Birleşik Amerika'da da, çocuklar için mahsus mahkemeler kabul etmiş olan Devletlerde takip olunacak usul bakımından bir vahdet bulunmamakla beraber, çok umumî hatları içinde, sözü geçen mahkemeler için tesbit olunmuş usulî kaidelerin karakteristikleri, ifadesini, bir taraftan, muhakemenin, büyüklerinkinden tamamiyle ayrı ve gizli, bunun gibi merasimsiz (informal) olmasında, gerek tahkikat safhasında, gerekse çocuk hakkında bir hüküm verilerek tatbikine başlandığı sıralarda, probation sisteminin kullanılmasında; diğer taraftan, muhakeme sırasında çocukların, büyüklerden ayrı yerlerde muhafaza olunmasında, bunun gibi, mahkemelerde hususi probation dosyalarının ve sicillerinin tutulmasında, nihayet, çocuğun, mevcut mahsus müesseselerde bedeni, ruhi ve akli bakımlardan muayenelere tabi tutulmasında bulur.

III — Çocuk mahkemelerini kabul etmiş olan diğer memleketler :

178. — Buraya kadarki izahlarımızla teşkilât ve muhakeme usulleri üzerinde durduğumuz memleketler çocuk mahkemeleri, bugün, diğer

pek çok Devletlerce de tesis ve teşkil edilmiş bulunmaktadır. Kuruluş bakımından olduğu gibi, takip edilen muhakeme usulü bakımından da denebilir ki, bu Devletlerin hemen hepsinde — bazı kaide ve esaslara müteâllik inhiraf ve ayrılıklardan katınazar — üzerinde durageldiğimiz memleketlerinkine müşabih ve müşterek esaslar mevcuttur. Çocukları, büyüklerden ayrı ve hususi bir usulün cari bulunduğu mahkemelerde takip ve muhakeme eden bu Devletler, 14 Nisan 1905 tarihli kanunla Danimarka, 1923 denberi Japonya, 30 Eylül 1919 tarihli kanuniyle Arjantin 25 Ocak 1919 tarihli kanuniyle, Avusturya 15 Temmuz 1925 tarihli Kanun - Kararnamesiyle, İspanya 31 Mart 1913 tarihli kanuniyle, Macaristan 5 Temmuz 1921 tarihli kanuniyle, Holanda 27 Mayıs 1911 tarihli kanuniyle, Portekiz 7 Şubat 1919 tarihli Kararnamesiyle, Polonya 1908 denberi Kanada⁴⁴, 1 Temmuz 1931 tarihli kanuniyle Yunanıstandır.

Geri kalan Devletler, bu meyanda memleketimiz çocuk mahkemelerini kabul etmemiştir⁴⁵.

§ 3 — *Milletler Arası çalışmalar - çocuk mahkemelerinin selâhiyet derecesi :*

179. — Büyüklerden tamamiyle ayrı merciler ve organlarca mahsus tahkik ve muhakeme usullerine tebaiyet olunmak suretiyle çocuk bakımından Adalette ihtisaslaşma prensibi zaruretinin doğurmuş olduğu çocuk mahkemeleri ve bunlara müteferri meseleler Arsiulusal Kongrelerde görüşmelere mevzu ittihaz edilmiş ve bu hususlarda türlü kararlar alınıp temennilerde bulunulmuştur.

Önce bu kongrelerle aldıkları kararlara işaret edip, çocuk mahkemelerinin selâhiyet derecesi üzerinde kısaca durmak muvafık olur.

I — Milletler Arası Kongreler :

180. — Beynelmîlel sahada, çocuk mahkemeleri ve çocukların takip ve muhakemesi meselesi, ilk defa, beynelmîlel tenfiz komisyonunun — Comission Pénitentiaire Internationale — 1910 Vaşington Kongresinde mevzubahs olmuştur. Kongrenin gündeminde bulunan mesele şu idi: «Genç suçlular büyükler hakkında tatbik olunan usulü muhakemeye tabi olmalı mıdır? Bu suale müspet cevap verildiği takdirde çocuk ve gençlere tatbik edilecek usulü sevk ve idare etmesi muktezi prensipler neler olmak lâzım gelir?».

⁴⁴) Bu kanunların metinleri için: P. Nisot, s. g. esere bakınız.

⁴⁵) Aşağıda No. 233 e bakınız.

Mesele, o zaman büyük bir alâka toplamış, bu mevzuda müteaddit raporların verilmesini intaç etmiş, gerek komisyon, gerekse umumi heyet toplantılarında hararetli münakaşalara yol açtıktan sonra, kongre, sözü geçen meselenin birinci kısmına müteállik olmak üzere, küçükler hakkında ayrı bir usulü muhakemenin tatbiki lüzumuna karar verdiği halde, delegeler ikinci kısma müteállik olmak üzere, farklı görüşler ileri sürmüşler, neticede yeni bir müessesenin kurulması tavsiye ve temennisi izhar olunmuştur³⁶.

Kararda ismi söylenmemekle beraber, şüphe yok ki, bu «yeni müesese» tabiri, çocuk mahkemelerini istihdâf etmekte bulunmuştur.

Mesele bir sene sonra, 1911 de Paris'te toplanan çocuklara mahsus mahkemeler hakkındaki Birinci Beynelmîlel Kongrede görüşülmüş, bu görüşmeler, esasını, bir taraftan çocuk mahkemelerinin teşkilâtında, diğer taraftan faaliyet suretinde bulmuştur³⁷.

Çocuk mahkemeleri mevzuunu yeniden ve esaslı surette ele alan 1931 Milletlerarası Prag Ceza Kongresi olmuştur³⁸; bu kongrede mesele şöyle vaz olunmuştur: «çocuk mahkemeleri nasıl teşekkül etmelidir? Yardımcı servisler nasıl teşkilâtlandırılmalıdır?». Yapılan münakaşalar sonunda kongrenin vardığı netice şudur:

«Küçükler tarafından ika olunan suçları rüyet edecek merci — ister kazai bir organ olsun, ister olmasın — büyükler hakkında hüküm veren mahkemelerden ayrı olmalı ve herhalde küçükleri tanımak vasfını haiz ve onların himayesi fikrinden mülhem kimselerden teşekkül etmelidir. Çocuk mahkemesi, mümkün mertebe çocuk suçluluğuna müteállik hususlarda ihtisas sahibi bir hakimden teşkil olunmalı, yahut da mahkemede, tercihan ve bilhassa doktorlar, terbiyecilerle, hayırkâr kimselerden seçilecek azalar bulunmalıdır, kadınların, gerek hakim, gerek aza sıfatiyle iştirakine en geniş ölçüde yer verilmelidir.

«Alınacak tedbirler hususunda mahkemeyi tenvir maksadiyle küçüğün geçmişi, içtimai muhiti ve karakteri hakkında etraflı bir inceleme yapılmalıdır. Bu inceleme sırasında imkân oldukça psişiatrı, pedagoji mütehassıslarının yardımına müracaat edilmelidir.

«Çocuk mahkemeleri nezdindeki yardımcı servisler, mahsus teknik tedrisat görmüş ve kendilerini devamlı surette bu vazifeye vermiş kimselere tevdi olunmalıdır. Hayırsever kimselerin yardımı çok temenniye

³⁶) Vaşington Kongresinin meseleye müteállik çalışmaları hakkında, Revue Pénit. 1940, sf. 1168.

³⁷) Vidal et Magnol, s.g.e., sf. 197 altındaki 1 numaralı not.

³⁸) Revue Pénit., 1931, sf 20

şayan olmakla beraber, bu yardım, meslekten yetişme unsurların sevk ve idaresini müstelzimidir. Yardımcı servisler, hükümden evvel, hükümle müterafık ve hükümden sonrası devrelere şamil olan önleyici ve tedavi edici bir faaliyet icra etmeli; küçüklerin tıbbi ve fiziopsikolojik tetkiklerini kolaylaştırmak maksadiyle de, mahkemenin emrine amade bulunacak hususi müşahede müesseseleri ihdas eylemelidir.

«Keza alınan tedbirlerin infazına nezaret etmek ve her türlü değişikliğe, ezcümle tedbirin, meşruten veya kat'i olarak teciline veya bütünü iskatına karar vermek selâhiyeti mahkemeye bırakılarak, küçüklere tatbik olunacak tedbirlerin infazını sağlamak üzere mahsus müesseseler kurmak lâzımdır».

181. — Bir aralık eski Milletler Cemiyetinin çalışma mevzuları arasında da yer almış olan³⁹⁾ çocuk mahkemeleri ve teşkilâtı, daha sonraları, 1938 de Roma'da toplanan Birinci Milletler Arası Kriminoloji Kongresinde de ele alınmış ve sözü geçen kongre «küçükler tarafından işlenen bütün suçlar hakkında selâhiyettar olacak bir çocuk hakimliğinin ihdası zaruretinin kabul⁴⁰⁾» etmiştir.

Nihayet beynelmilel sahada ve en yeni olarak, 1947 de, Ceza Hukuku Milletler Arası Cemiyeti Beşinci Cenevre Kongresinde hususi bir komisyonun toplanarak mesele hakkında fikir teatisinde bulunulması kararlaştırılması üzerine, toplanan komisyonda çocuk suçluluğunun azaltılması çarelerine matuf fikirler ileri sürülmüş, Amerika'daki çocuk mahkemeleri teşkilâtı hakkında izahlarda bulunarak, çocuk suçlarının tarifi ve çocukların yargılanmaları hakkında şimdiye kadar kaydedilen terakilerin pek yavaş olduğuna işaret edilerek, Ceza Hukuku Milletlerarası Cemiyetinin bu hareketin başına geçmesi temenni olunmuştur. Ancak komisyonun vazifesi fikir teatisinden ve ileriki kongrelerin gündemine girecek meseleler hakkında tenevvür etmekten ibaret olduğundan, konuşulan bu meseleler hakkında bir karara varılmamıştır⁴¹⁾.

II — Çocuk mahkemelerinin selâhiyet derecesi :

182. — Çocuk mahkemelerinin selâhiyet derecesi meselesi, etraflı ve sistemli bir surette ilk defa, 1935 de Berlin'de toplanan Milletler Ara-

³⁹⁾ Milletler Cemiyetinin bu mevzudaki mesalsine müteâllik bibliyografisi için, Tahir Taner, s. g. İkinci tab'ı, sf. 333, Not 1.

⁴⁰⁾ Rivista di Diritto penitenziario, sf. 1265.

⁴¹⁾ Nurullah Kunter, Ceza Hukuku Milletler Arası Beşinci Kongresi (Cenevre, 28 - 31 Temmuz 1947), İstanbul Hukuk Fakültesi Mecmuası, 1947, sayı 3, sf. 849.

sı Ceza Kongresinde görüşülmüştür. Bu kongrenin çocukluğa müteâllik çalışmalarında ele alınan birinci mesele şudur: «çocuk mahkemelerine — sadece suç işlemiş çocuk ve gençlere münhasır kalmayarak — manevî tehlikede bulunan çocuk ve gençlere karşı da alınması muktezi tedbirler hakkında karar vermek selâhiyetini tanımak muvafık olur mu? bu mahkemeler liyakatsız ana babanın velâyet hakkının nez'ine de karar vermeli midir?».

Kongrenin mesele hakkında vardığı hal şekli şudur: «manevî tehlikede bulunan çocuklarla suç işlemiş çocuklara dair alınacak tedbirler hakkında karar vermek selâhiyetinin çocuk mahkemelerine tevdi edilmesi temenniye şayandır. Sosyal tahaffuz ve siyanet teşekkülleri, her Devlette ve her yerde bu mahkemelerle sıkı bir iş birliği halinde çalışmalıdır. Kötü ana baba veya vasilerin velayet veya vesayet haklarının nez'ine karar vermek selâhiyetini de aynı mahkemelere tevdi şayanı temennidir¹²».

Kaydedelim ki, Berlin Kongresinin çocuk mahkemelerinin selâhiyet derecesini manevî tehlikede bulunan çocuklara matuf olarak mütalâa etmesine bedel, 1938 Roma Milletler Arası Brinci Kriminoloji Kongresi, aynı meseleyi başka bir zaviyeden rüyetle «çocuk hakiminin selâhiyetinin küçüklerin aleyhine işlenen bazı suçlara, ve bunlara taallûk edip ce-

¹²) Pierre Bouzat, Ceza Hukuku ile Ceza Sistemlerini müzakere etmek üzere Berlin'de toplanan Milletler Arası Kongresi, tercüme eden, H. S. Menemencioğlu, Adliye Ceridesi 1937, sf. 187.

Hazır sözlerimiz Berlin kongresine intikal etmiş iken — Milletler Arası Çalışmalar hakkındaki izahlarımızı itmam sadedinde — sözü geçen Kongrede, çocuk mahkemelerinin selâhiyet derecesinden başka, iki mesele daha ele alınmış olduğuna işaret edelim; birinci mesele şudur: «küçüklerin ihtiyaten tevkif edilmeleri halinde, tevkifin tehlikelerine karşı tahkikat icaplarıyla çocukların manen himayelerindeki menfaat ne suretle telif edilebilir?». Meseleye matuf olarak kongrece ittihaz olunan karara göre, tahkikat zaruretleri icabettirmedikçe çocukların ihtiyati tevkiflerinden kaçınmak, azim mahzurlar tevliit etmedikçe, çocuk, ana baba veya vasisinin muhafazasına bırakılmak iktiza eder. İkinci mesele, mahkeme kararı muhtelif müesseselere yerleştirtmiş olan suçlu çocukların bu müesseselerde, ve buraları terkettikten sonra, maddî ve manevî bakımlardan ne şekilde himaye edilmeleri lâzım geldiğine taallûk etmektedir. Çocukların müesseselere girdiği andan itibaren başlaması icabettiği düşüncesinde bulunduğu bu himaye mevzuunda, kongre, resmi ve hususi teşekkülleri iş birliğine davet eylemektedir. Bu meselelere müteâllik etrafli malûmat için Pierre Bouzat, s. g. makale, sf. 187 ve müt.

zai mahiyet arzermeyen bazı ihtilâflara ve bu sebeple alınabilecek bazı tedbirlere teşmil ve tevsiinin muvafık⁴³⁾ olacağını kararlaştırmıştır.

183. — Çocuk mahkemelerinin selâhiyet sahasını, sadece suç işlemiş çocuklara hasretmenin çocuk suçluluğu ile müessir bir şekilde mücadele bakımından kâfi olamayacağını düşünmek, ancak bir suç işlenmesi üzerine müdahalenin, çocuk suçluluğunun endişe verici bir surette artmasını tevlide saik olduğu yolundaki görüşlere kıymet izafe etmek hatalı olmasa gerektir. Sürdükları hayat tarzı, bedenî, firkî ve manevî bakımından içinde buldukları kötü durum itibariyle her an suç işlemeleri muhtemel çocukların, adet itibariyle suçlu çocuklardan daha kabarıklık olabileceğini teemmül eylemek âzımdır.

Hıfzıssıhhaya müteâllik tıbbî müdahalelerde mikropların yerleşip üremelerini ve hastalığın meydana çıkmasını beklemeğe lüzum olmadığı gibi, manevî tehlikede bulunan çocuklar muvacehesinde de, muhitin tesirlerini icra edip çocuğun suç işlemesini, yahut da, terbiye edilmesi güç, bazen, belki de imkânsız denecek derecede ahlâkının bozulmasını beklemeğe de lüzum yoktur.

İşte bu düşünceler dolayısıyla, henüz suç işlememiş olmakla beraber manevî tehlikede bulunan küçükler hakkında Devletin resen harekete geçip gereken tedbirleri alması esası kabul edilmiştir; ancak, bu müdahalenin hangi merci ve organlarca yapılması iktiza edeceği hususunda fikirler mütehaliftir. Bazılarına göre, sözü geçen müdahale selâhiyeti idarî makam ve mercilere verilmek lâzımdır; zira bu makamların kararlarında sürat, muhtelif tetkikleri yapabilmelerinde suhulet, aynı zamanda aldıkları kararları icra bakımından imkânlar mevcuttur. Buna mukabil, bazılarına göre de bu mevzuda kazai mercileri selâhiyetli tanımak iktiza eder. Zira, bir kimseyi bazı haklardan mahrum edebilecek, icabında şahsî hürriyeti bağlayabilecek makamın adli bir makam olmasına zaruret vardır. Diğer taraftan, suç işlememiş küçükler muvacehesinde alınacak tedbir «emniyet tedbiri» mahiyetinde olacağından bunun ise, kazai mercilerce alınması umumiyetle kabul edilmiş bir esas bulunduğundan, her halde, bu mevzuda, sözü geçen organları vazifeli kılmak umumî esaslara daha uygundur.

Henüz suç işlemelerini beklemeksizin, manevî tehlikede bulunan çocuklar hakkında gereken tedbirlerin alınması hususunda müdahale esasını kabul etmiş olan bazı Devletler ve meselâ Amerika, Belçika⁴⁴⁾, İtal-

⁴³⁾ Rivista di diritto penitenziario, 1938, sf. 1265.

⁴⁴⁾ Amerika için yukarıda No. 169 a. Belçika için yukarıda No. 159 Not 17 ye bakınız.

ya⁴⁵ sözü geçen müdahale ile bunun icabettirdiği tedbirleri almak vazifesini — 1935 Berlin Kongresinde alınan kararlar gibi — tamamiyle ve mahsus kazai organlara, başka bir ifade ile çocuk mahkemelerine bırakmışlar, böylece, çocuk mahkemelerinin selâhiyet derecesini ve sahasını tevsi eylemişlerdir. Hattâ bu Devletlerden Amerika, çocuk mahkemelerinin selâhiyet derecesi mevzuunda — tıpkı yukarıda sözü geçen 1938 Roma Birinci Milletler Arası Kriminoloji Kongresinde derpiş olunduğu gibi — büyükler tarafından küçüklerin zararına işlenen bazı fiilleri çocuk mahkemelerinin vazifesi cümlesinden addetmiştir⁴⁶. Diğer taraftan, resen müdahale keyfiyetini derpiş etmekten uzak olmakla beraber, manevî tehlikede bulunan çocuklar hakkında — talep vukuunda — bazı tedbirlerin tatbikini müstelzim hükümleri Medeni Kanunları ile sair kanunlara ithal etmiş olan Devletlerden hiç biri, bunları tatbik selâhiyetini idarî mercilere bırakmamış, keyfiyeti, kazai organların vazifeleri idadına ithal eylemişlerdir.

§ 4 — Çocuk mahkemeleri tarafından verilen kararlar :

184. — Çocuk mahkemeleri tarafından verilen kararları — umumî ve terkibi surette — iki zümrede toplamak mümkündür. Birinci zümreye giren kararlar «terbiye tedbirlerini» ikinci zümreye giren kararlar da «tenkil tedbirleriyle bunları tamamlayıcı tedbirler» i istihdaf eder. Bu tefriki gözönünde bulundurarak, önce birincileri, bilâhare ikincileri incelemek muvafık olur.

I — Terbiye tedbirleri :

1 — Mahiyeti :

185. — Çocuk mahkemeleri tarafından tesbit ve tayin olunan terbiye tedbirleri, çocuğun himaye ve mürakaba altına alınmasına, manen ve maddeten kalkınması ve ıslahına taallük eder.

Değişik şekiller içinde olmakla beraber muhtefil memleketler kanunları, hususile tenkil tedbirlerine nisbetle, terbiye tedbirlerine çok daha geniş bir yer vermiş bulunmaktadırlar. Bunun sebebi, çocuklar muvacehesinde cezaî tedbirlerin beklenen neticeyi vermemiş olmasından neşet eylemektedir⁴⁷. Filhakika, çocuk bakımından ceza çok kere kö-

⁴⁵) 1934 Kanun - Kararnamesinin 20, 26, 27, 28, 29, 30 uncu maddelerine bakınız

⁴⁶) Yukarıda No. 169 a bakınız.

⁴⁷) Faruk Erem, s. g. e., sf. 59.

tü ve makûs bir tesir icra etmektedir; yeni yetişmekte ve teşekkül etmekte olan bir şahsiyet ise, cezalandırılmaktan ziyade, ihtimam ve terbiye talep eylemektedir. İtalya'da, 1934 Kanun - Kararnamesinin neşrin-den önce yapılan ve onun vazı sebeplerinden birini teşkil eyleyen bir istatistik, tamamiyle terbiyevî tedbirlerin tatbik edildiği müesseselere gönderilen çocukların % 90 ının rüşd yaşına ulaşmadan serbest bırakıldıklarını ve bunlardan %86 sının da tatbik olunan ihtimam, terbiye metodları sayesinde ve bunun neticesi olarak bir daha suç işlemek tehlikeli mıntakasına girmediklerini göstermiş bulunmaktadır^{*)}.

Bu müşahede, terbiye tedbirlerinin, küçük suçlular hakkında ne derecelerde ehemmiyet taşımakta olduğunu göstermektedir. Bu ehemmiyeti gözönünde bulunduran Vaud kantonunda meri ve evvelce sözü geçen «çocuklar cezai kaza kanunu» nun*14 üncü maddesi aynen «iş bu kanunun tatbikinde küçüğün terbiye edilmesindeki fayda nazarı itibara alınmalıdır» demek suretiyle, terbiye mülâhazasına verdiği değer ve ayırdığı yeri sarıh olarak tebarüz ettirmiş olmaktadır.

II — Kimler hakkında tatbik edildiği :

186 . — Bu mebhaste muhtelif memleketler mevzuatında kayda değer ehemmiyetli bir fark vardır: bazı memleketlerde ve meselâ İtalya'da, — nezaret altında serbesti müstesna — terbiye tedbirleri, ancak suç işlememiş olan ve fakat manen metruk bulunan çocuklar hakkında tatbik edilebilmektedir; suçlu çocuklara gelince, bunlar hakkında tenkil tedbirlerinin tatbiki, yahut da umumî ceza kanununda yazılı emniyet tedbirlerinin uygulanması mevzuubahs olabilmektedir. Buna mukabil, Fransa'da, çocuğun yaşına bakılmakta, şayet 13 yaşından küçükse sadece terbiye tedbirlerinin; 13 ilâ 18 yaş arasında ise — tenkil tedbirlerine karar verebilmek selâhiyeti esası yanında — terbiye tedbirlerinin tatbiki cihetine de gidilmekte, ve bu şekilde hareket edilirken, çocuğun suç işlemiş olup olmamasına matuf bir tefrik de yapılmamaktadır.

İsviçre'de de — terbiye tedbirlerine dahi tevessül olunamayacağını müstelzim 6 yaşın ikmal edilmemiş olması haddi bir tarafa bırakılacak olursa — suç işlemiş çocuklardan muayyen bir yaş haddi içinde bulunanlara mutlak surette terbiye tedbirleri tatbik olumakta, bu haddi aşmış olanlara da — yine muayyen bir yaşa kadar — hakimın takdirine muâllak olarak bir terbiye veya tenkil tedbiri uygulanmaktadır.

*) Novelli, Note Illustrative su l'Istituzione per minorenni, Rivista di diritto penitenziario, 1934, sf. 783 ve müt.

Amerika sisteminde de, suçlu çocuk hakkında verilecek karar bakımından hakime takdir hakkı tefviz olunmuş, isterse bir terbiye, dilerse bir tenkil tedbirine tevessül mevzuunda muhayyer bırakılmıştır; kaydedelim ki Amerika'da, fiiliyatta, hakimın suçlu çocuk hakkında bir tenkil tedbirine tevessül ettiği pek istisnai ve enderdir.

Bizce, Fransa, İsviçre ve Amerika'da takip edilen yol ulaşılmak istenilen gayeye daha uygundur. Terbiye tedbirlerini sadece manen metruk çocuklara hasreyleyip, yaşlarını ve çeşitli bakımlardan durumlarını gözönünde bulundurmaksızın suç işlemiş çocuklara surf tenkil tedbirlerinin tatbikini istihdaf eden İtalyan sistemi, çocuğun islâhı bakımından ehemmiyet ve değerine işaret eylediğimiz terbiye tedbirlerinden faydalanılmamasını intaç etmesi itibarile mahzurludur⁴⁹. Çocuğun ahlâki, manevî, fikrî... bakımlardan ihmal ve terki gibi çeşitli amillerin kurbanı olarak suç işlediği düşünürse, bu mahzurun ehemmiyet ve manası daha iyi anlaşılır. İmdi, suçlu çocuk muvacehesinde hakimın, iki şıklı bir muhayyerlik içinde bulundurulmasında, hattâ Amerika'da yapıldığı gibi muayyen bir yaşa kadar, istisnai ve ender hallerde tenkil tedbirlerine tevessül eylemesinde mutlak zaruret vardır.

III — Nevileri :

187. — Bazı esaslar ve fakat ekseriyetle teferrüat bakımından bulunması zarurî bazı farklardan sarfınazâr edilecek olursa, denebilir ki, terbiye tedbirlerinin neveleri bakımından muhtelif memleketler mevzuatı arasında bir yakınlık vardır.

Sözü geçen tedbirler de iki gurup da mütalâa edilebilir; birinci grupta çocuğun yeni baştan terbiyesini istihdaf eden ve sırf terbiyevî olanlar yer aldığı halde ikinci grupta, bazı esasları kanunlarca önceden tesbit edilmiş bir rejimin mevcudiyetini istihdaf eden, aynı zamanda, birincilere nisbetle, çocuğu daha fazla kayıt ve mükellefyetlere tabi bulunduran ve bu itibarla islâh gayesini de güden «nezaret altında serbesti sistemi» yer alır; önce birincileri, bilâhare nezaret altında serbesti sistemini tetkik muvafık olur.

⁴⁹) Kaydedelim ki, İtalyan sisteminin mahzurlarından bazılarını, İtalyan Ceza Kanununun etrafı ve esaslı bir surette kabul eylemiş olduğu emniyet tedbirlerinin bertaraf eylemekte bulunduğu düşünülebilir; 1934 Kanun - Kararname Vazısını böyle bir sistemi kabule sevkeden sebepler belki de bundan neset etmiştir.

A — Sırf terbiyevî olan tedbirler :

188. — En yeni müdevvenattan olan 1945 Fransız Emirnamesine göre 13 yaşından küçük olanlar hakkında tatbik edilecek bu terbiye tedbirleri, ifadesini, çocuğun ya ebeveynine, vasisine, muhafazasına memur kimseye, itimada şayan bir şahsa tevdi olunmasında; ya liyakati müsellemler bir müessesenin muhafazasına bırakılmasında; yahut mahsus bir «internat» ya, veya resmi sosyal yardım servisine, yahut da devlet veya amme idaresinde bir müesseseye veya bir terbiye, meslek veya bakım evine, nihayet, tıbbî, pedagojik bir enstitüye konulmasında bulur.

Suçlu çocuk 13 ilâ 18 yaş arasında bulunduğu takdirde, hakkında, tadat edegeldiğimiz tedbirler alınmak ve icabı hale göre tenkil tedbirlerine de tevessül olunabilmekle beraber, yukarıdaki terbiye tedbirlerinin tatbiki iktiza eden hallerde ve icabederse «mahsus bir internat'ya konulma tedbiri» yerine, içinde, mesleki nezaret ve murakabeye tabî yahut tadil ve tashih edici terbiye esaslarının cari bulunduğu bir amme müessesesine tevdi tedbiri ikame edilir; buna mukabil, bu grupta yer alan çocukların «resmî sosyal yardım servisleri» ne tevdi cihetine, ancak, tıbbî bir tedavi ve ihtimama lüzum görüldüğü takdirde, veya bir yetimin, yahut velâyet hakkı nez edilmiş ana babaya ait bir çocuğun mevzuubahs olması hallerinde gidilir.

İsviçre'de de Federal Ceza Kanununun 84 üncü maddesine göre, 14 yaşını ikmal etmemiş olan çocuklar hakkında tevessül olunacak terbiye tedbirleri, ifadesini, çocuğun itimada şayan liyakatlı bir aile nezidine veyahut bir terbiye müessesesine konulmasında veya bizzat kendi ailesine tevdi bulur.

Terbiye tedbirleri mevzuunda Amerika'da cari esaslar da, Fransa ve İsviçre'de tatbik olunan tedbirlerle bir müşabehet arz etmektedir; filhakika, Amerika'da da, umumî hatları içinde, sözü geçen tedbirler çocuğun ailesine veya hamiyetli bir şahsa tevdi, bir terbiye müessesesine konulması, yahut durumu iktiza ettirdiği takdirde, anormallere mahsus bir mektebe gönderilmesi şeklinde manzur olur⁵⁰.

189. — Kaydedelim ki, çocuk hakkında bu terbiye tedbirleri alınırken gözönünde bulundurulması muktazi en ehemmiyetli esas, çocuğun içinde yaşamakta olduğu muhittir. Filhakika, suçlu çocuk, nihai bir tahlil ile, muhitine, muhitinin muayyen ve meri yaşayış adet ve kaidelerine intibak edememiş bir çocuktur; o halde, mevcut intibaksızlıktan müte-

⁵⁰) Donnedieu de Vabres, s. g. e., No. 294

vellit kötü huyların, fena ahlâki temayüllerin izalesi için, çocuğun yeniden terbiye edilmesi ihtiyacı baş göstermiş olduğuna göre, zikredegeldiğimiz tedbirlerden biri seçilirken, çocuğu, yaşadığı muhitin icapsız ve uygunsuz tesirlerinden uzaklaştırabilecek olanı tercih etmekte, ve mahzur olmadığına kuvvetle kanaat geldikten sonra ailesine teslim karar verilmekteki zaruret kendiliğinden anlaşılır.

İttihaz olunan tedbirin ve meselâ çocuğun kendi ailesine tevdiinin umulan ve beklenen tesiri husule getirmediğinin tesbiti halinde, evvelki tedbirin ref'i ile bir başkasının ve meselâ çocuğun itimada şayan liyakatli bir aile nezdine yerleştirilmesi tedbirinin tatbiki cihetine gidileceği hususunda çocukluğa müteâllik mahsus mevzuatı olan bütün memleketler birleşmektedir. Gaye, çocuğun, muhitinden gelen hatı hareket bozukluğunu ve ahlâki temayüllerindeki kötülüğü izale ve bertaraf, bunun için de, hakkında en uygun bir tedbirin tatbiki ile kendisini terbiye etmek olduğuna göre, muhtelif memleketlerde çocuk mahkemelerine bu mevzuda salâhiyet vermenin ne kadar yerinde ve doğru olduğu üzerinde uzun uzun durmağa mahal olmasa gerektir.

190. — Esasen mütenevvi bozukluklar ve teşkilâtsizlikle malûl bir aileye mensup bir çocuğun, hakim tarafından ailesine tevdi kararı alınmayıp, bir terbiye müessesesine konulması, veya itimada şayan liyakatli bir aile nezdine yerleştirilmesi cihetine gidilecekse de, bu bapda ittihaz olunacak kararın, çocuğun ailesile rabita ve münasebetlerini büsbütün kesecek şiddet ve şumulde olmaması lâzım geldiğini düşündüğümüze de işaret edelim. Geniş ölçüler içinde azamî hatleri daima kanunlarca tesbit edilmekle beraber, terbiye tedbirlerinin devamı bakımından çocuk mahkemelerine bahşedilen serbestî dolayısıyla sözü geçen tedbirlerin uzun sürelerle tatbik olunmasının tevlit eyleyeceği mutlak uzaklaşmanın, çocuk üzerinde makûs tesirler husule getirebilmesi, ve, serbest bırakılıp ailesi nezdine döndüğü zaman telâfisi çok müşkül yadırgamalar doğurması kuvvetle melhuzdur. Binaenaleyh, tedbirin, çocuğu, muhitinden uzaklaştırmaya matuf bulunması halinde, ana baba ve kardeşleriyle münasebetlerini büsbütün inkitaa uğratacak vüs'atta olmaması, muayyen günlere inhisar etmekle beraber, ebeveyni nezdine gitmesine veya ailesi efradının kendisini ziyaret eylemesine müsaade edecek mahiyette bulunması iktiza eder.

B — Nezaret altında serbestî sistemi :

191. — Çocuk mahkemeleri tarafından suçlu çocuk hakkında alınan kararlar içinde en dikkate şayan olanı, şüphe yok ki, çocuğun «nezaret

altında serbestî» rejimine tabi bulundurulmasıdır; arzettiği ehemmiyete binaen müessese üzerinde çeşitli bakımlardan durmak iktiza etmektedir.

a — Kimler hakkında tatbik edildiği :

192. — 1912 Belçika Çocukları Himaye Kanununa göre, nezaret altında serbestî sistemi iki sınıf suçlu çocuk hakkında tatbik edilebilir; bunlar, bir terbiye veya islâh müessesesine konulmamış olan çocuklarla böyle bir müesseseye konulduktan sonra buradan tahliye edilmiş küçüklerdir⁵¹. Fakat sistemi kabul etmiş olan memleketlerin ekserisi, hususile Fransa ve Anglo Sakson memleketleri, sözü geçen sistemi suçlu çocukların «ceza evine ve hattâ mahkemece takdir edilecek katî bir zaruret bulunmadıkça bir islâh evine...»⁵² konulmasını bertaraf gayesine matuf olacak surette derpiş etmiş bulunmaktadır, istihdaf edilen gaye gözönünde bulundurulduğu takdirde, bu ikinci hareket tarzı daha doğru ve yerindedir.

İtalya'ya gelince: kaydedelim ki, bu memlekette, 1930 Ceza Kanunu ile, nezaret altında serbestî sistemi, büyük suçlular hakkında da tatbik edilmekte ve müesseseye «şahsî hürriyeti bağlamayan emniyet tedbirleri» meyanında yer verilmiş bulunmaktadır⁵³. Sözü geçen kanunun 232 nci maddesinde de, nezaret altında serbestî rejimine tabi bulundurulacak kimsenin bir suç işlemiş olması⁵⁴ ve cezasını hiç olmazsa kısmen çekmiş bulunması iktiza ettiği anlaşılmaktadır⁵⁵. Buna mukabil, nezaret altında serbestî rejiminden ayrıca bahseden 1934 Kanun - Kararnamesi, rejimin tatbikine matuf hükümlerinin hiç biri ile, küçüklerin ıslah evine girmesi ve oradan ayrıldıktan sonra sözü geçen sisteme tabi bulundurulması lâzım geldiğini aramamış, böylece, umumî ceza kanunundaki hü-

⁵¹) Faruk Erem, s. g. e., sf. 64.

⁵²) Tahir Taner, s. g. ikinci tab'ı, sf. 335.

⁵³) 1930 İtalyan Ceza Kanununun 215, 228 — 232 nci maddelerine bakınız.

⁵⁴) Esasen yeni İtalya Ceza Kanunu, emniyet tedbirlerinin ittihazında cürmî tehlikeli halli, yani suç işlenmiş olmasını esas almıştır; biri muhal suç, diğeri, neticesiz kalan azmettirme halli olmak üzere iki istisna dışında, sosyal tehlikeli halli nazarı itibara almamıştır.

⁵⁵) Su vaziyete göre, Yeni İtalya Ceza Kanununun nezaret altında serbestî sistemi kanunumuzdaki — bir ceza olarak tesbit edilmiş bulunmakla beraber, mahiyeten emniyet tedbirinden başka bir şey olmayan — «emniyeti umumiye idaresinin nezareti mahsusası altında bulundurulma» ya benzemektedir.

kümler büyüklere münhasır kalarak, kararname, serbestî rejiminin tatbi-kinde, küçüklerin ceza ve hattâ ıslah evlerine girmelerini önlemek gaye-sini gütmüştür.

b — Tarihçesi :

193. — Çocuk mahkemeleri gibi, nezaret altında serbestî sistemi de, menşei itibariyle, ilk defa 1878 de, Birleşik Amerika'nın Massachussets Devletinde tatbik olunmuş, daha sonra Illinois'de uygulanarak, sö-zü geçen mahkemelerin tekâmül ve inkişafı seyrini takip etmiştir.

Amerika'dan İngiltere'ye geçen müessese, ilk defa First Offenders act münasebetiyle gözeticilere⁵⁶ duyulan ihtiyaç bakımından nazarı iti-bare alınmış, 1907 tarihli Probation Offenders act, sözü geçen gözetici-lere muktazi ehemmiyeti atfedince, orada yerleşmiştir⁵⁷. Müessese da-ha sonraları, İngiltere'den, Almanya'ya, Belçika'ya, 1912 kanunu ile Fransa'ya, İtalya'ya geçmiştir.

c — Gözeticilerin nasıl ve kimler arasından seçileceği:

194. — Nezaret altında serbestî rejiminin işleyiş şeklinde, ondan ayrılmaz bir cüzü vasfını haiz «gözetici» lerin ehemmiyetli bir yeri ve rolü vardır. Sistemde, esas itibariyle, serbest olan suçlu çocuk, bu gözeti-cilerin — zaman zaman çocuk mahkemesine verecekleri raporlara esas olacak — devamlı ihtimam ve nezaretlerine tabi bulunmaktadır; işte, bahse mevzu sistem bakımından, üzerinde ihtilâfa düşülen bir mesele de, bu gözeticilerin kimlerden olacağı, başka bir ifade ile, serbest bırakı-lan çocuğun kimlerin nezaretine tevdi edileceğidir.

Meseleye önce nazari olarak, bilâhare, muhtelif memleketler mevzu-atı bakımından kısa bir nazar atfedelim.

195. — Nazariyatta, bir telâkkiye göre, nezaret vazifesi, şahıslara veya Devlet kontrolüne tabi hususi müesseselere veya, zabıta makam ve mercilerinden gayrı, muhtelif amme organlarına tevdi edilmelidir. İkinci bir telâkkiye göre ise, bu nezaret vazifesi zabıtaca ifa olunmalıdır.

Birinci fikri terviç edenlere göre, zabitanın böyle bir vazifeyi ifada ihtisası yoktur; çocuk ruhiyat ve psikolojisine vakıf olmayan zabıta, hergün ifa ettiği asayiş ve inzibatı temin ve vazifesi dolayısıyla, neza-retine tevdi olunan çocuklara karşı lüzumundan fazla sert davranır, bu

⁵⁶) Yukarıda No. 152 not 4 e bakınız.

⁵⁷) Faruk Erem, s. g. e., sf. 63.

ise, aksi tesirler tevlit eder; bu itibarla, nezaret vazifesini, istek ve arzusu ile ve bir hayır işliyeceği kanaatiyle deruhte edecek, çocuk psikolojisi ve terbiyesine vakıf, ve , resmî sıfatı olmaması hasebiyle çocuk tarafından kendisine daha yakın sayılabilecek kimselere verilmesi daha uygundur.

İkinci telâkkiye göre ise, bu vazifeyi, nezaretten ve tahmil olunan mükellefiyetlerden ne suretle kaçınıldığını yakından bilen kimseler, başka bir ifade ile, zabıta, bihakkın ifa edebilir; nezaretin müessir olabilmesi, ciddiyet, bitaraflık, ve zaptu rapta vabestedir.

Fikrimizce, bu ikinci telâkki, nezaret altında serbesti sistemine, büyük suçlulara tatbik olunacak emniyet tedbirleri meyanında yer vermiş olan memleketler bakımından tecviz edilebilir; nezaret altında serbesti rejiminin çocukları istihdaf etmesi halinde, gözetmek vazifesinin zabıtaya tevdiinin tevlit eyleyeceği mahzurlar bakımından birinci telâkkide serdedilen esaslar, haklı ve yerindedir.

Nezaret altında serbesti sisteminin tatbiki ve bundan beklenen faydaların elde edilebilmesi için, gözetnicilerin, sistemin ruh ve esasını teşkil eylediği muhakkaktır. Bu itibarla, bunların her şeyden önce, hakime, icabında aldığı kararı değiştirebilecek veyahut serbesti rejiminde gereken tadilâtı yapabilecek kararı verebilmek hususunda mesned teşkil edecek olan raporları tanzim ve vazih bir şekilde tahrir edebilmek kudretine sahip olmaları, bundan başka çocuğu, yürümesi lâzım gelen doğru yola sevk etmek, kendisine zaman zaman nasayihde bulunarak, onu; hususiyle, manevî ve ahlâkî bakımlardan tenvir ve takviye eylemek için, çocuk mevzuunda, ezcümle onun psikoloji ve pedagojisinde derin bilgilerle tecehhüz etmiş olmaları lâzımdır^{*)}.

Diğer taraftan nezaretle tavzif edilen gözetnicilerin, bu vazifeyi bihakkın iş edinmiş olmaları, bunu seve seve yapıp, işe, bol vakit tahsis etmeleri, aynı zamanda, bitaraf, dürüst, sağlam karakterli ve her türlü ahlâkî kusurdan azade olmaları lâzımdır. Kaydedelim ki, nezaret altında serbesti rejimine tabi küçükle, gözetme vazifesini ifa eyleyen kimse arasında, «resmiyet» münasebetini ortadan kaldırıp onun yerine — çocuğun islâhında çok daha müessir olan — bir samimiyet ve itimat münasebeti ikame etmek de başkaca ehemmiyeti haizdir.

İşte bütün bu sebepler dolayısıyla, küçüklere tatbik olunan nezaret altında serbesti sisteminde, gözetmek vazifesini, esasen asayiş ve sükûnu

*) Bu itibarıdır ki, bugün Birleşik Amerika Devletlerinden bir çoğunda «Gözetici sanatı» nı öğreten bir çok mektepler ihdas edilmiş olduğu gibi, Üniversitelere bağlı Enstitülerde de bu mevzuda mahsus tedrisat yapılmaktadır.

temin vazifesini haiz olan zabıta memurlarına bırakmakta isabet yoktur.

196. — Mevzuata gelince: İngiltere'de gözeticilerin kimler arasından seçileceği meselesi ilk defa 1907 tarihli Probation Offenders act'ın, gözeticiler tayin edileceğinden bahsetmesi üzerine ortaya çıkmış, ve, önceleri Home Office, bunların tamamıyla kadınlar arasından seçileceğini tesbit eylemiştir⁵⁹. Fakat daha sonraları, bu memlekette, sözü geçen kimselerin, erkek ve kadınlar arasından seçileceği esası kabul olunmuştur; halen bu şahıslar, mahkemenin kazası dairesinde bulunanlardan seçilmektedir⁶⁰.

Belçika'da, gözeticiler, tercihan, çocukları koruma dernekleri yahut resmi veya hususi hayır kurumları, veya tahsil müesseseleri mensupları arasından seçilmektedir⁶¹.

1945 Fransız Emirnamesi de nezaretin hususi şahıslara tevdi sistemini tercih etmiştir; bu Emirnamenin 26 ncı maddesine göre, gözeticiler «her iki cinsiyetten, reşit ve fransız tabiyetinde» kimseler arasından seçileceği gibi, «hususî müesseselerle âmme müessese veya hizmetlerinin mahsus mümessilleri» de gözetici olarak intihap edilebilir. Fakat bunların yanında, diğer gözeticilere rehber olmak ve onların mesaisini koordine etmek vazifesiyle mükellef daimî ve ücretli gözeticiler de vardır: bu sonuncular, çocuk hakimi tarafından diğerlerinin arasından seçilir. Tatbikatta, bütün gözeticiler, yardım müesseselerine mensup kimselerden ibarettir⁶². Kaydedelim ki, daimî ve ücretli olarak gözetici seçilen bir kimse, hususi şahıs vasfını kaybetmekte ve resmî bir vasıf iktisap eylemektedir.

Bu mevzuda İtalyan mevzuatı dikkatı şayan bir durum arz etmektedir. Filhakika, büyük suçlular için de nezaret altında serbesti sistemini kabul etmiş bulunan 1930 Ceza Kanunu, nezaret vazifesini zabıta makam ve mercilerine tevdi eylediği halde, 1934 tarihli Kanun - Kararname aynı vazifeyi, «nezaret hakimi⁶³» nin mürakabesi tahtında, hususi şahıs

⁵⁹) Faruk Erem, s. e. g., sf. 63.

⁶⁰) Hadı Tan, İngiliz Çocuk Ceza Hukuku ve İnfaz Sistemi, Adalet Dergisi 1942, sf. 811 ve müt.

⁶¹) Pierre Nisot, s. e. g., sf. 32; Faruk Erem, s. e. g., sf. 64.

⁶²) Donnedieu de Vabres, Traité de Droit Criminel et de législation Pénale Comparée, 3 ème édition, Paris 1947, No. 726.

⁶³) 1930 İtalya Ceza Kanununun 144 ve İtalya Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 585 inci maddelerine bakınız.

ve derneklere vermiştir; kanaatimizce, bu sistem değişikliği, çocukların uslanması mevzuunda «resmiyet» münasebetinin ortadan kaldırılması lüzum ve ihtiyacının bir neticesidir.

Sözü geçen Kararnamenin 23 üncü maddesine göre «çocuk mahkemesince, nezaret altında serbesti rejimine tabi tutulan küçüklerin terbiye veya nezaretini temine amade olduklarını beyan eden şahıs veya ictimai yardım müesseselerinin listesi tutulur. Mahkeme, şahıs veya müesseselerin isimlerini listeye dercetmezden önce, bunların, ahlâkî, iktisadi durumları, maddî kaygulardan azade olup olmadıkları hakkında malûmat toplar».

d — Muhtevası :

197. — Nezaret altında serbesti rejiminde, gözeticilerin oynadığı rolün sistemin ruh ve esasını teşkil etmekte olduğuna işaret eylemiştik; her ne kadar, gözeticiler de muhtelif kazai veya idari mercilerin kontrol ve mürakabasına tabi iseler de, çocuk hakkında alınmış olan kararın ipka veya tebdili gözeticinin raporuna bağlı olduğu gibi, çocuk da bunun vaz eylediği memnuiyetlere riayet etmek ve onun gösterdiği yoldan yürümekle mükelleftir.

Nezaret altında serbesti rejimine tabi olan çocuk esas itibariyle serbest olup, ya kendi ailesinin nezdinde, ya başka bir aile yanında, yahutta mahsus bir müessesede yaşamaktadır; işte gözetici, bu nevi mahallerde, çocuğun yaşayış tarzını yakından takip edecek, faraza, mektebe muntazaman devam edip etmediğini, kötü arkadaşlarla görüşüp görüşmediğini, nezdinde bulunduğu aile veya vazolunduğu müessesedeki durumunu, ne gibi kitaplar okuduğunu ve nelerle meşgul bulunduğunu inceliyecek, ona, muktazi tavsiye ve nasihatlerde bulunmakla beraber, müşahedelerini, çocuk hakkındaki şahsî kanaat ve düşüncelerini bir raporla mahkemeye bildirecektir.

Gözetici, muayyen fasılalar içinde tanzim edeceği bu raporlarında — hassaten çocuğun içinde bulunduğu muhite, onun ahlâkî temayüllerine ve yaşayış tarzına matuf incelemeleri gözönünde bulundurarak — rejimin çocuk hakkında faydalı neticeler verip vermediğini ve fena sonuçlar alınmakta ise, bunun sebepleriyle, izale vasıta ve çarelerini tebarüz ettirecektir.

198. — Nezaret altında serbesti rejiminden beklenen faydanın husule gelmemesi iki sebepten neşet edebilir: Ya çocuk, temayülâtı itibariyle asi ve her türlü zaptu rapt altına alınması güç olur ve binnetice kendisine bahşedilen serbestiyi kötü yollarda kullanır, yahut da içine

konulduğu muhit, onun uslanmasına engel teşkil eder ve binnetice serbesti sisteminin zatını baltalar.

Bu nevi hallerde, ya serbestiyi geri alıp, onun yerine çocuğu bir islâh evine veya bu nevi çocuklara mahsus bir öğretim veya çalışma müessesesine yerleştirmek, yahut da, nezaret altında serbesti rejimini ipka etmekle beraber, çocuğun muhitini değiştirmek, ve, faraza, nezdinde bulunduğu aileden veya ebeveyninden kendisini alıp, kötü telkin ve tesirlerden mümkün mertebe masun kalmasını sağlayacak başka bir aileye tevdi eylemek iktiza eder.

Nezaret altında serbesti rejiminde, yapılması muktazi bu nevi tebeddülâta hangi makam veya merciin karar vereceği hususu, büyük bir ehemmiyet arzeder.

Bu mevzuda, çok doğru ve yerinde olarak kabul edilmiş sistem, tebeddülâta da, çocuk hakkında bu rejimin tatbikine karar vermiş olan hâkimin karar vermesidir; gözeticiler bu hâkim tarafından seçilmiş ve çocuk hakkındaki raporlar bu hakime verilmiş olduğu, rejimde yapılacak tebeddülâta da hadis bir mesele sayılmak iktiza ettiği için, esasa hükmetmiş olan hakimin, hadis mesele hakkında da karar vermesi tabii görülmek lâzımdır.

Yalnız bu sistem, tatbikatta bazı mahzurlar da tevlit etmiştir; faraza, çocuk bir patronaj müessesesine tevdi edilir de, bu müessesece, hükmü vermiş olan mahkemenin kaza dairesinden epeyce uzağa sevkedilmiş olur, yahut çocuğun nezdinde bulunduğu aile, başka bir mahalde ikamete karar verip de, hadis mesele orada meydana çıkarsa, bu nevi hallerde, çocuğun ilk hükmü veren hakim huzuruna çıkarılması masarifi mucip olacağı gibi⁶⁴, çocuk üzerinde de menfi tesirler icra edebilir.

Bu düşünceler dolayısıyla ki, bazı memleketler kanunları, selâhiyet kaidesinden inhirafı müstelzim bir takım tedbirlere tevessül eylemişlerdir; meselâ, Fransa'da, 22 Şubat 1921 tarihli bir kanun, tedbir hakkında hüküm vermiş olan mahkemenin, tebeddülât hallerinde de selâhiyettar olduğunu esas almakla beraber, bu selâhiyetin, Délégation suretiyle, çocuğun tevdi olunduğu şahıs veya müessesesinin bulunduğu mahal mahkemesine de verilebileceğini kabul eylemekte idi⁶⁵. Halen mülga olan bu kanunda cari şu usul, 1945 Emirnamesi ile de tecviz olunmuştur.

İtalya'da ise bu selâhiyet, «nezaret hakimi» ne verilmiştir. Çocuk mahkemesi, küçüğün nezaret altında serbesti rejimine tabi tutulmasına

⁶⁴) Donnedieu de Vabres, s. g. traité, No. 725.

⁶⁵) Donnedieu de Vabres, s. g. traité, No. 725.

karar verince, mahkeme, aynı zamanda, çocuğun nereye tevdi olunduğunu ve kimlerin gözetici tayin edildiğini de göstermekte, ve keyfiyetten, «nezaret hakimi» ni haberdar etmektedir. Nezaret hakimi, çocuğu bilfiil tevdi ederken, bir zabıt varakası tutup bunda çocuk hakkında nasıl bir hareket tarzının takip olunacağını da göstermekte, bundan başka, gözeticinin raporu ile iktifa etmiyerek, çocuğu da, sık sık sorguya çekmekte ve edineceği intibaa göre, rejimde yapılması muktazi tebeddülâta da karar vermektedir⁶⁶. Nezaret altında serbesti rejiminin devamı sırasında hadis olan meselelere matuf kararı verecek nezaret hakimi, tedbirin tatabik olduğu mahaldeki hakim olacağına göre, bu hakim çocuğun bulunduğu veya gittiği yerdeki nezaret hakimidir.

e — Ne vakit nihayete ereceği :

199. — Hadis mesele üzerine, nezaret altında serbesti rejiminin geri alınmasına ve çocuğun bir islâh müessesesine konulmasına veya matlup hasil olup kaldırılmasına karar verilmediği takdirde, tedbir, umumi olarak, çocuğun muayyen bir yaşa gelmesi halinde nihayete erer; bu yaş, faraza, Fransız Emirnamesine göre 18 yaş, 1912 Belçika Çocukları Koruma Kanununa göre rüşd yaşı... dır. İngiltere'de ise, tutulan yol büsbütün başkadır; filhakika bu memlekette nezaret altında serbesti müddeti 3 seneyi geçemez⁶⁷.

II — Tenkil tedbirleri ve bunları tamamlayıcı tedbirler :

200. — Bu zümre altında toplanabilecek tedbirler esasta «cezalar» dan ibarettir; ancak suçlu çocuklara tatbik olunan cezalarla, büyük suçlulara uygulanan cezalar arasında çeşitli bakımlardan fark vardır.

Bir kere yaş küçüklüğünün cezanın miktar ve nev'inde bir tesir husule getireceği malûmdur; bundan başka, küçüklere verilen cezalarda büyük suçlulara tertip olunanlardan çok daha geniş bir ölçüde «şahsileştirme» prensibine yer verilmektedir; bunun neticesi olarak, çocuklara tatbik olunan tenkil tedbirlerine «terbiye edici vasıf», «tenkil edici vasıf» dan üstün bir yer işgal etmekte, «infaz» keyfiyeti de terbiyevî icaplara intibak ettirilmektedir; bunun gibi, «şahsileştirme» prensipi neticesi, çocuklara verilen cezalarda, «hükmolunan ceza» nın müddetini ayrıca kısaltan hattâ büsbütün ortadan kaldırıp tenfizini tehir ve talik ey-

⁶⁶) Battaglini, diritto pénale, Bologne, 1940, sf. 741.

⁶⁷) Hadî Tan, s. g. makale, sf. 811.

leyen «tamamlayıcı tedbirler» e de çok geniş ölçülerde yer verilmektedir.

Diğer taraftan, bazı memleketler mevzuatında, ezcümle 1945 Fransız Emirnamesinin, hakimın, «16 yaşını bitirmiş küçükler hakkında ve sarıh gerekçeli bir hükümle, küçüklük hafifletici sebebinin nazara alınmasına mahal bulunmadığına karar» verebileceğini tasrih eyleyen ikinci maddesinde yapıldığı gibi, çocuklara tertip olunan cezalarda, küçüklüğün mutlak bir kanunî hafifletici sebep olmaktan çıkarıldığı, ve bazı hallerde nazarı itibara alınmayabilen bir nevi takdiri hafifletici sebep sayıldığı da vakidir; şu farkla ki, takdiri hafifletici sebep bulunduğu zaman hakim cezayı indirdiği halde, çocuğa ceza tayin olunurken, tamamen aksine, hakime bu cezayı indirmemek selâhiyeti de tanınmıştır.

1 — Tamamlayıcı tedbirlerin vaz'ı ile güdülen gaye :

201. — Çocuk cezalarının hususiyetlerinden olduğuna işaret ettiğimiz infaz ve müddete tesir eyleyen «tedbirler» e gelince, bunların vazı ile güdülen gaye, çocuğun uslandırılmasına ve terbiye edilmesine matuftur. Şu halde — nevilerine ayrıca temas edeceğimiz — bu tedbirler sayesinde, çocuklar hakkında tatbik olunan cezalar tam manasiyle hususi önleme tedbiri mahiyetini iktisap etmiştir; filhakika, büyükler hakkında tertip olunan cezalarda, mahkûmun uslanmasından ve ikinci bir suç işlemesinin önüne geçilmesinden ibaret olan hususi önleme gayesi yanında, suçlunun cezalandırılması suretiyle başkalarının korkutulmasından ve binnetice diğer kimseler tarafından suç işlenmesinin önüne geçilmesinden ibaret bulunan umumî önleme gayesi de bulunduğu halde, küçüklere tertip ve tayin olunan cezalarda — bazı tamamlayıcı tedbirlerin ittihazi neticesi — umumî önleme vasfı gaip olmakta ve sözü geçen cezalar, sadece hususi önlemeyi istihdaf eden müeyyideler vasfını iktisap eylemektedir.

Yukarıki müşahedemizin müstenit bulunduğu iki esas mevcuttur:

a) Bunlardan birincisi, çocuk mahkemeleri tarafından verilen kararların kaziyei muhkeme teşkil etmemesidir. Bu keyfiyet, evvelce üzerinde durduğumuz «terbiye tedbirleri» bakımından büyük bir ehemmiyet ifade etmeyebilir; zira bu «terbiye tedbirleri» esasta emniyet tedbirleri oldukları ve emniyet tedbirleri de bunlara mevzu teşkil eden şahısların tehlikeli halinin devamınca kaim bu oldukları, sözü geçen halin ortadan kalkmasıyla geri alınmak lâzım geldiği malûmdur; binaenaleyh hakkında «terbiye tedbirleri» nden birine tevessül olunan bir küçüğün ter-

biye edildiğine kanaat hasıl olduğu takdirde, bu tedbirin geri alınması lâzım ve bizatihi tedbirin mahiyeti bunu müstelzimidir.

Halbuki aynı şey, «tenkil tedbirleri» yani cezalar bakımından söylenemez; bir cezaya hükmedildiği zaman kanun geri alınabilmesini tevziz etmek keyfiliğe ve istikrarsızlığa yol açar; bu itibarla ceza usulüne müteallik bütün kanunlar, kaziyei muhkeme esasını kabul etmişler, ve katileşmiş bir mahkûmiyet hükmünün ortadan kalkmasını pek istisnai sebepler tahtında terviç ederek, bu mevzuda gayet sert esaslara bağlanmışlardır.

İmdi, çocuk mahkemeleri tarafından verilen «mahkûmiyet hükümleri» nin dahi kaziyei muhkeme teşkil etmeyip, daima geri alınabilmesi, şayanı dikkat bir istisna, böyle bir istisnanın kabul edilmesinin sebebi de, çocuğun uslanması bakımından tevessül olunacak tedbirlerin önceden ve kati surette tesbitine imkân bulunmaması, hakimin, ilk kararının, çocuğun uslanması mevzuunda icra eylediği tesiri ve bu tesire teferrü eden neticenin seyrini takip eylemesinin sağlanmasıdır.

Bu izahlardan anlaşılacağı veçhile, çocuk mahkemesi, cezaya hükmederken dahi, çocuğun uslanmasını gözönünde tutacak ve bu uslanmanın tahakkuk ettiğine kanaat getirdiği takdirde, hükmünü geri alacaktır.

Demek oluyor ki, çocuk mahkemelerince verilen kararların kaziyei muhkeme teşkil etmemesi, çocuk hakkında tertip ve tatbik olunan cezanın sadece hususi önleme gayesini istihdaf ettiği delillerinden biridir.

b) Müşahedemizin müstenit bulunduğu ikinci esas da küçükler hakkında ittihaz olunan tamamlayıcı tedbirlerin mahiyetinden çıkmaktadır; filhakika nevilерinden bahsederken etraflıca tetkik edeceğimiz bu tedbirlerin vaz ve ittihazi ile güdülen gaye, hükmolunan cezanın suçlu çocuğu, mümkün mertebe çabuk ve kat'î şekilde uslandırmaktan ve sosyete için tehlikeli bir şahıs olmaktan çıkarmaktan ibarettir; bu gayeyi daha iyi tebarüz ettirebilmek bu tedbirlerin nevilерini incelemeğe vabestedir.

II — Tamamlayıcı tedbirlerin nevileri :

202. — Bu mevzua müteallik tetkiklerimizde, esas itibariyle kara Avrupasında çocuk mahkemelerini en geç kabul etmiş memleketlerden biri olan İtalya ile, yeni kanunu bakımından İsviçre'yi gözönünde bulduracağız.

A — Adli af ve hükmün tehiri :

203. — 1934 İtalyan Kanun - Kararnamesine göre, adli af iki sene-yi tecavüz etmeyen veya bununla birlikte veyahut da müstakillen muayyen bir hadden aşağı para cezasına mahkûm olan çocuklar tatbik olunan bir tedbirdir.

Sözü geçen kararnamenin esbabı mucibe lâyihasında da tebarüz ettirildiği veçhile, bu tedbirin kabulünde saik, hürriyeti bağlayıcı kısa müddetli cezaların mahzurlarını bertaraftır. Sözü geçen gerekçeye göre, kısa müddetli hürriyeti bağlayıcı cezalar «hassaten küçükler hakkında faydasız bir ahlâkî düşüklüğe ve ferdin sosyal vasıflarında hissedilir bir kötülüğe müncer olur⁸⁹⁾». Filhakika, küçük yaşta olanların başkalarını taklide olan istidat ve aşırı temâyülleri, gerek iyi, gerekse kötü huy ve adetleri benimsemelerindeki kolaylık nazara alınır ve kötü huyların, iyilerine nisbetle daha büyük bir sürat ve suhuletle sirayet ettiği düşünülürse, kısa müddetli hürriyeti bağlayıcı cezaların, küçükler üzerinde ne derecelerde menfi tesirler icra eyleyeceği kendiliğinden anlaşılır. İşte bu sebepler dolayısıyla 1934 Kanun - Kararnamesi umumî ceza kanununda mevcut olan bu müesseseyi, tatbik şumulünü biraz daha genişleterek, iktibas etmiş bulunmaktadır.

Filhakika, yeni İtalyan Ceza Kanununun 169 uncu maddesine göre, adli af, azamî haddi iki seneyi geçmeyen hürriyeti bağlayıcı bir cezayı, veya muayyen bir azamî hadden aşağı para cezasını müstelzim suçlar hakkında tatbik edildiği halde, başka bir ifade ile, kanunda o suç için tesbit edilmiş olan cezanın azamî haddine itibar olunduğu halde, kararnameye göre, hâkimin müşahhas hâdisede tayin eylediği cezaya bakılmaktadır; faraza, azamî haddi 5 sene hapis cezası olan bir suçtan dolayı, umumî ceza kanununa göre adli afva hükmetmek mümkün olmadığı halde, böyle bir suçtan dolayı hakim, iki sene hapse karar verdiği takdirde, kararname gereğince adli af tedbirini tevessüle gidebilir.

204. — Yeni İsviçre ceza kanununda, «adli af» va yakın bir müessesese olarak «hükmün tehiri» müessesesi mevcuttur. 14 yaşını ikmal etmiş 18 yaşını bitirmemiş olup da, ceza kanununda derpiş edilmiş suçlardan birini ika eyleyen çocuklar hakkında tatbik olunabilen hükmün tecili, suçlu çocuk hakkında mahkûmiyet hükmünün verilmesinin muayyen bir tecrübe devresi sonunda alınacak neticelere vabeste tululmasını tazammun eden bir müessesedir.

⁸⁹⁾ Rivista di diritto penitenziario, 1934, sf. 745 ve müt.

Sözü geçen kanunun 97 nci maddesine göre, hakim, çocuğun manen metruk, ifsat edilmiş veya buna maruz, yahut da mahsus bir muamele-ye muhtaç olup olmadığı hususunda tereddüt eder, çocuğun karakter ve mazisi itibariyle de ikinci bir suç işlemekten tevakkü edeceğine kanaat getirirse, bir ceza veya emniyet tedbirine tealluk edebilecek olan hükmünü tehir edebilir. Bu suretle hakkındaki hüküm tehir olunan çocuk, bir himaye müessesesinin nezaretine tevdi olunup, ve 6 aydan başlayıp bir seneye kadar devam edecek bir tecrübe devresine tâbi tutulur. Bu devre içinde çocuk memnuniyet bahş bir tarzda hareket ederse, hakim, mahkûmiyet hükmü vermediği gibi, adli sicile geçmiş olan kaydın terkinini emreder. Buna mukabil, aynı devre zarfında çocuğun hareket tarzı bozuk ve takbihi müstelzim olursa, hakim, bilhassa palronaj müesseselerince verilen raporları nazarı itibara alarak ya bir para cezasına veya hürriyeti bağlayıcı bir cezaya, yahutta bir emniyet tedbirine karar verir.

Kaydedelim ki, hakim, tecrübe devresinin sonuna kadar beklemeğe mecbur değildir; aldığı raporlar üzerine tecrübenin müsbet bir netice veremeyeceğine kanaat getirirse, mahkûmiyete hükmedebilir⁶⁹.

Görülüyor ki, bu usulde, tecrübe devresi muvaffakiyetle nihayete erince, takibat düşmekte ve artık mahkûmiyete karar verilmemektedir; bu halde varılan netice ile, adli af arasında bir yakınlık olduğu meydandadır.

B — Cezanın meşruten tecili :

205. — Sözü geçen İtalyan Kanun - Kararnamesine göre, cezanın meşruten tecili, 18 yaşından küçük çocuklar tarafından işlenmiş suçlardan dolayı verilen mahkûmiyet kararları hakkında ve bu kararların üç seneyi geçmiyen hürriyeti bağlayıcı bir cezaya veya azamî haddi kararnamece muayyen bir para cezasına taallük eylemesi halinde tatbik olunabilir (m. 20).

Yeni İtalyan Ceza Kanununda da bulunan bu müessesenin vazı ile güdülen gaye, hükmolunan cezanın tatbik ve infazından vazgeçilerek, hükümlüyü kısa müddetli hürriyeti bağlayıcı cezaların menfi tesirlerinden vikaye etmekten ibarettir.

Adli afla cezanın meşruten tecili arasındaki fark, ifadesini, birincisinin mahkûmiyet hükmü verilmezden önce vuku bulmasında ve bu suretle suçlunun hüküm giymesine mahal verilmemesinde, ikincisinin ise, mah-

⁶⁹) P. Logoz, Commentaire du Code Pénal Suisse, Partie Générale, Neuchâtel - Paris, 1939, sf. 378.

kümüyet hükmünden sonra ittihaz edilmesinde ve sadece infazın geri bırakılmasında bulur; cezanın infazı geri bırakılmakla da, suçlunun uslanacağı ve ikinci bir suç işlemeyeceği düşünülür. Bu suretle cezası tecil olunan kimse muayyen bir mehil içinde, ikinci bir suç işlemezse — diğer şartları da bulunmak kaydile — ceza çektirilmez⁷⁰.

Vazı sebepleri bakımından güdülen gaye aynı olmakla beraber, 1930 ceza kanunundaki cezanın tecili müessesesile 1934 Kanun - Kararname-sindeki şekil arasında, tatbik sahası ve şumulü bakımından fark vardır. Filhakika, umumi ceza kanununa göre «1 seneyi tecavüz etmeyen hapis veya hafif hapis cezaları» tecil edilebildiği halde, Kararname, alelîtlâk «hürriyeti bağlayıcı cezaların» tecilini tecviz etmiş ve bunun müddetini de 3 şeneye iblâğ eylemiştir.

Bu izahlardan anlaşıldığına göre, müessesenin tatbik sahası genişletilmiş, ve suçlu çocuklar, hürriyeti bağlayıcı kısa müddetli cezaların mahzurları muvacehesinde, daha büyük ölçülerde vikaye edilerek, cezanın meşruten tayliyesi müessesesi onlara has bir şahsileştirme esasını muhtevi bir tedbir mahiyetini iktisap eylemiştir.

206. — Yeni İsviçre Ceza Kanunu da, genç suçlulara matuf olarak, cezanın meşruten tecili müessesesini ayrıca derpiş etmiştir (m. 36); ancak, İsviçre sistemi, İtalyan sisteminden bazı noktalarda ayrılmaktadır:

Bir kere İsviçre kanunu, Kararnamede tasrih edildiği gibi, cezanın tecil edilebilmesini, suçlu çocuğun ika eylemiş olduğu zararı tazmin vecibesine vabeste bulundurmamaktadır. Saniyen İsviçrede, cezası tecil olunan çocuk 6 aydan az ve 3 seneden fazla olmayacak bir müddet içinde tecrübeye tabî tutulmakta, bu devre zarfında çocuk, kendisine tahmil edilmiş olan hattı hareket kaidelerine muhalefette bulunur, veya izhar olunmuş itimadı herhangi bir surette ihlâl eyleirse, tecil edilmiş cezanın çektirilmesi aksi takdirde, infaz edilmeyerek, verilen mahkûmiyet hükmünün de adli sicilden terkini cihetine gidilmektedir. Bundan başka, tecile karar vermiş olan merci, çocuğu, aynı zamanda bazı hareket kaidelerine riayete, ve meselâ bir sanat öğrenmeğe veya muayyen bir mahalde ikamet etmemeğe, yahut alkollü içkiler kullanmamaya davet de edebilmektedir⁷¹.

Demek oluyor ki, İsviçre sisteminde şahsileştirme prensibine daha etraflı ve esaslî bir şekilde yer verilmiş bulunmaktadır.

207. — Şimdiye kadar izah edegeldiğimiz adli af, hükmün tehiri, cezanın meşruten tecili gibi tedbirlerin, çocuk tarafından ika olunan su-

⁷⁰) 1930 İtalya Ceza Kanununun 163 - 168 inci maddelerine bakınız.

⁷¹) P. Logoz, s. g. e., sf. 371 - 375.

çün cezası bakımından ittihazına imkân olmadığı ahvalde, hakim, gerek suçun mahiyeti, gerekse suçlu çocuğun şahsiyeti ve yaşı itibariyle, kendisinin cezalandırılmasında zaruret görür, yani onun uslanabilmesi mevzuunda, cezanın çektirilmemesini değil, bilâkis — ve bittabi mahsus müesseselerde — tatbik ve infaz olunmasını daha hayırlı telâkki eder ve böyle bir kanaata sahip olursa, hükmünü de o yolda verir; ancak, bu hallerde dahi verilen hükmün kaziyei muhkeme teşkil etmediğini düşünmek; cezanın infazını kısaltan veya müddetinden evvel suçlu çocuğun konulduğu müessese veya mahallerden çıkmasını sağlayan başkaca bir tedbirin de, dünya çocuk mevzuatında yer almış olduğuna işaret etmek lâzımdır. Bu tedbir, ifadesini, «şartla salıverilme» müessesesinde bulur.

C — Şartla salıverilme :

208. — Umumî Ceza Kanunlarına ve eczümle kanunumuza göre, şartla salıverilme, ağır hapis veya hapis cezalarına mahkûm olup da, bu cezaların kanunen muayyen son devrelerinin dörtte üçünü veya yarısını — şu halde cezanın azamî bir kısmını — iyi hal ile geçirenler hakkında tatbik olunan ve mahkûmun şahsî hürriyeti bağlayıcı bir cezayı müstelzim bir cürüm işlemesi yahut mecbur olduğu bazı şartlara riayetsizlik göstermesi halinde geri alınan bir karardır⁷².

Halbuki küçük suçlular hakkında tatbik olunan şartla salıverilmede, cezanın azamî bir kısmının infaz edilip edilmemiş olduğuna bakılmıyarak, küçük hükümlü, infazın herhangi bir safhasında tahliye edilmektedir.

Filhakika ve meselâ, 1934 İtalyan Kanun - Kararnamesininin 21 inci maddesinin birinci fıkrasına göre, «18 yaşından küçük oldukları bir sırada suç işleyen mahkûmların şartla salıverilmelerine infazın herhangi bir safhasında ve hükmolunan cezanın müddeti ne olursa olsun» karar verilebilir⁷³.

⁷²) Türk Ceza Kanunu Madde 16 ve 17 ile, Meriyet Kanununun 3, 4 ve 5 inci maddelerine bakınız.

⁷³) 1930 İtalya Ceza Kanununun 176 ncı maddesi gereğince, mesruten tahliyenin, yalnız 5 seneden fazla hapis cezasına mahkûm olup da, yarısını — mükerrirler dörtte üçünü — çektikleri halde geri kalan cezaları 5 seneyi tecavüz etmeyen hükümler hakkında tatbik edilebileceği gözönünde bulundurulursa, Kanun - Kararnamenin sözü geçen hükmünün ne kadar dikkate sayan bir yenillği ifade eylediği ve çocuk muvacehesinde şahisileştirmeye ne derecelerde yer verildiğini anlamakta güçlük çekilmez.

209. — Yeni İsviçre Ceza Kanunu da, 94 üncü maddesinde, çocuklara mahsus olacak surette meşruten tahliye müessesesini kabul etmekte, ancak, daha yerinde ve makul telâkki ettiğimiz İtalyan sistemindeki durum hilâfına, çocuğun, islâh evinden şartla salıverilmesini — en asgarî hadler de vazederek — bazı müddetlerin güzeranına vabeste bulundurmaktadır. Diğer taraftan, kanun, serbest bırakılan çocuğun asgarî bir senelik bir tecrübe devresine tabi bulundurulacağını, bu müddet zarfında bir himaye müessesesinin nezaretine tevdi edileceğini ve hakim, çocuğu, bazı hareket kaidelerine riayetle mükellef tutabileceğini derpiş eylemektedir.

210. — Tenkil tedbirlerini tamamlayıcı tedbirlere¹⁾ matuf izahlarımızdan anlaşılacağı veçhile, sözü geçen tedbirler, esasen umumî ceza

1) Tenkil tedbirlerini tamamlayıcı tedbirler, hattâ terbiye tedbirlerinden nezaret altına serbestli rejimi mense bakımından, ifadesini, Anglo-Sakson mevzuatındaki «Probation» ve «Parole» müesseselerinde bulmuştur; bu itibarla, sözü geçen tedbirlerin mahiyetini daha iyi tebarüz ettirebilmek bakımından, bu iki müessese-ye kışa bir nazar atfetmek lâzım geldiğini sanıyoruz:

a) Probation : — Suçluya, münasebet hattı hareket şartına bağlı olarak verilmiş — Devletin de sözü geçen hattı hareketi devam ettirebilmek bakımından kendisine yardım etmeğe çalıştığı — muayyen müddetli bir serbestli devresi için, hüküm verilmesinin veya verilip de infazının talikini mutazammın bir müessesedir. H. D. Pigeon and Others, Principles and methods in Dealing With Offenders Pensilvania 1944, sf. 68 - 69.

Suçlu muayyen müddet içinde uyması muktezi şartları ihlâl etmezse, hüküm verilmez, veya verilmişse infaz olunmaz; aksi takdirde, yani suçlunun muayyen şartlara riayet etmemesi veya ikinci bir suç işlemesi halinde Probation kaldırılır.

Hakkında Probation'a hükmedilen suçlu — cinsiyeti, ırk veya dini, işlediği fiilin mahiyeti, yaşı gözönünde bulundurulmak suretiyle — müessesenin en mühim unsurunu teşkil eden ve müdebbir, suçluya itimat telkin edebilecek, şahsiyet sahibi kimseler arasından seçilen «Probation memuru» na tevdi olunur; E. H. Sutherland, Principe of Criminologi, New - York 1939, sf. 391; H. D. Pigeon and others, s. g. e., sf. 76.

Bu memurun vazifesini, umumî olarak, mahkeme tayin eder; sözü geçen vazife, memurun, suçlunun sosyete içindeki hareketlerine nezaret, durumunu esaslı bir surette tahlil ve tetkik, suçlu ile, kendi resmi bürosunda veya onun evinde ve sık sık temas etmek, manevî ve ahlâkî bakımdan ıslahına matuf nasayihle bulunmak, elhasıl suçluyu cemiyete nafi bir uzuv haline getirebilmek için muktazi şekilde hareket eylemekten ve bu hareket tarzının suçlu üzerinde icra ettiği te-

kanunlarında mevcut olup da, sonraları çocuk mevzuatı tarafından ictibas olunmuş ve çocuk mahkemeleri tarafından uygulanan kararlara esas itihaz edilmiş tedbirlerdir; halbuki, yukarıda terbiye tedbirleri meyanında zikr ve izah eylediğimiz «nezaret altında serbesti» çocuklar hakkında ibda ve ihdas olunmuş, bilâhare yeni İtalya Ceza Kanunu gibi bazı memleketler kanunlarında büyükler hakkında uygulanan emniyet tedbirlerinden madut telâkki eylenmiştir.

sir ile neticelerini, raporlar tanzim etmek suretiyle mahkemeye arzelmekten ibarettir.

İste bu şekil ve şartlar içinde işleyen Probation, Amerika Birleşik Devletlerinden meselâ Wyoming gibi bazılarında, sadece büyük suçlulara tatbik edildiği halde diğer bazılarında sırf küçük suçlulara uygulanmaktadır; E. H. Sutherland s.g.e., sf. 385

İngiltere'de esas itibarıyla büyük suçlulara tatbik edilen Probation'ın küçük suçlulara uygulanmasını tahdit eden hükümler vazolunmamıştır; doktrinde, müellifler, bu usulün «her yaşta» ki şahıslara tatbik olunmasına şiddetle taraftardır: A. E. Jones, Juvenile Delinquency and the law, London, 1945, sf. 79.

b) Parole: — İşlemis olduğu suçtan dolayı hükmedilen ceza infaz edilmekte olan suçlunun, cezasını kısmen çektikten sonra, bazı şartlara ve mükellefiyetlere riayet kaydiyle serbest olabilmesidir; H. D. Pigeon and others, s.g.e., sf. 68.

Demek oluyor ki, Probation, hükmün verilmesinin veya cezanın infazını tehirini tazammun eden bir müessese olduğu halde, parole, kısmen infaz edilmiş olan cezanın, mütebaki kısmının tenfizine devam olunmamasını müstelzim bir müessesedir. Ancak, bu sonuncuda da, serbest bırakılan suçlu, probation'da olduğu gibi, bazı şartlara riayetle mükelleftir; suçlunun bu mükellefiyetlerini ifa edip etmediğini murakabe ile muvazzaf ve suçluya nezaret eden «Parole memurları» vardır; bunlar, suçlu hakkında zaman zaman tanzim ettikleri raporları «mahsus heyetler» e vermektedirler; cezanın infazı sırasında bir suçlunun parole altında konulup konulmaması iktiza ettiğini kararlaştırmak selâhiyeti bu heyetlerin vazifesi cümlesinden olduğu gibi, müddeti içinde kendisine tahmil olunan şartlara mugayyir hareket etmeyen suçlu, üzerinden «parole» u ref etmek veyahut, sözü geçen şartları ihlâl eden suçluyu, cezanın mütebaki kısmını çekmesi için ceza evine göndermek de, bu «mahsus heyetler» in ödevleri meyanındadır.

Probation gibi, parole de hem büyük hem küçük suçlulara tatbik olunan bir usuldür; ancak birincinin hilâfına, parole'ün tatbikalına, küçük suçluların bulundukları müesseselerden alınıp, muayyen işlere yerleştirilmesi suretiyle başlanmıştır; müessese hakkında etraflı malûmat almak için; H. D. Pigeon and others, s. g. e., sf. 140 - 163.

İşte Anglo-Sakson mevzuatında ötedenberi mevcut olan bu müesseselerden

§ 5 — Çocuk mahkemelerinin kararları aleyhine kanun yolları :

211. — Çocuk mahkemeleri tarafından verilen kararlar aleyhine kanun yollarına müracaat mevzuunda, bazı kanunlar, umumi hükümlerin aynen takip ve tatbiki esasını kabul ettikleri halde, diğer bazıları, müesseseyi, çocuklara uygun kılmak ve sadeleştirmek maksadiyle, bu mebhaste, bazı değişiklikler yapmışlar ve bazı istisnalar kabul etmişlerdir.

Bu değişik esasları hassaten fransız mevzuatında müşahede ve tesbit mümkündür. Filhakika 1912 kanununun kanun yollarına müracaat bakımından umumi hükümleri bir gûna değiştirmemesine mukabil, 1942 kanunu, yalnız temyiz yolunu muhafaza ederek, diğer müracaat yollarını kaldırmıştır; Fakat 2 Şubat 1945 Emirnamesi, umumî hükümlerin aynen tatbiki esasını kabul etmek suretiyle, kanun yollarına müracaat mevzuunda 1912 kanununun sistemine avdet etmiştir⁷⁵.

Diğer bazı memleketlerde de, kanun yollarına müracaat usulünde bir değişiklik yapılmaksızın, sadece çocuk davalarına üst merci sıfatıyla bakacak muayyen merciler tayini ile iktifa olunmuştur; meselâ İsviçre'nin Berne kantonunun ceza kanununa göre, «büyük meclis, yüksek mahkemenin hususi bir dairesini, küçükler hakkındaki ceza davalarına matuf temyiz talepleri hakkında karar vermekle tanzif edebilir» (m. 60).

İtalyan Kanun - Kararnamesine göre de, «kanunen tecviz olunan hallerde» çocuk mahkemelerinden verilen kararlar istinafen ve istinaf mahkemesinin bir dairesi tarafından tetkik olunur; bu daire, her adli yılın başlangıcında bir kararname ile tesbit edilir; bu suretle tesbit edilen dairede, meslekten hakimlerden birinin yerine, çocuk mahkemelerinde aza olabilmek için gereken evsafı haiz bir vatandaş vazife görür; bundan başka, daire reis ve azaları mümkün mertebe çocuk mahkemelerinde evvelce hakimlik etmiş olanlar arasından seçilir.

212. — Kanaatimizce, bu mevzuda, aynı usul hükümlerine tebaiyetten veya mevcut kanun yollarının tahdidinden ziyade, davayı, mütehas-

Probation, kara Avrupası mevzuatındaki hükmün tehiri ve cezanın tecilli, Parole de, mesruten tahliye müesseselerinin esasını teşkil etmekte bulunmuştur; diğer taraftan, menşel Amerika'da suçlu çocuklar için ibda edilmiş olan nezaret altında, serbesti sisteminin ihdası ile, bundaki gözeticiler mevzuunda, tarihen daha eski olan bu müesseselerin «Probation ve Parole memurları» ndan ve bunların vazifelerinden müphem olduğu düşünülebilir.

⁷⁵) Donnedieu de Vabres, s. g. Traité, No. 325.

sıs hakimlerden müteşekkil ve ikinci derecede rüyet edecek bir merciin ihdası esasının kabulü daha uygun olur; zira kanun yollarında yapılacak herhangi bir takyit iddia ve müdafaa haklarını lüzumsuz yere tehlikeye sokabilir; buna mukabil çocuk davalarında, davanın ihtisas ve tecrübe sahibi kimseler tarafından rüyet edilmesi — çocuğun durumu ve şahsına en uygun tedbirin daha büyük selâhiyet ve isabetle ittihazı bakımından — hem sosyetenin hem de çocuğun nef'ine olur; şu hale göre, sözü geçen davalarda «istinaf» çok faydalı bir yol suretinde manzur olmaktadır; temyiz tetkikatı evrak üzerinde yapılacağına göre, Yargıtay çocukla temas edemeyecek, binnetice onun şahsı ve hakiki durumunu nazara almak imkânını bulamayacaktır; bu izahlardan istinaf yolunun kabulündeki zaruret anlaşılmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

Çocuk İnfaz Müesseseleri

213. — Suçlu çocuk hakkında, çocuk mahkemesi bir tenkil tedbirinin ittihazına karar verdiği takdirde, küçüğün işlediği suç için umumi ceza kanununda yazılı cezaya — küçüklük dolayısıyla maktezi indirmeler yapıldıktan, yahut bazı memleketler mevzuatınca verilen selâhiyete müsteniden böyle bir indirmeye lüzum olup olmadığı hakkında karar verildikten sonra — hükmolunup infazına başlamak iktiza eder.

Çocuk mahkemelerinin teşkilinden, bu mahkemelerde ayrı bir usul takibinden beklenen faydanın, çocuğun şahsına en uygun, onu uslandıрмаğa salim tedbirin bulunup ittihaz edilmesinden ibaret olduğuna ve bütün çocuk mevzuatının bu terbiye ve uslandırma esasına istinad eylediğine işaret edilmişti, ancak, alınan tedbirler, çocuğun uslanmasını temin edebilmek için, mücerret tedbire karar vermenin kâfi gelemeyeceği aşikârdır; hastayı sıhhate kavuşturan reçetenin yazılmasından ziyade, muhtevası ilacın kullanılması olduğu gibi, mahkûm çocuğu uslandıracak şey de hakkında alınmış bulunan tedbirin uygun esaslar içinde tatbik ve infazıdır.

Umumî surette bütün suçlular için büyük bir ehemmiyet arzeden ve ceza hukuk sahasında müstakil bir brans haline gelen «tenfiz hukuku» küçük hükümlüler bakımından başkaca ve mahsus bir önem iktisap etmiş bulunmaktadır.

Şu ehemmiyeti tebarüz ettirebilmek mevzuunda, suçlu çocuklara verilen cezaların daha ziyade hususî önleme gayesini istihdaf eylediğine

matuf mukaddem izahlarımızı hatırlamak iktiza eder; filhakika, büyük-
lere tertip olunan cezalar umumî önlemeği de hedef ittihaz ettiği halde,
küçüklere uygulanan ceza infaz olunurken, hususi önlemeye büsbütün ve
başkaca ehemmiyet vermeğe ihtiyaç vardır; bu keyfiyet «çocuk infaz
hukuku» nun müneyyiz vasfını ve hususiyetini tebarüz ettirmeğe kifa-
yet eder derecededir.

Çocuk infaz hukuku mevzuunda, çocuğu, hürriyetini tahdit ederek,
bir ceza evine koymaktan ne kadar tevakki lâzımsa, onun, içine yerleş-
tirileceği müessesenin« tamamiyle ayrı ve müstakil olması», bu mües-
sesenin de, çeşitli bakımlardan «ehil kimseler tarafından idare» olunup,
içinde «mahsus bir rejimin tatbiki» de o kadar zaruridir.

İşte çocuk infaz müesseseleri problemi, bu üç esas gözönünde bulun-
durulmak suretiyle mütalâa edilmek lâzım gelir; ancak, sözü geçen prob-
lemin bu vasıflar içinde mütalâasına, kısa bir tarihçeyi takdim eylemek
muvafık olur.

§ I — Tarihçe :

214. — Ceza Hukukunda ve Ceza usulünde çocuklara müteallik ol-
mak üzere yapılan ıslâhat, ilk defa, ceza evlerinden başlamıştır; 17 nci
asırda, hususile Howard'ın yaydığı fikirler neticesi hapishanelerin islâ-
hına doğru gidildiği sıralarda, önce küçük mahkûmlar ele alınmış ve
bunların uslanmalarını temin edecek tedbirlerin ittihazına müteveccih
adımlar atılmıştır.

Bu mevzuda ilk vesikaya 1703 yılında rastlanmaktadır; bu vesika
ifadesini, Papa XI Clémens'in 14 Kasım 1703 tarihinde neşrettiği Emir-
namede bulmaktadır; bu Emirnamede, çocuk suçluluğunun tezayüd et-
mekte olduğu, küçük mahkûmların ceza evlerinde ayrı yerlere konuldukları
halde, buralardan uslanmış olarak çıkacakları yerde, aksine daha
ağır suçlar işledikleri, bu itibarla dokuma ve sair çalışma mahallerini
de havi, 60 küçük oda ve muktazi adette büyük salondan müteşekkil bir
çocuk infaz müessesesinin inşası ve bundan böyle bütün küçük hüküm-
lülerin bu müesseseye izamı keyfiyeti derpiş edilmiştir; işte bu Emirna-
me üzerinedir ki, Roma'da, küçük suçluların terbiye ve islâhı maksadını
istihdaf eden St. Michel müessesesi kurulmuştur, bu müesseseye yerleş-
tirilen çocuklara bir taraftan rahipler ahlâki ve manevî terbiyeye matuf
olarak din dersleri; diğer taraftan, sanat hocaları, tembelliği bertaraf
ve çalışma ve sanat zevkini temine matuf olarak da sanat dersleri ver-
mişlerdir⁷⁰.

⁷⁰) Novelli, La Rieducazione del minorenni dal punto di vista scientifico,
sociale, giuridico, Rivista di diritto penitenziario, 1938, sf. 223 ve müt.

215. — Fransa'da da, 1791 ve 1810 ceza kanunlarının mer'i bulunduğu sıralarda, suçlu çocuklar büyük suçlularla bir arada olmak üzere umumî hapisanelere konulmakta idi. Bundan mütevellit büyük mahzurlar karşısında ilk hareket, ferdî bir teşebbüsün ifadesi olarak M. de Metz tarafından yapılmıştır; kendisini tamamiyle suçlu çocukların islâhına hasreylemek düşüncesiyle Paris İstinaf Mahkemesi azalığından ayrılan M' de Metz, teşebbüsün azametini anlayan zamanının ileri ve açık zihniyetli Adliye Nazırını, kanun hükümlerini ihlâl pahasına, ve 1837 de merkez ceza evlerinden birinde yaptığı araştırmalar sonunda, ıslaha salih görülen muayyen adette küçük hükümlüyü kendisine tevdiye etmek ve bunları Mettray'e götürmek suretiyle orada ilk infaz müessesesini kurmuştur; az zaman sonra bu müessesenin şöhreti dünyaya yayılmış ve her tarafta benzerlerinin ihdası yoluna gidilmiştir. Mettray'deki müessesenin kuruluşundan 16 sene sonra da, Fransa'da, çocuk infaz müesseseleri ve buralarda cari rejimler kanun hükümleriyle ifadelenmiş ve kanunî müesseseler idadına ithal olunmuştur⁷⁷.

216. — Suçlu çocukları, büyük suçlulardan tamamiyle ayrı ve mahsus müesseselerde bulundurmağa matuf tarihi cereyanlar, hususiyle XIX uncu asrın sonlarında büsbütün gelişip genişliyerek, asrımız Ceza Hukukunun müstakil bir branşı sayılmasına müncer olmuş, teşrii, kazai sahalarında olduğu gibi, infaz alanında da küçükler hakkında ayrı hükümler vaz ve tatbiki cihetine gidilmiştir.

§ II — Çocuk infaz müesseselerinin esasları :

I — Çocuk infaz müesseselerinin tamamiyle müstakil olması :

217. — Çocuklara hükmolunan cezaları büyüklerden ayrı mahallerde infaz etmekteki lüzum bugün her yerde ve herkesce kabul edilmiş bulunmaktadır; insanlardaki taklit hassası ve bu hassanın küçük yaştakilerde fazla nisbette bulunması, diğer taraftan kötü huyların iyi huylara nisbetle çok daha çabuk sirayet etmesi, küçük hükümlüleri, yaşlı mahkûmlardan tecrit lüzum ve zaruretini gereği gibi izah eden sebeplerdendir.

Bu mevzuda, her ne kadar küçüklerle hükmolunan cezaların, umumî ceza evlerinde ve fakat yaşlı mahkûmlardan ayrı mahallerde çektirilmesi akla gelebilirse de, bu düşünce iki bakımdan kabule şayeste görülemez:

⁷⁷⁾ E. Garçon, Le droit pénal, Origines, évolution, état actuel, Paris 1922; «Müasir Ceza Hukuku» başlığı ile tarafımızdan yapılan dördüncü kısmın tercümesi: İstanbul H. F. M., 1946, sayı 4, sf. 210.

Bir kere ne kadar gayret gösterilirse gösterilsin, yaşlı mahkûmlarla, küçük hükümlülerin ihtilât etmesinin kati surette önüne geçmek imkânsız olmasa bile, çok güçtür; ceza evlerinde, çeşitli şekillerde münasebet tesis etmeğe matuf olarak, mahkûmlarca baş vurulan türlü usuller neticesinde, sözü geçen münasebetler bir kere başlayınca, keyfiyeti suç sanatı mevzuunda, küçük hükümlü için adeta bir stajın mebdai olarak kabul etmek hatalı olmasa gerektir; bu şartlar içinde ceza evini terkedip çocuğun aynı yere, pek az sonra ve belki uslandırılması da güç bir şerir olarak avdet etmesi mümkündür; ceza evleri idarecilerinin, ekseriya vaki olduğu gibi, ihtilâtı men mevzuunda ihmalkâr davranmalarının bahse mevzu münasebetlerin en geniş ölçülerde tesisini müstelzim bulunacağı, başkaca kayda değer.

Çocuk infaz müesseselerinin tamamıyla ayrı ve müstakil olması icabedeceğinin ikinci ehemmiyetli bir sebebi de, ifadesini, sözü geçen müesseselerde mahsus bir infaz rejiminin tatbiki lüzumunda bulur; her ne kadar mahsus bir rejimin, umumî ceza evlerinden ayrılmış ve küçüklere muhtas koğuşlarda tatbiki ile meselenin halledilebileceği akla gelebilirse de, aynı bina içinde iki ayrı rejimin uygulanması, ekser ahvalde güç olacağı gibi, umulan neticeleri de daima vermesi beklenemez; kaldı ki, mesele küçük hükümlülerin çalıştırılmalarında, terbiye ve tedrislerinde hattâ istirahat ve teneffüs zamanlarında dahî sadece büyüklerden tecridinde değil, aynı zamanda ve daha mühim olarak, umumî ceza evlerindeki kimselerden ayrı ve «mahsus personel» in mevcudiyetine de vabestedir.

Elhasıl, umulan ve beklenen fayda ve semerelerin iktitafı bakımından çocuk infaz müesseselerinin mutlak surette ayrı ve müstakil olması zarureti vardır.

II — Çocuk infaz müesseselerinin ehil kimseler tarafından idare olunması :

218. — Çocuk ihtisas sahibi olmasından ne derecelerde lüzum ve zaruret mevcutsa, bu hakimin aldığı kararı infaz edecek, hattâ zaman zaman tanzim edecekleri raporlarla, bu kararın ref veya tebdiline amil olacak kimselerin de gördükleri işler bakımından ihtisas sahibi olmalarında aynı derecede lüzum ve zaruret vardır.

Hakim kararını verdikten sonra çocukla ilgisini «fiilen» kesmekte ve, ancak infaza memur kimselerin raporları üzerine hadiseyi yeniden incelemektedir; buna mukabil, cezayı infaza memur olanlar, çocukla daimî surette temasta ve münasebette bulunmakta, cezanın çocuk üzerindeki tesirlerini adım adım takip ederek, alınan tedbire, onun uslanmasına hadim olacağına kani buldukları şekilde istikamet vermekte-

dirler; bu itibarla, bu nevi kimselerin çocuk ruhiyatına, onun fizyolojik hususiyetlerine, pedagojisine vakıf olmaları iktiza eylemektedir; verilen hüküm suçlu çocuğun şahsiyetine ne kadar uygun, bina ne derecede elverişli, infaz sistemi ne kadar mükemmel olursa olsun, baştaki idareciler bilgisiz, ehliyetsiz, vazifelerinin ehemmiyetini idraktan aciz kimseler oldukça, elde edilecek neticenin beklenilenden tamamiyle ayrı olacağını söylemek zaittir.

Şu hale göre, çocuk infaz müesseseleri idarecilerinin tayinlerinde büyük bir titizlik göstermek ve bunların hususi bir surette ve vazifelerinin icapları içinde yetiştirmek lâzım gelir.

Ehil idarecilere terettüp eden vazifeler çok mühimdir; bunlar, çocuğun şahsî durumunu tesbit ettikten sonra, cezayı, kendisinin uslanmasını en iyi temin edecek surette infaz etmek, meselâ, çocuk tahsilden ziyade muayyen bir sanatla iştigalden hoşlanıyorsa, onu, böyle bir sanata yer veren bir müesseseye göndermek; açık havada çalışmak arzusunda veya tahsil emelinde ise, kolonilere veya mektep - hapishanelere sevkeylemek; buralarda dahi, daima çocuğun şahsiyet ve istidadını gözönünde bulundurmak suretiyle, bedenen ve fikren çalıştırılmasını sağlamak mevkiindedirler.

Kaydedelim ki, bahse mevzu idareciler, nezaret ve terbiye vazifelerini, geçimlerine vasıta ittihaz ederek değil belki yüksek bir idealin tahakkukuna hizmet düşüncesiyle ifa durumundadırlar; bu gün bir çok yabancı memleketlerde çocuk infaz müesseselerinde sivil idarecilerle birlikte veya yalnız başlarına rahipler yer almakta ve bu din adamları hayatlarını çocukların islâhına vakfetmiş bulunmaktadırlar.

219. — Mahsus idarecilerin ne suretle yetiştirileceği meselesine gelince, bu hüsusta, muhtelif memleketlerde ayrı usuller takip olunmaktadır. Bununla beraber ve umumî surette sözü geçen idareciler çocuk infaz müesseselerinde staj görmekte, pedagoji, psikoloji gibi, çocuğun ruhuna nüfuz edebilmeği sağlayan bilgilerle tecehhüz edip, ehliyetlerini tesbit zımında imtihana tabi tutulduktan sonra idare makam ve mevkiine getirilmektedirler.

Mevzua müteâllik olmak üzere, Fransa'da, 1945 Emirnamesinin 39 uncu maddesile verilen selâhiyete müsteniden 10 Nisan 1945 tarihli bir kararname istar olunmuş, sözü geçen kararname, çocuk infaz müesseselerinin idare işlerinde çalışacak olanlarla, küçük hükümlülerin bilfiil terbiye ve islâhı ile uğraşacak olanları kati surette ayırmağı ve bu su-

retle bir kadroda yer almış olanların ötekine geçmesine mani olmağı hedef ittihaz ederek, ihtisasa gereken yeri vermiştir⁷⁸.

Bu kararnameye göre, çocuk infaz müesseseleri personeli 3 zümreye tefrik suretiyle mütalâa edilmiştir; terbiye personeli, idare personeli, meslekî tedris personeli.

Bu personelin esasta müsabaka ile seçileceğini ve terfi suretini teferrüatı ile tesbit eyleyen kararname, bahse mevzu personelin nasıl yetiştirileceği hususunda sâkittir. Bununla beraber, Fransa'da, mevzu matuf bazı teşebbüslere de girişilmiştir; meselâ, 1940 danberi, resmî veya hususî teşebbüsler neticesi, Toulouse, Lyon, Montesson gibi merkezlerde «terbiye personeli» yetiştirilmesine mahsus mektepler açılmıştır; ancak, bu mekteplerin maksadı temine kâfi olmadığı anlaşıldığından, Adalet Bakanlığına bağlı bir «meslek mektebi» nin kurulması ve müsabakada kazanan kimselerin sözü geçen mektepte iki sene ders görmesi derpiş olunmuştur. Mektepte, çocuk tababeti, psikolojisi, psikiatri, hıfzıssıhha, beden terbiyesi, pedagoji, teknik ve meslekî malûmat, çocuk suçluluğu, çocuğa taallûk etmek üzere, Medenî Hukuk, ceza ve idare hukuku bilgileri tedris olunmakta, bundan başka namzetler pratik bir staj devresine de tabi tutulmaktadır.

Diğer taraftan, kararnameye göre, «idare personeli» yani müdürlerle müdür muavinleri terbiye personeli arasından seçileceğinden, idari bilgi ve tecrübelerden mahrum kalmak mevkiindedirler; işte, Fransa'da bunların da müdür muavini olmadan önce iki sene müddetle idari hizmetlerde staj görmeleri tavsiye olunmaktadır⁷⁹.

220. — İnfaz müesseseleri personeli bakımından, şu noktaya da işaret edelim ki, muhtelif memleketlerde, sözü geçen personele tevdi edilen çocuk adedinin mümkün mertebe az miktarda olmasına da dikkat edilmektedir; bundan maksat, vazifedar kimselerin, çocukların her biriyle ayrı ayrı meşgul olabilmesini temine matuftur; meselâ, bu mevzuda, İngiltere'de Borstal müesseselerinde bir memura en çok 25 kişilik bir çocuk gurubu tevdi olunmaktadır. Diğer taraftan muhtelif memleketlerde çocuk infaz müesseseleri idarecileri, kaza organının yüksek mürakabesine de tabi tutulmakta, sözü geçen organ ya savcı, yahut da infazın seyrini takip edecek mütehassıs bir çocuk hakimi marifetiyle muktazi kontrolü ifa edip, böylece cezanın şahsileştirilmesine, infaz sırasında da, gayret olunmaktadır.

⁷⁸) Jean Pinatel, Précis de science pénitentiaire, Paris 1945, sf. 391.

⁷⁹) J. Pinatel, s. g. e., sf. 396.

III — Mahsus bir rejimin tatbiki :

221. — Küçük hükümlüler hakkında tatbik olunacak terbiye ve ıslah rejiminin müstenit bulunduğu belli başlı prensip, ahlâken ne kadar sukût etmiş olursa olsun, akli melekelerinde bozukluk olmayan her çocuğun uslanabileceği vakıasıdır; ancak, mesele, bu uslandırabilmenin nasıl ve ne şekilde olması lâzım geldiğindedir.

Muhtelif memleketlerin çocuk infaz müesseselerinde tatbik olunan çeşitli terbiye ve uslandırma metodlarını, mahiyeten birbirinden farklı üç sistemde ifadelendirmek mümkündür :

1 — Penitenciaire sistem :

222. — Bu sistem, büyük suçlular hakkındaki infaz metodlarının — biraz değiştirilmek suretiyle — küçüklere tatbikinden başka bir şey değildir.

Son zamanlara kadar Fransa'da, halen İtalya'da tatbik olunan penitenciaire sistem, çocuklarda bir nevi «automatisme» in gelişmesini hedef ittihaz etmekte ve çocuğun, ancak bu suretle uslanabileceği esasına istinat eylemekte ve bu «automatisme» bazan yumuşak bazen daha sert bir disiplin sayesinde elde olunmak istenmektedir^{*)}.

Birazdan bahsedeceğimiz diğer iki sistemden birinin mutlak, diğerinin nisbî farikasını teşkil eyleyen «çocuğun başkası tarafından sevk ve idare edilmesi» ni mahzurlu bulan bu sistem taraftarlarına göre, gerek «tedricî serbesti sistemi» gerekse «self-gouvernement» sistemi, cazip olmakla beraber, bir «cilâ» dan başka bir şey değildir; serbest hayatta ve aile ve cemiyet nizamının çevresi içinde dahi suç işlemek gibi kötü bir yola girmiş olan çocukların, kendi kendilerine doğru yolu bulabileceklerine inanmak muhaldir; çocukta mesuliyet duygusunun tekemmülü, onun istidat ve temayüllerini sevk ve idare etmeğe ehil kimselerin huzur ve yardımına vabestedir.

2 — Tedricî serbesti sistemi :

223. — Bu sistemin esası, ifadesini, çocuğun müesseseye girdiği anda azamî derecede tahdit olunan hürriyetinin, gösterdiği uslanma alâmetlerine göre, yavaş yavaş genişletilmesinde bulur.

Bahse mevzu sistemde, önceleri, hücreye konularak tecrit edilen çocuğa, bir müddet sonra, şahsî mesuliyetini mucip bazı vazifeler veril-

*) J. Pinatel, s. g. e., sf. 344 - 345.

mekte, açık havada ve nezaret altında çalıştırılmakta, daha ileri safhalarda bu nezaret de kaldırılıp — kaçmayacağına dair söz vermesiyle iktifa olunarak — müessesede dışında serbestçe çalışmasına izin verilmektedir⁸¹.

Tedrici serbesti sistemi, halen Belçika, Almanya, İngiltere'nin Bors-tal müesseselerinde ve kısmen Fransa'da tatbik edilmektedir; sistemin bu muhtelif memleketlerdeki tatbik şekline kısa bir nazar atmak muvafık olur.

A — Belçika'da :

224. — Tedrici terbiye sistemi, Belçika'da müesses «mektep-Hapishane» lerinde uygulanmaktadır. Bu müesseselere gönderilen küçükler, önce, mahsus müşahede merkezlerinde, akli, ruhi, bedeni bakımlardan muayeneye tabi tutulup, muhitin çocuk üzerindeki tesirleri, onun istidat ve temayülleri teşhis edilmekte, hakkında nasıl bir muamelenin tatbiki iktiza edeceği tesbit olunmaktadır; bilâhare sıkı bir nezaret altına alınan çocuğa, her işte direktif verilip, daima bu direktife göre hareket etmesi istenmekte, bu devre muvaffakiyet gösterdiği takdirde, şahsi teşebbüs devresine geçilerek kendisine bir meslek öğretilmektedir; vasatı olarak 3 ilâ 6 ay devam eden ve «yarı serbesti» devresi denilen üçüncü devrede, çocuğun ayda bir defa ailesini gidip görmesine izin verilmekte, bu suretle, çocuk, birdenbire hürriyete kavuşmanın tevlit edebileceği sarsıntılardan vikaye edilmek istenmektedir⁸².

Kaydedelim ki Belçika'da cari şu sisteme muvaffak olmuş nazarile bakılmakta, bu rejime tâbi tutulan çocuklardan % 73,7 sinin rüştlerini takip eden ilk 5 yılda suç işlemedikleri söylenmektedir⁸³.

B — Almanya'da :

225. — Tedrici terbiye sistemi Almanya'nın Wittlich çocuk infaz müessesesinde de tatbik olunmaktadır. 14 ilâ 18 yaş arasında olan ve bu müesseseye gönderilmiş bulunan çocuk, 4 ay devam eyleyen ilk bir devrede hücrede tecrit olunmakta, bu müddet zarfında mektup yazmaktan dahi menedilip, derslere ve beden terbiyesine iştirak ettirilmemekte ve kendisine de alelâde mahkûm elbisesi giydirilmektedir; iyi hali görüldüğü takdirde, kırmızı şeritli müessesede elbisesi giydirilip yine 4 ay

⁸¹⁾ J. Pinatel, s. g. e., sf. 345.

⁸²⁾ Faruk Erem, s. g. e., sf. 71.

⁸³⁾ J. Pinatel, s. g. e., sf. 345.

müddetli ikinci devreye geçirilen çocuk, umumî atölyelerde çalıştırılmakta, kendisine, kitap, defter, kalem temin olunmakta, ancak ziyaretçi kabul eylemesine müsaade edilmemektedir, iyi hal gösterirse, mahsus elbise giydirilerek üçüncü devreye alınan ve beden terbiyesine, derslere de iştirak edebilen küçük hükümlünün ziyaretçi kabul eylemesine müsaade edildiği gibi, geceleri bir saat geç yatmasına da izin verilmekte keza, af hakkından, usta imtihanına girebilme selâhiyetinden de faydalanmaktadır; bu üçüncü devrenin en bariz hususiyetlerinden biri de ifadesini, çocukların muayyen guruplara ayrılıp, her gurupun kendi kendini sevk ve idare etmeğe başlamasında, bundan başka, çocuklara, umumî bilgiler gibi istidatlarına göre bir sanat da öğretilmesinde bulmaktadır⁸⁴.

C — İngiltere'de :

226. — Bu memleketin maruf Borstal müesseselerinde de tedricî terbiye sistemi tatbik edilmektedir; arzettiği ehemmiyete binaen bu müesseseler üzerinde biraz durmak muvafık olur :

Önceleri, hususî olarak Cenubî Kent dükahında Borstal köyünde tesis edilmiş olan bu tip müesseseler, 1908 tarihli Prevention of Crime act'la kanunî bir mahiyet iktisab ettikten sonra, büsbütün tekemmül aynı zamanda tekessür etmiş, biri kızlar için olmak üzere adeden 8 e bâliğ olmuştur⁸⁵.

Borstal müesseselerinde, hapis ve ağır hapis cezalarını müstelzim fiiller işlemiş olup da, kanunen muayyen yaşı aşmamış bulunan ve itiyadî suçlu evsafını haiz olmayan bunun gibi, içinde bulunduğu muhit işlediği suçun ikamı kolaylaştırmış çocuklar konulmaktadır⁸⁶.

Müessesede tatbik olunacak muamelenin esası, mahkemece, Borstal'e sevkine karar verilmezden önce, çocuğun karakteri, sıhhi durumu, aile ve mazisi hakkında toplanan malûmata göre taayyün etmektedir.

Borstal'e konulan çocuklar, burada, mahkemece tayin edilen ve fakat iki seneden az, üç seneden fazla olmayacak bir müddet için kalmakta iseler de — hapisane idarecilerinin muvafakatına vabeste olarak — Dahiliye Nezareti Sekreterliğince, cezalarının altı ayını — kızlarda 3 ayını — iyi hal ile geçirdikleri takdirde, şartla salıverilebilmektedirler;

⁸⁴) Edip Unalerzen, Dünya Mevzuatında Çocuk, İstanbul Barosu Mecmuası, 1943, sayı 12, sf. 781 ve müt.

⁸⁵) Edip Unalerzen, s. g. makale, sf. 781 ve müt.

⁸⁶) Hadi Tan, s. g. makale, sf. 821.

bunun gibi, sözü geçen Sekreterlik, müessesede uslandırılmasına imkân olmayan çocukları umumî ceza evlerine nakil salâhiyetiyle de teşhiz edilmiş bulunmaktadır.

Çocuk bahse mevzu müesseselere yerleştirilmezden önce, Londra'nın Wormwood Scrubs ceza evinin mahsus bir kısmında en az 4 hafta müşahede altına alınmakta, yapılan biyolojik ve pedagojik muayene neticesinde arzettiği hususiyetler çeşitli bakımlardan tesbit edilip — suçlu çocukların evsafına göre değişik hususiyetleri olan — Borstal'lerden birine izam olunmaktadır.

227. — İngiltere'nin Borstal müesseseleri, bir arada ve ev tipinde inşa edilmiş müteaddit binalarda kurulmuştur; her ev 60 çocuğu istiap etmekte, bunlar da 10-14, ve en çok 25 kişilik sınıflara ayrılmaktadır. Her evin başında — dürüst, kültürlü, pedagojik bilgilere vakıf, her çocuğu ayrı ayrı tanıyan ve hepsiyle ayrı ayrı meşgul olan, elhasıl çocukların terbiye ve ıslâhiyle uğraşan — ve «ev babası» denilen geniş selâhiyetli ve o nisbette mesul bir memur bulunmaktadır.

«Ev babası» uhdesine tevdi olunan çocuğa ait dava dosyasını, Wormwood scrubs'de yapılan muayene ve müşahede neticelerini tetkik edip, çocuk hakkında etraflı bir bilgi edindikten sonra, terbiye ve ıslâh için gereken tedbir ve muameleleri tesbit etmekte, bundan başka, çocuğun yazdığı ve aldığı mektupları da kontrol suretiyle takviye eylediği malûmatına müsteniden, hakkında, tedricî serbestî sisteminin tatbik edilip edilmeyeceği hususunda vardığı kanaatini müessese müdürlüğüne bildirmektedir.

228. — Borstal müesseselerinde, «tedricî serbestî sistemi» — küçük hükümlülerin tefrik edildiği ve kendilerine giydirilen elbiselerin rengine izafetle birincisine «griler», ikincisine de «maviler» tesmiye olunan — iki ayrı devrede tatbik ve infaz olunmaktadır.

«Griler» devresinde suçlu çocuk devamlı bir murakabe ve kontrol altındadır; ancak, bir memur veya ileri devrede bulunan bir hükümlünün nezareti altında müessese dışına çıkarılabilmektedir; sözü geçen devre de kendi içinde, daima çocuğun iyi halini esas alan ve en az 3 ay müddetli, 4 talî devreye ayrılmıştır⁸⁷.

Birinci devrede en az bir sene zarfında muvaffakiyet ihraz eden ve iyi hal gösteren çocuk «maviler» devresine geçirilmektedir; bu sonuncu-

⁸⁷⁾ Kaydedelim ki, bu talî devrelerden her birinde çocuk, gittikçe mudillesen işlerde çalıştırılmakta, kendisine verilen yevmiyeler de o nisbette tezayüt etmektedir.

da çocuk, çeşitli serbestilerden faydalanmakta, ezcümle, resmî tatil günlerini ailesi nezdinde geçirmesi hususunda kendisine izin verilmektedir.

Borstal müesseselerinde çocukların bilhassa çalıştırılmasına ehemmiyet verilmektedir; bunlara gördürülecek işin intihabında, istidat ve temayülleri gözönünde bulundurulmakta; asla kazanç gayesi güdülmeyen müesseselerde beden terbiyesine ve hasseten dinî tedrisata büyük ölçüde yer verilmektedir⁸⁸.

İşaret edelim ki, bahse mevzu müesseselerde tatbik olunan infaz sisteminden çok müsbet neticeler elde edilmiş olduğu ve, Borstal müesseselerinden tahliye edilen küçük hükümlülerden onda 7 sinin normal cemiyet hayatına avdet eyledikleri söylenmektedir⁸⁹.

D — Fransa'da :

229. — Bu memlekette tedricî serbestî sistemi henüz reşim halinde olup «nezaret altında terbiye» müesseselerinde kısmen tatbik olunmaktadır.

Bu müesseselerden birine konulan çocuk, müşahede altına alınıp, kendisini suça sevketmiş olan hattı hareket bozukluğu tesbit edilmekte, bunu müteakip asgarî bir sene müddetle bir tecrübe devresine tabi tutulmaktadır. Bu devrede aldıkları notların aylık yekûnu 10/20 den aşağı olmayan çocuklar şeref listesine kaydolunmakta, sözü geçen listeye isimleri 9 defa geçmiş olanlar da liyakat devresine terfi ettirilerek burada — ezcümle azamî 15 gün müddetle izinli çıkmak, azamî 90 gün serbest bırakılmak, mevsimlik çalışmalar için gurup halinde başka yerlere gönderilmek, aileye iade olunmak, askere gönderilmek, muvakkaten ve tecrübe mahiyetinde olmak üzere salıvermek gibi — «yarı — serbestî tedbirleri» nden faydalanmaktadırlar;

Ancak, kaydedelim ki bu tedbirler tam olmaktan uzaktır; bir kere bunlarda müsavat yoktur; çünkü ve faraza aileye iade tedbiri ancak ailesi hakkında memnuniyet bahş malûmat elde edilmiş çocuklar hakkında tatbik edilebilip, aynı evsafı haiz olması dolayısıyla aynı gruba mensup ve fakat ailesinin durumu namüsaît çocuklar hakkında tatbik olunamamaktadır; diğer taraftan, sözü geçen tedbirler idarece daima terbiye maksadile ittihaz edilmemekte, zira idare, müessesedeki kalabalığın önüne geçmek düşüncesiyle bu tedbirlere tevessül eylemektedir; filhakika çocuklar müessesede 12 veya 18 aydan fazla kalamamaktadırlar; bu

⁸⁸) Borstal müesseseleri hakkında daha etraflı malûmat için: Hadi Tan s. g. makale, sf. 821 ve müt.

⁸⁹) J. Pinatel, s. g. e., sf. 345.

müddet ise, çocuğun uslanabilmesi bakımından çok kısadır; bu itibarla Fransız sistemi çok noksan ve ıslah ve ikmale muhtaçtır⁹⁰.

§ 3. — *Self-Government sistemi* :

230. — «Yeni pedagojik mektep» e mensup olanlar, ezcümle Fran-tiser Bakuli, Madame Montessori, Decroby tarafından müdafaa edilen ve Rusya'da, Filistin'de, ve bazı Birleşik Amerika Devletlerinde tatbik olunan self-Government sisteminde, «çocuk cumhuriyetleri» kurulmakta, ve buralarda, çocukların kendi kendilerini idare etmelerine birinci plânda ehemmiyet verilmektedir.

Bu cümleden olmak üzere Amerika'nın New York Devletindeki «George Union Republic» müessesesi, 150 hektarlık bir arazide müesses ve kilisenin etrafında inşa olunmuş 30 adet evden, bir mektep, bir ceza evi, bir hükûmet binası, atölyeler, bir hastane, bir bankadan müteşekkildir. Burada bulunan çocuklara «vatandaş» denilmekte, bunlar hayatlarını atölyelerde çalışarak kazanıp, kazançlarını bankaya yatırmakta ve, kendi kendilerini idare etmektedirler; hatta, bizzat çocuklar tarafından bir Anayasa da vücade getirilmiş olup, yine çocuklar tarafından bir umumî meclis seçilmekte, müntehap bir reis, Bakan ve hakimlerin yardımıyla cumhuriyet idare olunmaktadır. Cumhuriyetin intizamını temine matuf kaideleri ihlâl eden çocuklar, seçtikleri çocuk hakimlerin huzurunda muhakeme edilip, iktiza ettiği ahvalde Cumhuriyetin ceza evinde tecrit edilmektedirler. Bu sistemde, terbiyeciler tamamiyle ikinci plânda kalarak hadiselerin seyrine intizar eylemektedirler.

İşaret edelim ki sistemin tatbikinden alınan neticeler tatmin edici mahiyette görülmemekte muvaffakiyetsizlik nisbetinin %50 bazen %80 olduğu tebarüz ettirmektedir⁹¹. Nitekim Federal Teftiş Bürosunun Müdürü Edgard Hower 1938 de Şikago'da vermiş olduğu bir konferansta sözü geçen müesseselerin arzetmekte olduğu kötü durumu acı bir dille tasvir etmiş, self-Governemet sistemini şiddetle tenkit eylemiştir.

3 — Ankara Çocuk Islâh evinin infaz sistemi:

231. — Ankara çocuk islâh evi⁹² infaz bakımından iki kısma ayrılmıştır: Umumî kısım, iş esası üzerine kurulmuş kısım (müessese iç ta-

⁹⁰) J. Pinatel, s. g. e., sf. 359 - 360.

⁹¹) J. Pinatel, s. g. e., sf. 345 - 346.

⁹²) Ankara Çocuk Islah Evinin infaz sistemini, müessesenin, 11. VIII. 1941 tarihli iç talimatnamesinin yerine kalm olan yeni talimatnamesi hükümlerine müsteniden izaha çalışmış bulunuyoruz.

limatnamesi, m. 4); umumî kısımda mahkûmiyetin bir günü bir gün, iş esası üzerine kurulmuş kısımda mahkûmiyet 3112 sayılı kanunun muvakkat B bendine göre infaz olunur (m. 6).

Müesseseye gönderilen küçük hükümlüler önce muayeneye sevkedilmektedirler; ancak bu muayene tamamıyla tıbbî mahiyette olup, çocuğun ruhî haletini ve kendisini suça sevketmiş olan bozukluğu tesbite matuf değildir.

Muayeneyi müteakip, müessese müdürü — ki hukuk mezunu ve hakim sınıfına mensup bir zattır — çocukla hafî bir konuşma yapmaktadır; bu konuşmanın esası, çocuğun işlemiş olduğu fiili bütün teferruatile müdüre anlatmasından, bu ifadenin muayyen bir fişe geçirilip, müdürün bundan böyle, suçuna matuf olarak hiç kimseye bir şey söylememesinin ve sorulduğu ahvalde «suçla bir alâkam yoktur, ben buraya tahsil yapmağa ve bir sanat öğrenmeye geldim» yolunda cevap vermesini çocuğa tenbih eyliyerek, bu mevzuda kendisinden kati söz almasından ibarettir.

Bu suretle müesseseye giren ve 15 er kişilik postalardan münhal olanına verilen çocuk, atölyelerde 15 günden 3 aya kadar süren bir müşahede devresi zarfında dolaştırılmakta ve neticede «terbiye ve tedris heyeti» nin kanaati ve kendi arzusu da gözönünde bulundurularak, bir atölyede daimi olarak işlendirilmektedir; diğer taraftan aynı müşahede devresinde sözü geçen heyet, çocuğun bedeni, ruhî, sıhhi durumunu, ahlakî temayüllerile sosyal vaziyetini tetkik ederek, onun hangi sınıfın derslerini takip edebileceğini de tesbit eylemektedir (m. 31 - 34).

Günün diğer yarısını atölyelerde geçiren küçük hükümlülerin tedrisatı, sabah ve öğleden sonra olmak üzere iki devrede ilk mektep programları takip olunarak ve 27 aylık bir müddet içinde yapılmaktadır; bu müddetin hitamında Millî Eğitim Bakanlığınca izam olunan bir heyet, küçükleri imtihan edip, muvaffakiyet ibraz edenlere resmî ilk mektep diploması vermektedir.

Müesseseye, çocuğun mesaisini derece ve verimine göre, pekiyi, iyi orta üzerinden bir not da verilmekte, senelik kâr çocuklara, bu notlara göre tevzi, hissesine düşen miktar tahliyesi sırasında kendisine tediye edilmektedir.

Terbiye ve tedris heyeti aynı zamanda inzibatî ceza vermek selâhiyetini de haizdir; bu disiplin cezaları, ifadesini, ihtar, tevbih, bir günden bir haftaya kadar teneffüse çıkamamak, bir aya kadar ziyaretçi kabul edememe, aynı müddetle mektuplaşamama, bir günden 15 güne ka-

⁹²⁾ «Terbiye ve tedris heyeti» müdürün riyaseti altında, tedris heyetini teşkil eden iki öğretmenden ve atölye şeflerinden tesekkül etmektedir (m. 13).

dar bir odada tecrit, bir günden bir haftaya kadar katıksız tecritte bulur (m. 40 - 42); buna mukabil iyi hal gösterenlere, alenen tahsin, ismin iftihar listesine yazılması, fotoğrafın büyütülerek iftihar mevkiine asılması, kıymeti Bakanlıkça tesbit edilecek münasip bir hediye olmak üzere, mükâfat da verilir (m. 43 - 44).

Diğer taraftan, iş esasına müstenit kısımda bulunan çocuklara, kontrolsuz mektup yazmak, kontrolsuz ziyaretçi kabul etmek, resmî bir iş zımında gündüzün ve 3 saati geçmemek üzere dışarı çıkmak, ziyaretçilerine müesseseyi gezdirmek, müessesede kuş beslemek, geceleri iki saat kadar mütalâahanede kalmak kaydıyla geç yatmak, tatil günlerinde kendi elbisesini giymek gibi imtiyazlar da verilebilir (m. 38).

İslâh evinin iş esası üzerine kurulmuş kısmında olan çocuklar, ceza kanununun 13 üncü maddesi gereğince 3 üncü devreye alınıp, iyi hal gösterdikleri takdirde de 4 üncü devreye geçirilirler; ancak, 3 üncü devreyi bitiren çocuk (iyi hal) in tesbiti zımında bir tecrübeye tabi tutularak, neticede, terbiye ve tedris heyetince 4 üncü devreye geçip geçmeyeceği hususunda bir karar verilir (m. 39).

232. — İşte Ankara Çocuk İslah evinde tatbik olunan uslandırma metodu çocuğa bir sanat öğretmekten ven kendisini, ilk mektep diploması ihraz edebilecek bir tahsil seviyesine ulaştırmaktan ibarettir.

Diğer taraftan bu infaz metodunda, biraz evvel temas ettiğimiz 3 üncü ve 4 üncü devreler arasında, gerek tedrisat, gerekse atölyelerdeki⁹¹ mesai bakımından hiç bir fark yoktur. Bu esaslar ve Ankara İslah Evindeki infaz metoduna müteâllik izahlarımız gözönünde bulundurulduğu takdirde — infazın tedricî serbestî esasına göre yapıldığına matuf ve iç talimatnamenin üçüncü maddesinde musarrah kayda rağmen — bizce, müessesede «tedricî serbestî sistemi» değil «penitenciaire sistem» tatbik ve infaz olunmaktadır.

§ 4. — Çocuk infaz müesseselerine müetâllik düşüncelerimiz:

233. — Bizce, çocuk mahkemelerinden çok daha ileri ehemmiyette telâkki edilmesi lâzım gelen müesseseler, çocuk infaz müesseseleridir. Gaye terbiye ve islâhı kolay ve mümkün olan suçlu çocuğu uslandırıp, cemiyete nafi bir unsur olarak iade olduğuna göre, bu gayenin temini her şeyden önce elverişli infaz müesseselerinin mevcudiyetine vabestedir.

⁹¹) Ankara Çocuk İslah Evindeki atölyeler dört olup, terzilik, demircilik, marangozluk ve kunduracılıktan ibarettir; bu atölyelerin başında hariçten getirilmiş bir veya iki usta bulunmaktadır.

Türkiye'mizin henüz mahkemelerini kabul etmemiş memleketlerden olduğuna evvelce işaret edilmişti; bunda geç kalındığı muhakkak olmakla beraber, Sayın Hocam Tahir Taner'in ötedenberi belirttiği gibi²⁴ mük. çocuk mahkemeleri tarafından verilen çeşitli kararların infazına matuf teşekkül ve müesseseler önce kabul ve ihdas edilmemiş oldukça, sözü geçen mahkemeleri mücerret kabul etmek bir fantezi olmaktan ileri gidemez; filhakika çocuk mahkemeleri ne kadar mükemmel esaslar üzerine kurulursa kurulsun ve ne kadar mükemmel işlerse işlesin, bunun gibi, mütehassıs hâkim, çocuğun şahsiyetine en uygun tedbirin tayin ve tesbitinde ne kadar büyük bir liyakat sahibi olursa olsun, elde maksadı temine salih ehil kimselerin idaresi altında ayrı ve müstakil infaz müesseseleri bulunmadıkça ve bu müesseselerde şuurlu bir islâh metodu tatbik edilmedikçe çocuğun uslanabilmesine imkân kalmayacak, bu suretle ne kendisi, ne de cemiyet çocuk mahkemelerinden umulan faydayı istihsal eyleyemeyecektir.

Memleketimizde bir an evvel ve yeter adette tesisini temenni eylediğimiz çocuk infaz müesseseleri kurulurken, fikrimizce, şu esaslar gözönünde bulundurulmak iktiza eder :

I — Ayrı ve müstakil bir bina :

234. — Çocuk infaz müesseselerine muhtas ebniye her türlü sıhhi tertibatı haiz, müteaddit pavyonlarla, bir cami, bir spor sahası ve bir sağlık merkezinden teşekkül etmek lâzım gelir; bu evsafı cami infaz müesseseleri yeter adette olmalı ve her biri muayyen gayelerin istihsalini temine salih surette kurulmalıdır; böylece, ve meselâ daha ziyade tahsile ehemmiyet veren bir «mektep - islah evi», açık havada ziraat ve balıkçılıkla iştigali ön plâna alacak bir «ada islah evi», küçük sanatlar geniş ölçüde gaye ittihaz edilen bir «atölye - islah evi», nihayet endüstri ve motörlü sanayie tahsis edilecek bir «fabrika - islah evi» vücuda getirilmeli, bu çeşitli gayeler gözönünde tutularak her birinin inşa tarzı muktabi hususiyetler taşımalıdır; bunlara zamîmeten bir de anormal çocuklara muhtas bir islah evi tesis olunmalıdır. Bu müesseseler ve bunlara müteferri sair teşekküller ve meselâ çocuk müşahede merkezleri vücade getirildikten sonra, çocuk mahkemeleri çocuğun bir infaz müessesesine gönderilmesine karar verince, o, evvelâ bir müşahede merkezine sevkedilmeli, orada muayyen bir müddetle müşahede altına alınarak, mütehassıs kimseler, ezcümle doktor, ruhiyatçı ve pedagoglar tarafından yapıla-

²⁴ mük.) Tahir Taner, s. g. ikinci tab'ı, sf. 337 - 338.

cak tetkikler sonunda bedenî, akli, ruhi durumu, bunun gibi sosyal vaziyetiyle istidat ve ahlâki temayülleri ve bu suretle kendisini suçlu işlemeğe sevketmiş olan hattı hareket bozukluğu ile sair sebep ve amiller tesbit edilerek, mevcut müesseselerden hangisine konulması lâzım geldiği tayin edilmelidir.

II — Yetişmiş ehil personel :

235. — Çocuk infaz müesseseleri personelinin, çocuk ruhiyatına ve hassaten pedagojiye lâyıkile vakıf olması iktiza eder; asgarî liseyi ikmal etmiş olan kimseler arasından, kendisini bu işe seve seve verecek, suçlu çocukların ıslahı mevzuunu hakiki bir gaye ittihaz eyleyecek gençler, mahsus bir müessesede ihtisaslandırıldıktan, hususile kriminoloji enstitülerinde çalışarak çocuk suçluluğunun çeşitli sebep ve amilleri hakkında bilgi edindikten sonra vücade getirilecek infaz müesseselerinde bir staj devresine de tabi tutulup, bu devrede uslandırma metodları bakımından da ihtisas sahibi olmak lâzım gelir; böylece infaz müesseselerinde, öğretmenlik, terbiyecilik, din hocalığı ayrı ayrı kimselerin uhdesinde bulunmak iktiza eder.

Diğer taraftan bu elemanların başında bir de «grup şefi» bulunmaktadır; çocukların uslandırılması bakımından, bunlar yaş ve çeşitli durumlarına göre, mümkün mertebe mütecanis küçük guruplara ayrılmaları lâzımdır; hattâ — Borstal sisteminde olduğu gibi — her gurupa ayrı ayrı bir pavyon tahsisi temenniye şayandır; işte bu suretle her küçük grubun başında bulunacak olan «şef» çocukların maddî ve manevî ihtiyaçlarıyla yakından ve her birile ayrı ayrı ilgilenmek, ders, ibadet ve mesai saatlerinin dışında olanlarla daima meşgul olmak imkânını bulacak ve, o, gurupun adeta «ağabeyi» mesabesinde olacaktır.

Bütün bu personel, çocuk hakkında, muayyen mehiller içinde müessese müdürlüğüne raporlar vermelidir; bu raporlar içinde, bilhassa gurup şefinin raporu, tatbik edilmekte olan uslandırma ve çalıştırılma usullerinin çocuk üzerinde nasıl bir tesir husule getirdiğini, bu usullerde ısrar edilmenin mi yoksa tebdilin mi, hattâ, çocuğu değişik çalışma ve uslandırma metodları üzerine müesses başka bir infaz müessesesine mi göndermenin muvafık ve hakkında hayırlı olacağını ayrıca tebarüz ettirmelidir.

Kaydedelim ki, ehil şahısların vazifelerini bîhakkın başarabilmesi için, kendilerine geniş bir takdir hakkı tefviz edilmekle beraber, melhuz ve muhtemel suiistimallerin önüne geçmek maksadiyle, bunları sıkı bir murakabe ve teftişe de tabi tutmak lâzımdır; fikrimizce, bu murakabe

vazifesi kaza organına verilmeli bu organ da mezkûr vazifeyi, «nezaret hakimleri» vasıtasıyla ifa etmelidir; çocuk suçluluğu ve çocuk uslandırma metodları hakkında ihtisas ve meleke sahibi olması lâzım gelen ve esasen çocuk hakimi sıfatını haiz bulunması iktiza eyleyen «nezaret hakimleri» infaz müesseselerini devamlı surette ziyaret ederek, çocuklarla görüşmeli, raporları ve müessesece alınan kararları incelemeli, hatta çocuklar tarafından vaki şikâyetleri de dinleyip muktazi tedbirleri almalıdır.

III -- Uslandırma metodu :

236. — Bizce, çocuk infaz müesseselerinde tatbiki lâzım gelen uslandırma metodu «tedricî serbesti» yi esas almalıdır; çünkü bu sistem, çocuğu iyi hal göstermeğe, çalışkanlığa sevkette salih, onun iradesi üzerinde müessir olarak kendisini şerefli ve namuslu bir hayat sürmeğe alıştırmaya uygundur; her ne kadar bu sistemde mücerret ileri devrelere geçebilmek maksadile, çocuğun, zahiren iyi halde görülmeğe çalışacağı ve bu suretle idarecileri aldatacağı akla gelebilirse de, bu, o kadar mühimsenecek bir mahzur değildir; zira bu halin varit ve vaki olduğu kabul edilse bile, çocuk, önceleri zahiren gösterdiği iyi hal ve dürüst yaşayış tarzına git gide ve hattâ farkına dahi varmaksızın alışıp bunu itiyat haline getirecek, neticede hakikaten ıslahı nefis ve hal eyleyecektir.

Bundan başka, tedricî serbesti sisteminde çocuk, bir devreden diğere geçerken gittikçe daha fazla bir serbesti ve imtiyazdan faydalanacağını ve fakat kötü bir harekette bulunduğu takdirde bu serbesti ve imtiyazdan mahrum kalacağını ve belki de eski devrelerden birine iade olunacağını düşüneceğine göre, iradesini daima müsbet hareketlere ve çalışmaya tevcih edecek, böylece ve yavaş yavaş iradesini de kuvvetlendirmiş olacaktır.

Nihayet, küçük hükümlüyü müterakki bir serbestiye sevkeden bu sistem neticesinde, çocuğun tahliyesi zamanı gelince, kendisi için bir yadırgama ve sarsıntı ihtimali de mevzuubahis olmaktan çıkacak, çocuk serbest cemiyet hayatına suhuletle intibak imkânlarını da elde etmiş bulunacaktır.

237. — Kaydedelim ki, muhtelif bakımlardan faydalar arzeden tedricî serbesti sistemini tatbik ederken, devreler arasında, gerek tedrisat, gerek mesai tarzı, gerekse istifade olunan serbesti ve imtiyaz hudutları bakımından ehemmiyetli farklar bulunmak iktiza eder; bu sisteme hakim ve onun zatında mündemiç en belli başlı bir prensip, çocuğun daha

ileri devrelere geçmek gayretini gösterebilmesinde en kuvvetli bir esastır.

Diğer taraftan, devrelerde yapılan tedrisat meyanında, dinî derslere de ehemmiyet vermek, bunun gibi, küçük hükümlülerin çalıştırılmasına muktazi önemi izafe etmek ve bu hususta herhangi bir iktisadî gaye gözetmemek lâzım geldiğini de işaret edelim; filhakika, müessese iktisaden kötü bir duruma dahi düşse çocuğun say'ını istismar etmemek onun uslanmasına amil olacak ve ileride geçimini temin eyleyecek bir iş veya sanatı bihakkın kendisine öğretmek hususunda hiç bir fedakârlıktan kaçınmamak, bu nevi müesseseleri ihdas eylemekten maksadın, Devlet hazinesine kâr temin etmek olmadığını gözönünde bulundurmak lâzımdır.

Çocuk infaz müesseselerinde ehemmiyetle üzerinde durulması lâzım gelen meselelerden biri de beden terbiyesi ve spor hareketleridir; çocuklarda sporatif oyun ve müsabakalara karşı gereken hevesi uyandırmak ve onlarda «sporcu» ruhunu tekemmül ettirmek de belli başlı gayelerden biri olmalıdır; bu suretledir ki, sağlam ve sıhhatli bir bedende sıhhatli bir kafa — mens sana in corpore sano — temin edilmiş olabilir.

238. — Bütün bu izah edegeldiğimiz esaslara uygun hareket etmek, çocuk bakımından çok müsbet ve hayırlı neticeler tevliidini temine kâfi gelebilirse de, keyfiyet, işin nihayete erdiğini tazammun etmez; çocuk üzerinde husule getirilen müsbet ve yapıcı tesirlerin istimrar ve bekasına da başkaca ehemmiyet izafe etmek lâzım getir, filhakika tahliye edildikten sonra kendi haline terkedilen çocuk — hele kendisini suç işlemeğe sevkeden aynı muhite avdet edince — kısıbî huylarını kısa bir zamanda dğıştirerek, tekrar suç işlemek tehlikeli mıntikasına girebilir; yaşının da ilerlemiş olacağı düşünülürse, kendisini yeniden uslandırabilecek büyük güçlükler tevliit eyleyebilir.

İşte bu sebepler dolayısıyla çocuk tahliye edildikten sonra da bir patronaj müessesesinin himayesine tevdi edilmek lâzım gelir; bu müessese kendisine iş bulmak, icabında sermaye, âlât, edevât... verip müstakillen çalışmasını temin etmek, eski muhitine dönmesinin zararlar tevliit edebileceği ahvalde, namuslu ve hayırsever bir aile veya müessese nezdine yerleştirmek, elhasıl, çocuğun infaz müessesesinde iktisap eylediklerinin, cemiyet hayatında gayıp etmemesine gayret göstermek iktiza eder.

239. — İzah edegeldiğimiz esaslar dahilinde ve yeter adette infaz müesseseleri kurulduktan, gereken patronaj teşekkülleri işler bir hale getirildikten sonra, sıra, çocuk mahkemelerini tesis ve teşkile gelir.

Bu mahkemeler kurulurken, ön plâna alınması lâzım gelen mesele, çocuk hakiminin ihtisas sahibi olmasıdır.

1933 Beynelmîlî Palermo Ceza Hukuku Kongresinin «Ceza Hakimî» nin ihtisas sahibi olması ve bunun Üniversitede ve Üniversiteden sonra edinilecek bilgilerle temin olunması hususunda bir temenni izhar ettiği düşünülecek olursa, sözü geçen kongreyi böyle bir temenniye izhara sevkeden sebeplerin «çocuk hakimi» için büsbütün ve fazlasıyla varit olduğunu söylemek hatalı olmasa gerektir.

İmdi, çocuk hakimi olacak şahıslar, çocuk suçluluğunun nevi, sebep ve saiklerini, suçlu çocukların şahsiyetini ve bunlarda mevcut hattı hareket bozukluğunu, mahsus müesseselerde, Kriminoloji Enstitülerinde öğrenmek; bunu müteakip, uslandırma metodlarının çocuklar üzerinde husule getirdiği tesirleri bilfiil görmek, hangi nevi tedbirlerin daha uygun ve müessir olduğunu müşahede eylemek üzere, muayyen müddetlerle çocuk infaz müesseselerinde bulunmak iktiza eder.

Bu suretle nazari ve ameli bilgilerle tecrübüz eyleyen mütehassis çocuk hakimi, suçlu çocuğa matuf olarak, bir terbiye tedbirinin mi yoksa bir tenkil tedbirinin mi ittihazı muvafık olacağını, onun hangi terbiye veya tenkil tedbiri ile daha sehil bir şekilde uslanabileceğini, bunun gibi, hangi nevi mütemmim tedbirlere tevessül gerektiğini kolaylıkla tayin eyleyecektir.

NETİCE

Buraya kadarki izahlarımızdan bir netice çıkarmak lâzım gelirse denebilir ki, suçlu çocuk meselesi zamanımızın en izdirabaver bir meselesi olmakta devam etmektedir. En sıhhatli istatistikler gibi, en basit ve kolay müşahedeler, bir taraftan çocuk suçluluğunun endişe verici nisbetler içinde arttığını, diğer taraftan vasatî suçluluk yaşının seri bir münhanî halinde indiğini göstermektedir; çocuk suçluluğunun artması gibi bir durumun vehametî üzerinde uzun uzun durmağa mahal olmasa gerektir; şu kadar söyleyelim ki, yarının tehlikeli suçluluğunun ifadesini, çocuk suçluluğunda bulduğu muhakkaktır; bu nokta bütün dünyaca anlaşılmiş, cezacı, ahlâkçı, içtimaiyatçı, ruhiyatçı, kanun vazii... bu çok büyük sosyal tehlike ile mücadeleye koyulmuştur; bunların münferit veya müşterek çalışma ve gayretlerinin neticesi olarak doğrudan doğruya zamanımız ceza hukuku hareketine bağlanan ve bu hukukunun esaslarını karakterize eden bazı umumi kaîdelere varılmıştır:

Her şeyden önce, sosyetenin menfaati gibi, vazifesinin de muayyen bir devre içinde bulunan çocukları cezalandırmak değil, ıslah etmek olduğuna bunun için de onun tenkilî hukukun sahası dışına çıkarılması, ceza telâkkisinden uzak bulundurulması iktiza eylediği, zira cezanın bu nevi çocuklar için münasip bir tedbir olmayıp, maksadın onları korkutmak ve kendilerine izdirap çektirmekten ziyade, haklarında uygun bir tedbirin ittihaz edilmesi olduğu ve bu tedbirle onların «kusur» ları arasında hiç bir münasebet görülmemesi icabettiği anlaşılmıştır.

Filhakika, çocuk muvacehesinde sosyetenin takip etmesi muktazi yegâne gayenin, onu uslandıрмаğa matuf olması zarurîdir; çocuk uslandıрмаğa elverişli olduğuna göre, bu gayeye ulaşmak daima ümit edilebilir; eski ve yeni bütün devirlerin tecrübesi, bunun gibi muasır ilim, hukukî ve ahlâkî hayatın teşekkülünde sosyal muhitin, irsiyetten çok daha fazla rolü olduğuna göstermiştir. Temiz bir muhit içinde, çocuğun uyabileceği ve taklit kanununun da kendisini intibaka icbar edeceği misaller vermek suretiyle terbiyenin, bir taraftan ihtirasları gemleyip, iyi itiyatları benimseterek, diğer taraftan iradeyi — istenilen şekli verebilecek bir hale getirip — müsbet istikametlere sevkedecek bir disipline tabi kılarak insan üzerinde kat'i bir tesir icra ettiği muhakkaktır; bu sebepler dolayısıyla izdirap vermek suretiyle korkutucu bir vasfı haiz olan cezanın çocuğa uygun olamayacağı, bunun yerine, ona, ahlâkî ve manevî bir terbiye vermek lâzımgeldiği ve çünkü bu vasıta ve çarenin muvafakiyet bakımından ciddi ve hakikî bir değer taşıdığı meydandadır; ancak terbiye edebilmenin de zamana vabeste olduğunu söylemek lâzımdır; birkaç gün veya birkaç ay içinde, karakter değiştirip, nümune olabilecek bir ruh yapıp yoğurmak mümkün değildir; şu hale göre, terbiye ve uslandırma gayesi takip edilirken, suçlu çocuğun mesuliyet derecesi, temyiz kudretinin az veya çok inkişaf etmiş olup olmadığı, bunun gibi işlemiş olduğu fiilin ağırlığı nazarı itibare alınmamak lâzımdır.

Şu vaziyete göre suç işlemiş bir çocukla ilk defa karşı karşıya gelen hakim iki esasî gözönünde bulundurmak mevkiindedir; birinci esas, ifadesini, çocukta mesuliyetin mevcudiyetini taharri etmenin hayali ve boş olacağında; ikincisi ise çocuk tarafından işlenmiş olan suçun kendisine değil, ebeveynine, ailesine, muhitine... aidiyetinde bulur; böyle olunca, suçlu çocuk muvacehesinde «tenkil» ekser ahvalde gayrı âdil ve gayrı müessir, bu sebepler dolayısıyla de ittihaz olunacak tedbirler «terbiyevî» ve «ıslâhî» olmak lâzım gelir.

Muayyen bir devre içinde bulunan çocukların tenkilî hukukun dışında telâkki edilmesi lâzım geldiği esasına teferrü eden neticelerden biri de, ifadesini, bir çok memleketlerin «çocuğa müteâllik mevzuat» ı; ez-

cümle çocuk mahkemelerine, bu mahkemelerde takip olunacak usule, medenî ve idari kanunlarda mevcut esasları, bunun gibi çocuklar aleyhine işlenen suçlara müteâllik hükümleri bir araya toplamalarında bulmuştur.

Diğer taraftan, hususile manevî tehlikede bulunan çocukların bir suç işlemesini beklemenin yerinde ve doğru olamayacağı, bunların da suçlu çocuklara benzetilip mahsus organ ve müesseselerce, haklarında — bir aile nezdine verilmekten bir infaz müessesesine gönderilmeye varıncaya kadar — gereken tedbirlerin alınması lâzım geleceği esasına ulaşılmıştır; böyle hareket edilirken de, keyfiyet çocuğun hürriyet haklarına müdahale mahiyetinde telâkki edilmemiş, çünkü bu hareket tarzı her yerde içtimaî bakımdan faydalı bir terakki ve tekâmülün — sosyete nef'ine — haklı ve adil bir esası telâkki edilmiştir.

Bu izahlar gözönünde bulundurulduğu takdirde, bir suçlu çocuk problemile karşı karşıya bulunduğu evvelce işaret ettiğimiz memleketimiz bakımından, hakikî ve ciddi inkilâp hükümlerini cami bir «çocuk mevzuatı» na olan şiddetli ihtiyaç kendiliğinden anlaşılır; daima memleketimizin hususiyetleri gözönünde bulundurulmak suretiyle, çeşitli bakımlardan çocukluğu istihdaf etmesi lâzım gelen bu mevzuat, fikrimizce şu esasları ihata ve derpiş etmelidir :

a) Yeni cereyanlara uyularak çocuğun mesuliyetini tesbite esas alınan temyiz kudreti mefhumu Ceza Kanunumuzdan çıkarılmalıdır; önce sırf terbiyevî tedbirlerin tatbik edilebileceği bir devre ihdas olunduktan sonra, bu devreden başlamak ve 18 yaşın ikmaline kadar devam etmek üzere ikinci bir devre tesis edilmeli, bu devre içinde suç işleyen çocuk, ayrıca kurulacak müşahede merkezlerinde — hattı hareketi, aldığı terbiye, ailesi, muhiti, bedenî, ruhi, akli durumu.. bakımından— esash bir tetkike tabi tutulmalı, bu tetkikler icabettirdiği takdirde, azamî haddi kanunen muayyen bir müddet zarfında bu müşahede merkezlerinde alıkonulabilmeli, böylece kendisini suçu işlemeğe sevkeden hakikî sebep ve saikler tesbit edildikten sonra, mütehassıs hâkim, çocuk hakkında muktazi tedbir hususunda karar ittihaz eylemelidir.

b) Medenî Kanun, Umumî Hıfzıssıhha Kanunu, İş Kanunu gibi müdevvenatta bulunan ve tetkiklerimizin birinci kısmında üzerinde uzun uzun durup işler bir hal arzemediğine işaret eylediğimiz kimsesiz ve manen metrûk çocuklara matuf dağılık hükümler bir araya toplanmalı (*), çocuk mahkemelerinin selâhiyeti sadece suç işlemiş çocuklar ba-

(*) Biz bu tetkikleri ikmâl ettikten bir müddet sonra, 13.5.1949 tarih ve 5387

kımından tahdit edilmeyerek «manevi tehlikede bulunan çocuklar» a da teşmil edilmeli; bunlara müteâllik hükümlerin tatbikini hakiki ve ciddi bir vazife kaygusu ile sağlayacak ve çocuk mahkemelerine bağlı ve onların murakabesi altında mahsus teşekküller ihdas olunmalıdır.

c) Muhtelif terbiye ve ıslah müesseselerini terkeden çocukları himaye ve onlarda tekerrürü müessir bir şekilde önlemek mevzuunda resmî ve hususî teşekküllerin el ve iş birliği yapmalarını sağlayacak hükümler kabul edilmeli, diğer taraftan himaye mevzuunda, ıslah ve infaz müesseseleri memurlarına da esaslı vazifeler tahmil olunmalı, hattâ resmî mahiyette ve mücerret bu işi vazife edinen mahsus bir teşkilât da vücade getirilmeli, bu suretle çocuğun yaşayış ve çalışma şartları daimî bir kontrole tabi tutulup, icap ve iktiza ettikçe, çocuğa maddî yardımda bulunabilmek sadedinde, teşkilât emrinde para bulundurulmalıdır.

Naci Şensoy

sayılı bir kanun isdar olunmuş bulunuyor. Korunmaya muhtaç çocukları istihdaf eden ve manevi tehlikede bulunan küçüklere müteallik dikkata sayan bir çok hükümleri ihtiva ve bazı müesseselerin kurulmasını derpis eyleyen bu kanun çocuk mevzuatımız bakımından büyük bir boşluğu dolduracak mahiyettedir' Bahse mevzu kanun hakkında etraflı izahat için Sosyal Hukuk ve İktisat Mecmuasındaki makalemize bakınız: Sene I - Sayı 11, Temmuz 1949, sf. 499 ve müt.